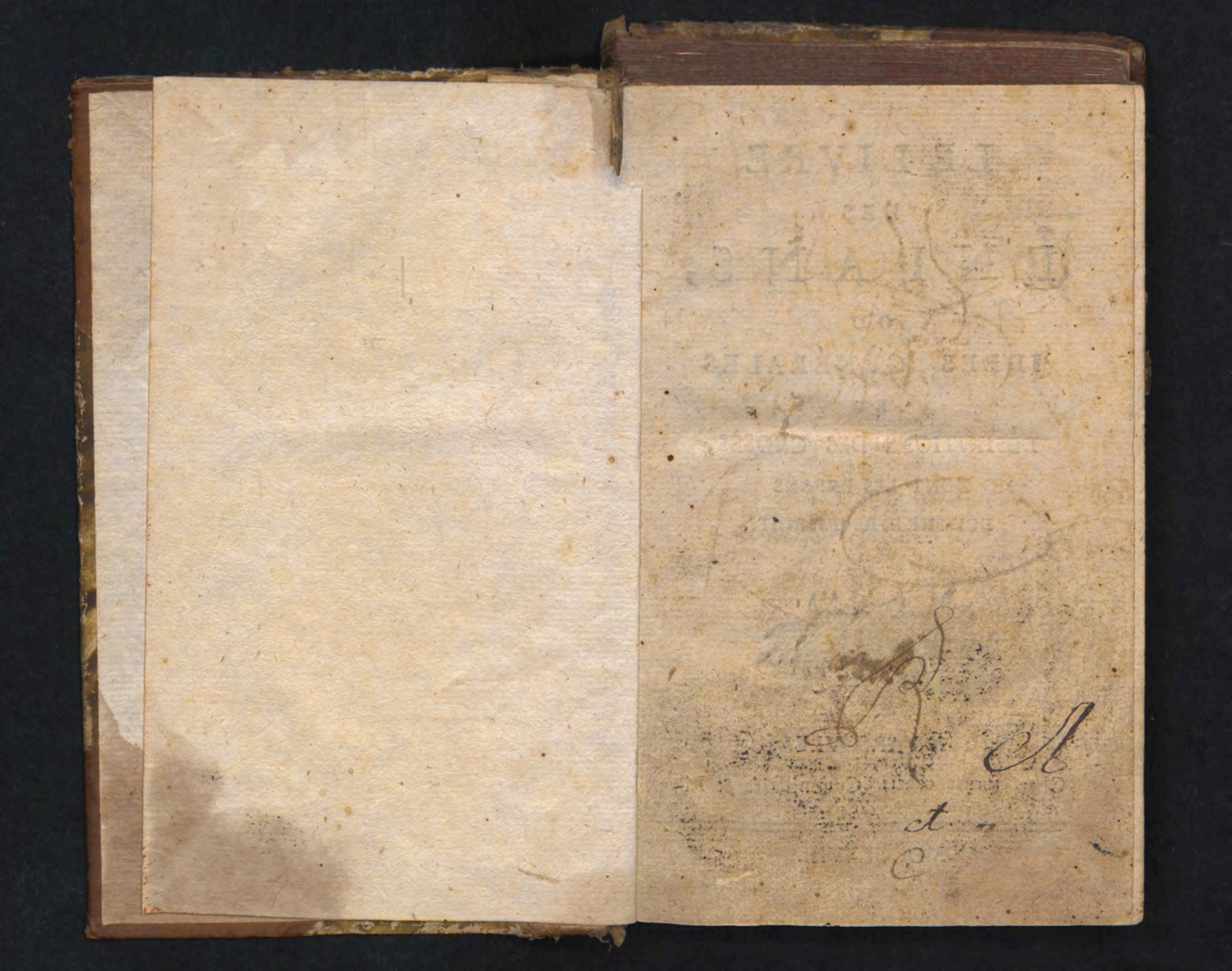

LE LIVRE
DES
ENFANS,
OU
IDEES GÉNÉRALES
ET
DÉFINITIONS DES CHOSES,
DONT LES ENFANS
DOIVENT ETRE INSTRUITS.

A VARSOVIÆ
Chez MICHEL GROELL Commissaire & Libraire du Roy.

MDCCLXVIII.

[…]sessorka J: O: Xiężna Marta Radziwiłłowa […]arszyna W: X Litt Staro: Grabowska.

KSIĄZKA
DLA
MŁODZI,
ALBO
WYOBRAZENIE OGOLNE
Y
DEFINICYE RZECZY,
W KTORYCH DZIECI
POWINNY BYC CWICZONE

W WARSZAWIE
Nakładem MICHAŁA GRELA J. K. Mci Kommissarza i Bibliopoli.

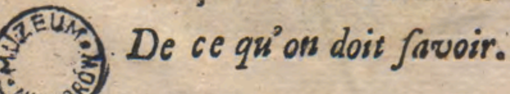
MDCCLXVIII.

LE LIVRE DES ENFANS, OU IDÉES GÉNÉRALES

& définitions des choſes, dont les Enfans doivent être inſtruits.

Leçon Preliminaire.

De ce qu'on doit ſavoir.

Demande. QU'eſt-ce qu'un homme doit connoître principalement ?

Réponſe. Trois choſes. 1°. Il doit ſe con-

KSIĄZKA DLA MŁODZI, ALBO WYOBRAZENIE OGOLNE

y Definicye rzeczy, w ktorych dzieci powinny być cwiczone.

Lekcya Poprzedzaiąca.

O tym co człowiek umieć powinien.

Pytanie. CO człowiek powinien oſobliwie poznać?

Odpowiedź. Trzy rzeczy. 1°. Powinien po-

connoître lui-même. 2°. Il doit connoître Dieu, qui eſt ſon Créateur. 3°. Il doit connoître les créatures, qui ont été faites pour l' homme.

D. *Comment l'homme apprend-t-il à ſe connoître?*

R. En étudiant. 1° De quoi il eſt composé. 2°. D'où il vient. 3°. Pour-quoi il eſt au monde. 4°. Ce qu'il deviendra, quand il n'y ſera plus.

D. *D'où vient à l'homme la connoiſſance de Dieu?*

R. Elle lui vient de la lumiere naturelle, de la raiſon, & de la Foi expliquée dans le Catéchiſme.

D. *Qu'eſt-ce qui fait connoître à l'homme les autres créatures?*

R. C'eſt l'expérience, qui vient de l'uſage; c'eſt la converſation des perſonnes raiſonables, enfin c'eſt l'étude des ſciences, qui enſeignent ce que c'eſt que le monde.

D. *Où peut-on trouver les commencemens de ces trois ſortes de connoiſſances?*

poznać ſiebie ſamego. 2°. Powinien poznać Boga, ktory ieſt iego ſtworcą. 3°. Powinien poznać ſtworzenia, ktore ſą ſtworzone dla człowieka.

P. *Jakim ſpoſobem człowiek uczy ſię poznawać ſiebie ſamego?*

O. Ucząc ſię. 1°. Z czego złożony ieſt. 2°. Zkąd ſię wziął. 3°. Dla czego ieſt na świecie. 4°. Co ſię z nim ſtanie gdy na nim nie będzie.

P. *Zkąd przychodzi człowiekowi poznać Boga?*

O. Przychodzi mu z światła naturalnego, z rozumu, y wiary wyłożoney w Katechizmie.

P. *Co przywodzi człowieka do poznania innego ſtworzenia?*

O. Doświadczenie, ktore przychodzi z używania; przeſtawanie z ludzmi rozumnemi, na koniec cwiczenie ſię w naukach, nauczaią go co ieſt Swiat.

P. *Gdzie można znaleść początki tych trzech rodzaiow poznawania?*

R. Dans ce Livre, qui a été fait exprès, pour les Enfans qui voudront en profiter.

Leçon I.

De l'Homme.

D. *Qu'êtes-vous?*
R. Je ſuis un homme.
D. *Qu'eſt-ce qu'un homme?*
R. C'eſt un animal qui raiſonne.

D. *De quoi l'homme eſt-il compoſé?*
R. D'un corps mortel & d'une âme immortelle.
D. *De quoi le corps eſt-il compoſé?*
R. Des quatre élémens.
D. *Qui ſont-ils?*
R. La terre, l'eau, l'air & le feu.

D. *Quelles ſont les qualités de la terre?*
R. La ſécheresſe & le froid.
D. *Quelles ſont celles de l'eau?*
R. Le froid & l'humidité.

O. W tey Xiążce, ktora umyślnie napiſana ieſt dla dzieci, ktore będą chciały z niey pożytek odnieść.

Lekcya I.

O Człowieku.

P. *Co ty ieſteś?*
O. Jeſtem Człowiek.
P. *Co to ieſt Człowiek?*
O. Jeſt ſtworzenie ktore rozbiera rzeczy z uwagą.
P. *Z czego Człowiek ſkłada ſię?*
O. Z ciała śmiertelnego, y Duſzy nieśmiertelney.
P. *Z czego ciało złożone ieſt!*
O. Ze czterech żywiołow.
P. *Ktore to ſą?*
O. Ziemia, woda, powietrze, y ogień.
P. *Ktore ſą własności ziemi?*
O. Suchość, y zimność.
P. *Ktore ſą właſności wody?*
O. Zimność y wilgoć.

D. *Quelles ſont les qualités de l'air ?*
R. L'humidité & la chaleur.
D. *Et celles du feu ?*
R. La chaleur & la ſéchereſſe.
D. *Quels ſont les élémens contraires ?*
R. Ce ſont ceux qui ont des qualités contraires, comme le feu & l'eau, comme la terre & l'air.
D. *Quels ſont les ſens du corps ?*
R. La vûe dans l'œil, l'odorat dans le nez, l'oüie dans l'oreille, le goût dans la bouche, & le toucher dans tout le corps.
D. *Pourquoi le corps eſt-il mortel ?*
R. Parce que l'ame en peut être ſéparée.
D. *Que devient le corps après la ſéparation de l'ame ?*
R. Il retourne en terre, dont il a été fait, pour y attendre la réſurrection générale.

Leçon II.
De l'Ame de l'Homme.

D. *QU'eſt-ce que l'ame de l'homme ?*

P. *Ktore ſą właſności powietrza ?*
O. Wilgoć, y ciepłość.
P. *A ognia ktore ſą ?*
O. Ciepłość, y ſuchość.
P. *Ktore ſą żywioły przeciwne ?*
O. Są te ktore maią właſności przeciwne, iako to ogień, y woda, ziemia, y powietrze.
P. *Ktore ſą zmyſły ciała ?*
O. Widzenie w oku, powonienie w noſie, ſłuch w uſzach, ſmak w uſtach, y dotykanie po całym ciele.

P. *Dlaczego ieſt ciało śmiertelne ?*
O. Bo Duſza od niego może ſię oddzielić.
P. *Co ſię dzieie z ciałem po rozdzieleniu Duſzy ?*
O. Wraca ſię w ziemię z ktorey złożone było, aby tamże oczekiwało zmartwychwſtania powſzechnego.

Lekcya II.
O Duſzy Człowieka.

P. *CO ieſt Duſza Człowieka ?*

R. C'eſt une ſubſtance ſpirituelle qui penſe & qui raiſonne.

D. *D'où vient l'âme?*

R. Elle vient de Dieu, qui l'a créé immortelle, c'eſt-à-dire, qu'elle ne mourra jamais.

D. *Quelles ſont les puiſſances ou facultés principales de l'âme?*

R. L'entendement, la volonté, la mémoire.

D. *A quoi ſert l'entendement?*

R. Il ſert à connoître. C'eſt comme l'œil de l'ame.

D. *Que doit connoître l'entendement?*

R. La vérité.

D. *Pourquoi l'homme a-t-il une volonté?*

R. C'eſt pour aimer le bien & pour haïr le mal.

D. *Qu'eſt ce que le bien?*

R. C'eſt ce qui peut rendre l'homme heureux.

D. *Combien y a-t-il de ſortes de bien?*

R. Deux, le bien éternel & le bien temporel.

D. *Outre l'entendement, la volonté & la mémoire, l'homme n'a-t-il pas encore d'au-*

O. Jeſt ſubſtancya duchowna ktora myśli, y rozważa.

P. *Zkąd pochodzi Duſza!*

O. Pochodzi od Boga, ktory ią ſtworzył nieśmiertelną to ieſt nigdy nieumieraiącą.

P. *Ktore ſą ſiły, albo mocy oſobliwſze Duſzy?*

O. Rozum, wola, y pamięć.

P. *Na co ſię przydaie rozum?*

O. Przydaie ſię na poznanie rzeczy, y ieſt właśnie iakoby okiem Duſzy.

P. *Co powinien poznawać rozum?*

O. Prawdę.

P. *Dla czego człowiek ma wolą?*

O. Dla kochania dobra, a nienawidzenia złego.

P. *Co to ieſt Dobro?*

O. Jeſt to, co może człowieka ſzczęśliwym uczynić.

P. *Wiele ieſt rodzaiow dobra?*

O. Dwa, dobro wieczne, y dobro doczeſne.

P. *Oprocz rozumu, woli, y pamięci, czy niema ieſzcze człowiek innych pomocy do po-*

d'autres ſecours pour connoître & pour faire ſes actions ?

R. Il a encore les ſens, qui lui ſervent à connoître les choſes ſenſibles, à rechercher celles qui lui ſont bonnes, à éviter les mauvaiſes, & à faire ce qu'il veut pour ſe conſerver.

D. *Comment diviſe-t-on les ſens de l'homme ?*

R. Il y en a trois internes, & cinq extérieurs, *dont il ſera parlé ci-après dans la Leçon VII.*

Leçon III.

Du bien temporel.

D. *QU'eſt-ce que le bien temporel ?*

R. C'eſt ce que Dieu accorde à l'homme pour la conſervation de ſon être, ou pour ſon délaſſement.

D. *Comment diviſe-t-on le bien temporel?*

R. En trois, le Bien honnête, le Bien utile, & le Bien agréable.

D.

poznawania, y czynienia ſpraw ſwoich ?

O. Ma ieſzcze zmyſły ktore mu ſłużą do poznawania rzeczy pod zmyſły podpadaiących, do ſzukania tych ktore ſą dla niego dobre, do unikania złych, do czynienia tego co chce, do zachowania ſiebie ſamego.

P. *Jak ſię dzielą zmyſły ludzkie ?*

O. Są trzy wewnętrzne, a 5 zewnętrznych, *o ktorych ſię będzie tu mowiło potym w Lekcyi VII.*

Lekcya III.

O dobru doczeſnym.

P. *CO ieſt dobro doczeſne ?*

O. Jeſt to ktorego Bog użycza człowiekowi dla zachowania iſtności ſwoiey, y dla rozrywki iego.

P. *Jak ſię dzieli dobro doczeſne ?*

O. Na troiakie: Dobro uczciwe, dobro pożyteczne, y dobro przyiemne.

P.

D. *Qu'est-ce que le Bien honnête?*
R. C'est l'estime des honnêtes gens, & la réputation que les bonnes qualités méritent.
D. *D'où viennent ces bonnes qualités?*
R. Les unes viennent de la nature, les autres de l'étude & de l'application, & les autres de la Grace.
D. *Dites les qualités qui viennent de la nature?*
R. Celles de la nature sont l'esprit, la taille avantageuse, la force du corps, la beauté, la bonne grace, la douceur.
D. *Dites les qualités que l'on peut aquerir, & que la nature ne donne point?*
R. Ce sont les Sciences, la perfection des Arts, l'adresse, la civilité.
D. *Dites les qualités qui viennent de la Grace?*
R. C'est la Religion, la Foi, l'Espérance, la Charité, la Prudence, la Force, la Tempérence, la Justice, & généralement toutes les Vertus Chrétiennes.
D. *Qu entend-t-on par le Bien utile?*

P. *Co to iest dobro uczciwe?*
O. Jest szacunek uczciwych ludzi, y sława na ktorą dobre przymioty zasługuią.
P. *Zkąd te dobre przymioty pochodzą?*
O. Jedne pochodzą z natury, drugie z nauki, y pilności, a inne z łaski.

P. *Powiedź przymitoy ktore pochodzą z natury?*
O. Przymioty z natury są pochodzące dowcip, wzrost piękny, moc ciała, uroda, przyiemność, y łagodność.

P. *Powiedź przymtoty ktorych można nabyć; y ktorych natura nie daie?*
O. Są nauki, doskonałość w sztukach, sprawność, y obyczayność.
P. *Powiedź przymioty ktore pochodzą z łaski?*
O. Taka iest Religia, wiara, nadzieia, miłość, rostropność, męstwo, wstrzemięźliwość, sprawiedliwość, y ogolnie wszystkie cnoty Chrześciańskie.
P. *Co się rozumie przez dobro pożyteczne?*

R. On entend l'or, l'argent, les maisſons, les alimens, les vêtemens, les meubles, en un mot tout ce qui ſert à la vie civile & animale.

D. *Comment acquiert-on toutes ces choſes?*

R. On les acquiert, ou en les recevant de ſes Parens, de ſes amis, des Princes; ou en les acquerant par ſon travail, par ſon induſtrie, & par l'economie.

D. *Tous les moyens d'acquerir ces biens ſont-ils permis ?*

R. Non, mais ſeulement ceux que la Loi de Dieu, & celle du Prince autoriſent.

D. *Quel uſage doit-on faire de tous ces biens ?*

R. L'on ne doit point s'y attacher, il faut s'en ſervir pour la néceſſité, les beſoins de la vie, l'utilité du Prochain, avec la modération d'une perſonne qui en uſe, non avec la paſſion d'une perſonne qui en jouït, & qui y met ſon bonheur.

O. Rozumie ſię złoto, ſrebro, domy, żywność, odzienia, ſprzęty, iednym ſłowem wſzyſtko to, co ieſt potrzebnego do życia cywilnego, y naturalnego.

P. *Jak nabywamy wſzyſtkich tych rzeczy?*

O. Nabywamy ich, albo odbieraiąc ie od naſzych Rodzicow, Przyiacioł, Panow; albo nabywaiąc ich przez naſzą pracę, przez dowcip, y przez ekonomią.

P. *Wſzyſtkież ſpoſoby nabywania tych dobr ſą godziwe ?*

O. Nie, lecz tylko te ktore prawo Boſkie, y panuiących pozwala.

P. *Jak mamy zażywać tych dobr ?*

O. Niemamy ſię do nich przywiązywać, potrzeba ich używać dla potrzeby, wygod życia, pożytku bliźniego, z pomiarkowaniem iak ci czynią ktorzy ie trzymaią nie z chiwością iako owi ktorzy, ich zażywaią, y ktorzy w nich zakładaią ſwoię ſzczęśliwość.

D. *Qu'est-ce qui fait perdre ces biens?*
R. C'est quelquefois la négligence, ou le jeu, ou la bonne chére, ou la vanité, alors c'est notre faute, quelquefois l'envie & la malice des hommes ou des démons, quelquefois Dieu nous en prive par des accidens, tels que la Guerre, les Incendies, les Inondations, & la perte des Vaisseaux.
D. *Que faut-il faire quand on a perdu ces biens?*
R. Il faut se soumettre à la volonté de Dieu, prendre patience comme Job, & dire avec ce saint Patriarche, *Dieu me les avoit donnés, il me les a ôtés, son saint Nom soit béni.*

Leçon IV.

Du Bien agréable.

D. *Qu'est-ce que le bien agréable?*
R. C'est tout ce qui peut servir à relâ-

P. *Co iest przyczyną straty tych dobr?*
O. Jest częstokroć niedbalstwo, albo gra, albo zbytni koszt na stoły, albo prożność, y natenczas iest nasza wina, częstokroć zazdrość, y złość ludzka, lub szatańska, częstokroć Bog nas ogołaca z nich przez przypadki, iako to przez woynę, ogień, wodę, y zatopienie statkow.
P. *Co trzeba czynić gdy kto te dobra straci?*
O. Trzeba się zdać na wolą Boską, mieć cierpliwość iak Job, y mowić z tym S. Pattyarchą: Bog mi ie dał, Bog mi wziął, niech będzie imię Jego błogosławione.

Lekcya IV.

O dobru przyiemnym.

P. *Co iest dobro przyiemne?*
O. Jest to wszystko cokolwiek mo-

relâcher l'esprit, & délasser le Corps.

D. *Tout ce qui pouroit servir à l'un & à l'autre est-il permis ?*

R. Non, mais seulement ce qui n'est point en soi opposé à la sainteté du Christianisme, & à condition que l'on n'en usera qu'avec une honnête modération: & sans y avoir une affection désordonnée.

D. *Qu'est-ce qui peut relâcher l'esprit ou délasser le corps sans être contraire à la sainteté du Christianisme !*

R. Ce sont toutes les récréations permises & honnêtes, telles que la promenade, les conversations Chrétiennes, les exercices corporelles, les jeux d'adresse.

D. *Les jeux de pur hazard n'en sont-ils pas ?*

R. Non, parce qu'ils ont été défendus dans tous les siécles par les Loix Ecclésiastiques & Civiles.

D. *Pourquoi cela?*

może służyć do rozweselenia umysłu, y spoczynku ciała.

P. *Czy wszystko to co mogłoby służyć do rozweselenia umysłu y spoczynku ciała iest godziwe ?*

O. Nie, ale tylko to co niesprzeciwia się z siebie samego świątobliwości Chrześciańskiey, y pod tą kondycyą że go zażywać nie będziemy tylko z uczciwym pomiarkowaniem, y niemaiąc do niego przywiązania nieporządnego.

P. *Co może rozweselić umysł, albo spoczynek uczynić ciału, bez sprzeciwienia się świątobliwości Chrześciańskiey ?*

O. Rozrywki wszystkie godziwe y y uczciwe, iako to przechadzka, rozmowy Chrześciańskie, cwiczenia ciała, gry sprawności wyciągaiące.

P. *Gry od samego tylko szczęścia zawisłe sąż pozwolone ?*

O. Nie, bo zakazane były w wszystkich wiekach prawami Kościelnemi, y Cywilnemi.

P. *Dlaczego to ?*

R. Parce qu' ils ſont ſouvent des occaſions prochaines de pécher, & la cauſe de la ruine de bien des Familles.

D. *Quel uſage doit-on faire de ces récréations permiſes ?*

R. On les doit prendre pour ſe délaſſer du travail paſſé, & ſe rendre plus habiles à celui de l'avenir; de ſorte que le travail ſeul doit être le motif de la récréation, & non la cupidité ou le plaiſir.

Leçon V.

Du bien éternel.

D. *QU'eſt-ce que le Bien éternel ?*

R. C'eſt Dieu ſeul.

D. *Comment le peut-on poſséder ?*

R. En l'aimant plus que toutes choſes, & n'aimant le reſte que pour lui.

D. *Qu'eſt-ce qui nous ôte le bien éternel?*

R.

O. Bo częſto ſą okazyą bliſką grzechu, y przyczyną upadku wielu familii.

P. *Jak zażywać mamy rozrywek godziwych ?*

O. Mamy zażywać ich dla rozerwania się, po pracach przeſzłych, y abyśmy byli ſpoſobnieyſzemi do naſtępuiących, tak że ſama tylko praca być powinna nam pobudką do rozrywki, a nie chciwość, lub uciecha.

Lekcya V.

O dobru wiecznym.

P. *CO ieſt dobro wieczne ?*

O. Jeſt ſam Bog.

P. *Jakim ſpoſobem możemy go oſiągnąć?*

O. Kochaiąc go nad wſzyſtkie rzeczy, y niekochaiąc innych rzeczy tylko dla niego.

P. *Co odbiera nam dobro wieczne ?*

R. C'eſt le péché.

D. *Qu'eſt-ce que le péché?*

R. C'eſt déſobéir à Dieu.

D. *Comment déſobéi-t-on à Dieu?*

R. En ne gardant pas ſes Commandemens, ni ceux de ſon Egliſe.

D. *Quelle eſt la punition de ceux qui ne gardent pas ſes Commandemens?*

R. C'eſt la damnation éternelle dans l'enfer.

D. *Quelle ſera la récompenſe de ceux qui ſeront obéiſſans à Dieu?*

R. La gloire éternelle dans le Paradis.

D. *Qu'eſt-ce que la mort du corps?*

R. C'eſt ſa ſéparation d'avec ſon âme.

D. *Qu'eſt-ce que la mort de l'âme?*

R. C'eſt la ſéparation de l'âme d'avec ſon Dieu.

D. *Qu'eſt-ce donc qu'on doit haïr pardeſſus tout, & craindre davantage?*

R. C'eſt le péché, à cauſe du mal qu'il nous fait, & parce qu'il déplait à notre Dieu.

O. Grzech.

P. *Co to ieſt grzech?*

O. Jeſt niepoſłuſzeńſtwo Bogu.

P. *Jakim ſpoſobem ieſteśmy niepoſłuſzne-mi Bogu?*

O. Nie zachowuiąc Przykazania Jego, ani Kościelnego.

P. *Jaka ieſt kara na tych ktorzy niezachowuią przykazania?*

O. Potępienie wieczne w piekle.

P. *Jaka będzie nadgroda tym, ktorzy poſłuſzni będą Bogu?*

O. Chwała wieczna w Niebie.

P. *Co ieſt śmierć ciała?*

O. Jeſt rozdzielenie ſię Duſzy ſwoiey.

P. *Co ieſt śmierć ciała?*

O. Jeſt oddalenie ſię Duſzy od Boga ſwoiego.

P. *Cośmy powinni nade wſzyſtko nienawidzić, y czego ſię bardziey nad inne rzeczy bać?*

O. Grzechu dla nieſzczęścia ktore nam przynoſi, y że ſię Bogu naſzemu niepodoba.

Leçon VI.

De la mémoire.

D. *Pourquoi l'homme a-t-il une mémoire?*

R. C'eſt pour ſe ſouvenir des choſes paſſées.

D. *Comment diſtingue-t-on le tems?*

R. En trois; le paſſé, le préſent, l'avenir.

D. *De quel tems l'homme eſt-il le maître?*

R. Rien que du préſent.

D. *Pourquoi doit-il ſe ſouvenir du paſſé?*

R. Pour bien faire dans le préſent.

D. *Pourquoi doit-il penſer au tems préſent?*

R. C'eſt pour le bien employer.

D. *Quelle eſt la ſcience qui nous apprend ce qui eſt paſſé?*

R. C'eſt l'Hiſtoire, qui contient tout ce qui s'eſt dit ou fait.

D. *Pourquoi penſe-t-on au tems à venir?*

R.

Lekcya VI.

O pamięci.

P. *DLa czego Człowiek ma pamięć?*

O. Aby pamiętał o rzeczach przyſzłych.

P. *Jak ſię dzieli czas?*

O. Na troiaki, teraźnieyſzy, przeſzły, y przyſzły.

P. *Ktorego czaſu Człowiek ieſt Panem?*

O. Samego tylko teraźnieyſzego.

P. *Dlaczego ma pamiętać na przyſzły?*

O. Aby dobrze czynił w teraźnieyſzym.

P. *Dla czego powinien myśleć o czaſie teraźnieyſzym?*

O. Aby go zażył na dobre.

P. *Ktora ieſt nauka nauczaiąca nas o tym tego co mineło?*

O. Jeſt Hiſtorya ktora zamyka w ſobie wſzyſtko co mowiono, lub czyniono.

P. *Dlaczego myślemy o czaſie przyſzłym?*

O.

R. C'eſt pour être heureux, quand il ſera venu.

D. *Le tems a-t-il commencé?*

R. Oui à la création du monde.

D. *Le Monde n'eſt donc pas éternel?*

R. Non, puiſqu'il a commencé quand Dieu l'a créé, & qu'il finira quand Dieu le détruira.

D. *Pourquoi Dieu a-t-il créé le Monde?*

R. Pour ſa gloire ſeule, & pour l'uſage de l'homme, qu'il en a fait le maître.

D. *Combien y a-t-il de tems que le monde eſt créé?*

R. Il y avoit quatre mille ans avant la Naiſſance de Jéſus-Chriſt, & il y en a mille ſept cens ſoixante huit depuis.

D. *Comment appelle-t-on le tems depuis la Création du monde jusqu' à la Venuë de notre Seigneur?*

R. On l'appelle Ancien Teſtament, ou tems de la Synagogue.

D. *Et le tems depuis l' Incarnation du Fils de Dieu?*

R. On l' appelle le Nouveau Teſtament,

O. Dla uſzczęśliwienia nas, gdy przyidzie.

P. *Czas czy ſię zaczął?*

O. Tak ieſt, przy ſtworzeniu Swiata.

P. *Swiat więc, nie ieſtże wieczny?*

O. Nie, bo ſię zaczął gdy go Bog ſtworzył, a ſkończy ſię gdy go Bog zniſzczy.

P. *Dlaczego Bog ſtworzył Swiat?*

O- Jedynie dla chwały ſwoiey, y dla używania człowieka, ktorego uczynił iego panem.

P. *Jak dawno Swiat ſtworzony ieſt?*

O. Mineło cztery tyſiące lat przed Narodzeniem Chryſtuſa Pana, a po Jego narodzeniu, tyſiąc ſiedemſet ſześćdzieſiąt osm.

P. *Jak ſię nazywa czas od ſtworzenia Swiata aż do przyścia Chryſtuſa Pana?*

O. Nazywa ſię ſtary Teſtament, albo czas Synagogi.

P. *A czas od wcielenia Syna Bożego?*

O. Zowie ſię Nowy Teſtament albo wiek.

ment, ou le tems de l'Eglise Chrétienne.

D. *Combien durera ce dernier tems?*

R. Jusqu'à la fin du monde, qui n'est sue que de Dieu, quand son Fils viendra juger tous les hommes.

Leçon VII.

Des Sens de l'Homme.

D. *Combien l'homme a-t-il de sortes de Sens?*

R. De deux sortes; il a des sens internes & des sens externes.

D. *Quels sont les sens internes?*

R. L'imagination, la fantaisie, le sentiment.

D. *Qu'est-ce que l'imagination & la fantaisie?*

R. Ce sont des puissances de l'âme, qui servent à lui représenter les images des

wiek Kościoła Chrześciańskiego.

P. *Jak długo będzie trwał ten czas ostatni?*

O. Aż do skończenia Swiata, ktore nikomu wiadome nie iest tylko Bogu, gdy Syn Jego przyidzie sądzić wszystkich ludzi.

Lekcya VII.

O zmysłach Człowieka.

P. *Wiele rodzaiow zmysłow ma Człowiek?*

O. Dwa; ma zmysły wewnętrzne, y zmysły zewnętrzne.

P. *Ktore są zmysły wewnętrzne?*

O. Jmaginacya, fantazya, y czucie.

P. *Co to iest imaginacya, y fantazya?*

O. Są to siły Duszy ktore iey służą do wystawienia sobie wyobrażenia

des choſes matérielles qui ſont abſentes.

D. *Dites-m'en des exemples?*

R. C'eſt comme quand je me repréſente un chien, que j'ai vu, ou une voix que j'ai entendu, ou un fruit, dont j'ai mangé, &c.

D. *Qu'eſt-ce que le ſentiment?*

R. C'eſt un ſens interne, qui fait appercevoir les choſes ſenſibles, en ſe communiquant aux ſens externes.

D. *Qu'entendez-vous par les ſens externes de l'homme?*

R. Ce ſont comme les cinq portes, par où les choſes ſenſibles entrent juſqu'à ſon âme.

D. *A quoi ſert le ſens de la veüe?*

R. Il ſert à connoître la lumiére & les choſes qui en ſont éclairées.

D. *Qu'eſt-ce qui peut empêcher de voir?*

R. Ce ſont les ténébres ou quelques maladies des yeux, ou de les avoir fermés.

D. *Qu'appellez-vous ténébres?*

R.

nía rzeczy materyalnych, ktore nie ſą przytomne.

P. *Powiedz mi tego przykłady?*

O. Naprzykład gdy ſobie wyſtawiam pſa ktoregom widział, albo głos ktorym ſłyſzał, albo owoc ktorym iadł, &c.

P. *Co ieſt czucie?*

O. Jeſt zmyſł wewnętrzny ktory nam daie poſtrzeć rzeczy pod zmyſły podpadaiące, udzielaiąc ſię zmyſłom zewnętrznym.

P. *Co rozumieſz przez zmyſły zewnętrzne człowieka?*

O. Są to iako pięć drzwi ktoremi rzeczy pod zmyſły podpadaiące wchodzą aż do Duſzy Jego.

P. *Na co pożyteczny ieſt zmyſł widzenia?*

O. Pyżyteczny ieſt dla poznania światła, y rzeczy ktore ſą nim oświecone.

P. *Co może przeſzkodzić widzeniu?*

O. Ciemność, albo iaki ſzwank oczu, lub zamknięcie ich.

P. *Co nazywaſz ciemnością?*

 O.

R. C'eſt l'abſence de la lumiére, qu'on appelle auſſi la nuit.

D. *Où eſt la principale lumiere du monde?*

R. Elle eſt dans le Soleil, qui la communique à la Lune & aux autres Aſtres.

D. *Pourquoi l'oüie eſt-elle donnée aux animaux?*

R. C'eſt pour leur faire entendre les ſons.

D. *Que leur importe de les entendre?*

R. Il leur importe beaucoup. Les oiſeaux ſe retrouvent par leur chant, les bêtes par leur cris, & les hommes s'entendent parler.

D. *Qu'eſt-ce que parler?*

R. C'eſt prononcer des mots pour faire connoître ſa penſée.

D. *Tous les hommes parlent-ils de même?*

R. Non, ils ont des langages différens.

D. *Depuis quel tems?*

R. Depuis qu'ils voulurent élever une grande Tour après le Déluge, Dieu

O. Nieprzytomność światła, ktora zowie ſię także nocą.

P. *Gdzie ieſt ſoblinſze świątło Swiata?*

O. Jeſt w ſłońcu, ktorego udziela Xiężycowi y inſzym Planetom.

P. *Dlaczego ſłuch dany ieſt zwierzętom?*

O. Dla ſłyſzenia brzmienia.

P. *Co im na tym ſłyſzeniu go zależy?*

O. Wiele im zależy, Ptaki znayduią ſiebie przez ſwe ſpiewania, zwierzęta przez ſwe krzyki, a ludzie rozumieią ſię wzaiemnie mowiący.

P. *Co to ieſt mowić?*

O. Jeſt to wymawiać ſłowa, dla przywiedzienia inſzych do poznania ſwey myśli.

P. *Czy wſzyſcy ludzie iednak wo mowią?*

O. Nie, lecz maią rożne ięzyki.

P. *Od ktorego czaſu?*

O. Od owego czaſu ktorego chcieli wyſtawić wielką wieżę po potopie,

Dieu leur donna des langages différens.

D. *L'oüie ne ſert-elle à l'homme que pour entendre parler?*

R. Elle lui donne encore le plaiſir d'entendre la Muſique, ſoit des voix, ſoit des inſtrumens.

D. *De quel uſage eſt l'Odorat?*

R. Pour connoître les ſenteurs bonnes, ou mauvaiſes.

D. *A quoi ſert cette connoiſſance?*

R. Pour diſcerner ce qui eſt bon à manger, d'avec ce qui ne l'eſt pas, & pour le plaiſir.

D. *Le Goût eſt-il néceſſaire auſſi?*

R. Oui, pour ſe nourrir, car ſans le goût l'on ne voudroit point manger.

D. *Quel eſt l'utilité du Toucher?*

R. C'eſt de diſcerner ce qui eſt froid ou chaud, ce qui eſt dur ou mou, ce qui eſt ſec ou humide, ce qui eſt propre au corps, ou ce qui lui nuit.

pie, Bog im dał rozmaite ięzyki.

P. *Czy tylko ſłuch człowiekowi ſłuży do ſłyſzenia mowiących?*

O. Sprawuie mu ieſzcze ukontentowanie z ſłuchania muzyki, bądź to z głoſow, bądź z Jnſtrumentow złożoney.

P. *Na co ſię przyda powonienie?*

O. Dla poznania złych, lub dobrych zapachow.

P. *Na co ſię zda to poznanie?*

O. Dla rozeznania co dobrego ieſt do iedzenia, a co nie, y dla ukontentowania.

P. *A ſmak ieſtże potrzebny?*

O. Tak ieſt dla żywienia ſię, albowiem bez ſmaku ieść by człowiek niechciał.

P. *Co za pożytek ieſt z dotykania?*

O. Jeſt ten że można rozeznać co ieſt zimnego, a co ciepłego, co ieſt twardego, a co miękiego, co ieſt ſuchego, a co mokrego, co ieſt ciału właſnego, albo co mu ſzkodzi.

Leçon VIII.

De Dieu.

D. *QU'eſt-ce que Dieu?*
R. C'eſt une ſubſtance ſpiritüelle qui a toutes ſortes de perfections.

D. *Peut-il y avoir pluſieurs Dieux?*
R. Non, car ils ſeroient imparfaits.
D. *Dieu penſe-t-il?*
R. Oui, & ſa penſée eſt ſon Fils.

D. *Dieu aime-t-il?*
R. Oui, & ſon amour eſt le Saint-Eſprit.
D. *Le Pere, le Fils & le Saint-Eſprit ſont-ils éternels?*
R. Oui, puiſque c'eſt la même nature, qui ſe connoît, & qui s'aime éternellement.
D. *Qu'eſt-ce qui nous apprend qu'il y a un Dieu?*
R. C'eſt la raiſon & la Foy.
D. *Comment la raiſon apprend-t-elle, qu'il y a un Dieu?*

Lekcya VIII.

O Bogu.

P. *CO ieſt Bog?*
O. Jeſt ſubſtancya duchowna maiąca w ſobie wſzyſtkie rodzaie doſkonałośći.
P. *Czy może być więcey Bogow?*
O. Nie, boby byli niedoſkonałemi.
P. *Bog czy myśli?*
O. Tak ieſt, y myśl Jego ieſt Synem.
P. *Czy kocha Bog?*
O. Kocha, a kochanie Jego ieſt Duchem Swiętym.
P. *Ociec, Syn, y Duch Swięty czy ſą wieczni?*
O. Są bo to ieſt iednaż natura ktora ſię poznawa, y kocha wiecznie.

P. *Co nas uczy że Bog ieſt ieden?*

O. Dowody, y wiara.
P. *Jak nas uczą dowody ze ieden ieſt Bog?*

R. Parce qu'il faut que toutes choſes aient été faites par quelqu'un, qui n'a été fait par perſonne. Donc c'eſt Dieu qui les a faites.

D. *La Foy eſt-elle donnée à tous les hommes ?*

R. Non, mais ſeulement aux Chrétiens.

D. *Comment la Foy enſeigne-t-elle un Dieu ?*

R. En nous faiſant croire ce qu'il a révélé par ſes Prophêtes & par ſon Fils.

D. *Qu'entendez-vous par les Prophétes?*

R. Ce ſont des hommes à qui Dieu a fait connoître pluſieurs choſes néceſſaires pour le bien de ſon Egliſe, & ſur-tout que ſon Fils ſe feroit homme.

Leçon IX.

De Jéſus-Chriſt.

D. *Comment appelle-t-on le Fils de Dieu ?*

R.

O. Bo muſi być że wſzyſtkie rzeczy ktoś taki ſtworzył, ktory nie był od nikogo ſtworzony; więc Bog ie ſtworzył.

P. *Wiara ieſt że dana wſzyſtkim ludziom ?*

O. Nie, lecz tylko Chrześcianom.

P. *Jak nas wiara uczy że Bog ieſt ieden ?*

O. Przywodząc nas do wierzenia, cokolwiek obiawił nam przez Prorokow, y przez Syna ſwego.

P. *Co rozumieſz przez Prorokow ?*

O. Są to ludzie ktorym Bog dał poznać wiele rzeczy potrzebnych dla dobra ſwego Kościoła, a oſobliwie że Syn Jego miał ſię ſtać Człowiekiem.

Lekcya IX.

O Jezuſie Chryſtuſie.

P. *Jak ſię zowie Syn Boży ?*

O.

R. Jéſus-Chriſt.

D. *Qu'eſt-ce que Jéſus-Chriſt ?*

R. C'eſt la ſeconde Perſonne de la Sainte Trinité, qui s'eſt fait homme.

D. *Comment le Fils de Dieu s'eſt-il fait homme ?*

R. En uniſſant à la Nature Divine un corps & une âme humaine, qui ne font qu'une ſeule perſonne.

D. *Pourquoi s'eſt-il fait Homme ?*

R. Pour ſauver l'homme qui avoit péché.

D. *Quel eſt cet homme qui avoit péché ?*

R. C'eſt Adam, le premier Homme que Dieu créa.

D. *En quoi offenſa-t-il Dieu ?*

R. En mangeant avec Eve ſa femme, d'un fruit, auquel Dieu leur avoit défendu de toucher.

D. *Leurs Enfans ont-ils part à ce péché ?*

R. Oui, & c'eſt ce qui s'appelle le péché originel.

O. Jezus Chryſtus.

P. *Co to ieſt Jezus Chryſtus ?*

O. Jeſt wtora oſoba Troycy S. ktora ſię ſtała człowiekiem.

P. *Jak Syn Boży ſtał ſię człowiekiem ?*

O. Łącząc z naturą Boſką, ciało, y Duſzę ludzką ktore iednę tylko czynią oſobę.

P. *Dlaczego ſtał ſię człowiekiem ?*

O. Dla zbawienia człowieka, ktory był zgrzeſzył.

P. *Ktoryż to ieſt ow człowiek ktory zgrzeſzył ?*

O. Adam pierwſzy człowiek ktorego Bog ſtworzył.

P. *W czym on obraźił Boga ?*

O. Jedząc z żoną ſwoią Ewą z owocu ktorego im Bog zakazał był dotykać ſię.

P. *Dzieci Jch czy ſą uczcśnikami tego grzechu ?*

O. Są, y dla tego zowie ſię grzechem pierworodnym.

D. *Comment Jéſus-Chriſt a-t-il ſauvé les hommes du péché originel?*
R. En mourant pour eux, c'eſt pourquoi il eſt appellé Sauveur.
D. *Tous les hommes ſeront-ils ſauvés?*
R. Non, mais ſeulement ceux qui profiteront des mérites du Sauveur par les Sacremens.
D. *Pourquoi n'en profiteront-ils pas tous?*

R. C'eſt par un jugement impénétrable de Dieu, qu'il faut croire, & adorer avec crainte.
D. *Où apprend-t-on les autres Myſtéres de Dieu & de la Religion Chrétienne?*
R. Dans les Catéchiſmes, & autres Livres faits exprès, qu'il faut bien apprendre.

Leçon X.

Du Monde.

D. *Qu'eſt-ce que le Monde?*
R. C'eſt tout ce que Dieu a créé, excepté les Anges.

D.

P. *Jak Chryſtus Jezus wybawił ludzi od grzechu pierworodnego?*
O. Umieraiąc za nich, y dla tego zowie ſię ich Zbawicielem.
P. *Czy wſzyſcy ludzie będą zbawieni?*
O. Nie, ale tylko ci ktorzy będą korzyſtać z zasług Zbawiciela przez Sakramenta.
P. *Dlaczego z nich nie wſzyſcy korzyſtać będą?*
O. Dla ſądu niedościgłego Boga, ktoremu wierzyć potrzeba, y czcić go z boiaźnią.
P. *Gdzie ſię uczemy innych taiemnić Boſkich. y wiary Chrześciańſkiey?*
O. W Katechizmach, y innych Kſiążkach umyślnie na to złożonych, ktorych ſię trzeba dobrze uczyć.

Lekcya X.

O Swiecie.

P. *Co ieſt Swiat?*
O. Jeſt to wſzyſtko cokolwiek Bog ſtworzył wyiąwſzy Aniołow.

P.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Ange?*

R. C'eſt un eſprit ſans corps, dont Dieu en a créé un grand nombre pour le glorifier dans le Ciel.

D. *Tous les Anges ſont-ils dans le Ciel, où Dieu les a créés?*

R. Non, il n'y a que les bons qui y ſont reſtés, les mauvais n'y ſont plus.

D. *Que ſont devenus les autres Anges, que vous appellez mauvais?*

R. Ce ſont les Diables ou les Démons, dont le principal eſt Lucifer, qui voulurent être égals à Dieu, & qui pour cela furent chaſſés du Ciel, & enfermés dans l'Enfer pour l'éternité.

D. *Qu'eſt-ce que l'éternité?*

R. C'eſt la durée de Dieu ſans commencemens & ſans fin.

D. *A quoi s'occupent les bons Anges?*

R. A louer Dieu ſans ceſſe, & a faire ce qu'il leur commande, comme fit, l'Ange Gabriel, en venant trouver la Sainte Vierge Marie; ils ſont auſſi employés à garder les hommes,

P. *Co to ieſt Anioł?*

O. Jeſt Duch bez ciała, ktorych Bog wiele ſtworzył dla chwały ſwoiey w Niebie.

P. *Czy wſzyſcy Aniołowie ſą w Niebie? gdzie ich Bog ſtworzył?*

O. Nie, ſami tylko dobrzy tam ſię zoſtali, złych iuż tam nie ma.

P. *Co ſię ſtało z inſzemi Aniołami, ktorych nazywaſz złemi?*

O. Są ſzatani albo diabli, między ktoremi pierwſzy ieſt lucyfer, gdy chcieli zrownać ſię z Bogiem, za to byli wypędzeni z nieba, y zamknięci w piekle na całą wieczność.

P. *Co to iſt wieczność?*

O. Jeſt trwałość Boga bez początku, y bez końca.

P. *Czym ſię bawią dobrzy Aniołowie?*

O. Chwaleniem Boga bez przeſtanku, y czynieniem co im roſkazuie, iako uczynił Anioł Gabryel gdy poſzedł pozdrowić Nayświętſzą Pannę Maryą; Zażywa ich także

mes, comme l'Ange Raphaël fit Tobie, &c.

D. *Tous les hommes ſont-ils gardés par les Anges?*

R. Oui, & c'eſt ce qu'on appelle leur Ange gardien, pour qui l'on doit avoir du reſpect & de la dévotion.

D. *Que font les mauvais Anges ou les Demons?*

R. Ils maudiſſent Dieu, & tâchent de faire pécher les hommes, afin qu'ils ne prennent pas leur place dans le Ciel, & c'eſt pour cela qu'ils les hïaſſent ſi fort.

D. *N'y a-t-il que les Démons dans l'Enfer?*

R. Les Réprouvés y ſont auſſi.

D. *Qu'eſt-ce qu'un réprouve?*

R. C'eſt un pécheur, que la juſtice de Dieu punit.

D. *Quelles ſont les principales parties du monde!*

R. Le Ciel, la Terre, & la Mer.

D. *Y a-t-il pluſieurs Mondes?*

Bog do ſtrzeżenia ludzi, iako Anioł Rafał uczynił Tobiaſzowi &c.

P. *Czy wſzyſtkich ludzi ſtrzegą Aniołowie?*

O. Tak ieſt, y dla tego ich nazywamy Aniołami Strożami, ku ktorym powinniśmy mieć poſzanowanie, y nabożeńſtwo

P. *Co czynią źli Aniołowie, albo Diabli?*

O. Przeklinaią Boga, y ſtaraią ſię przywodzić ludzi do grzechu, aby nie oſiedli ich mieyſca w niebie, y dla tego tak bardzo ich nienawidzą.

P. *Czy tylko ſami ſzatani ſą w piekle?*

O. Odrzuceni od Boga ſą tamże.

P. *Co to ieſt odrzucony?*

O. Jeſt grześnik ktorego ſprawiedliwość Boſka karze.

P. *Ktore ſą oſobliwſze części Swiata?*

O. Niebo, ziemia, y morze.

P. *Jeſtże więcey Swiatow?*

R. Nous n'en connoiſſons qu'un.

D. *Combien de tems Dieu employa-t-il à créér le monde.*

R. Il y employa ſix jours, quoiqu'il l'eût pû faire en un moment.

D. *De quoi le créa-t-il?*

R. De rien.

D. *Comment le créa-t-il?*

R. Par ſa parole, en diſant je le veux, *fiat*.

D. *Qu'eſt-ce que Dieu créa d'abord?*

R. 1°. Il créa la lumiere, qu'il appella le Jour, & qu'il ſépara des ténébres, qu'il appella la nuit. 2°. Il fit le Firmament. 3°. Il créa la Terre, & tout ce qu'elle produit, & la Mer avec toutes les Eaux. 4°. Il créa le Soleil, la Lune, & toutes les Etoiles. 5°. Il créa tous les Poiſſons, & tous les Oiſeaux. 6°. Il créa tous les Animaux de la Terre, & enfin il créa l'Homme à ſon image & reſſemblance.

D. *Pourquoi le reſte fut-il créé devant l'Homme?*

O. Tylko o iednym wiemy.

P. *Wiele czaſu ſtrawił Bog na ſtworzenie Swiata?*

O. Strawił dni ſześć, chociażby go był mogł ſtworzyć w iednym momencie.

P. *Z czego go ſtworzył?*

O. Z niczego.

P. *Jak go ſtworzył?*

O. Swoim ſłowem, mowiąc chcę, *fiat*.

P. *Co Bog naypierwey ſtworzył?*

O. 1°. Stworzył światło, ktore nazwał dniem, y ktore oddzielił od ciemności, ktore nazwał nocą. 2°. Stworzył firmament 3°. Stworzył ziemię, y to wſzyſtko co ona wydaie, y morze ze wſzyſtkiemi wodami. 4°. Stworzył ſłońce, xiężyć, y wſzyſtkie gwiazdy. 5°. Stworzył ryby y wſzyſtkie ptaki. 6°. Stworzył wſzyſtkie zwierzęta ziemſkie, a naoſtatku ſtworzył człowieka na obraz, y podobieńſtwo ſwoie.

P. *Dlaczego to wſzyſtko ſtworzone było, wprzod niżeli człowiek?*

R. Parce que tout étoit fait pour l'Homme, & que l'homme est le plus parfait ouvrage de Dieu.

D. *Et l'homme pourquoi est-il fait?*

R. Il est fait pour glorifier Dieu dans cette vie & dans l'autre.

Leçon XI.

Du Ciel.

D. *Qu' est-ce que le Ciel?*

R. C'est la plus haute partie du monde, qui se divise en plusieurs autres parties.

D. *Quelles sont les principales parties du Ciel?*

R. L'Empyrée & le firmament.

D. *Qu' est-ce que l' Empyrée?*

R. C' est la demeure des Bienheureux.

D. *Qui sont ces Bienheureux?*

R. Ce sont les bons Anges & les Saints.

D. *Comment appelle-t-on encore ces hommes*

O. Bo to wszystko było stworzone dla człowieka, y że człowiek iest naydoskonalszym dziełem Boskim.

P. *A człowiek na co stworzony iest?*

O. Stworzony iest dla chwalenia Boga w tym życiu, y przyszłym.

Lekcya XI.

O Niebie.

P. *Co iest Niebo?*

O. Jest naywyższa część Swiata, ktora się dzieli na wiele inszych części.

P. *Ktore są osobliwsze części Nieba?*

O. Niebo Empireyskie, y firmament.

P. *Co to iest Niebo Empireyskie?*

O. Jest mieszkanie Błogosławionych.

P. *Ktorzyż to są błogosławieni?*

O. Są dobrzy Aniołowie, y Swięci.

P. *Jak się zowią ieszcze ci ludzie, ktorzy*

mes qui sont déja, & ceux qui seront dans le Ciel ?

R. On les appelle Elûs, ou Prédestinés.

D. *Pourquoi dit-on Elûs ou Prédestinés ?*

R. C'est que Dieu les a choisis par sa bonté.

D. *Qu'est-ce que le firmament ?*

R. C'est la partie du Ciel, que nous voyons, où sont les Astres.

D. *Qu'appellez-vous les Astres ?*

R. Les Etoiles & les Planetes.

D. *Combien y a-t-il d'Etoiles ?*

R. On ne sçauroit les compter.

D. *Combien y a-t-il de Planetes ?*

R. Sept; sçavoir, le Soleil, la Lune, Vénus, Jupiter, Mercure, Mars, Saturne.

D. *Quelle est la plus grande des Planetes ?*

R. C'est le Soleil.

D. *A quoi sert le Soleil ?*

R. A éclairer la Terre, à produire, les Plantes, les Animaux, & à les faire vivre & croître.

D. *A quoi sert encore le Soleil ?*

iuż są y będą w Niebie ?

O. Zowią się wybrani, lub przeznaczeni.

P. *Dlaczego się mowi wybrani, lub przeznaczeni ?*

O. Bo Bog wybrał ich z swoiey dobroci.

P. *Co iest firmament ?*

O. Jest część Nieba ktorą widziemy, na ktorey są gwiazdy.

P. *Co nazywasz gwiazdami ?*

O. Gwiazdy, y Płanety.

P. *Wiele iest gwiazd ?*

O. Nie można ich zliczyć.

P. *Wiele iest Płanet ?*

O. Siedem; to iest: Słońce, Xiężyc, Wenus, Jowisz, Merkuryusz, Mars, Saturnus.

P. *Ktora z tych Płanet iest naywiększa ?*

O. Słońce.

P. *Na co się przyda słońce ?*

O. Na oświecenie ziemi, dla wydawania latorośli, zwierząt, iako też dla dania im pokarmu, y wzrostu.

P. *Na co się ieszcze przyda słońce ?*

R. A régler la vie des hommes par les heures, les jours, les ſemaines, les mois, les ſaiſons, les années, & les ſiécles.

D. *Qu' eſt-ce qu' un heure ?*

R. C' eſt une durée de tems, que l' on partage en deux pour faire la demie heure, ou en quatre pour les quarts d' heure; ou en ſoixante parties, qu'on appelle les minutes,

D. *Combien le jour a-t-il d' heures ?*

R. Vingt-quatre, en y joignant celles de la nuit.

D. *Combien la ſemaine a-t-elle de jours ?*

R. Elle en a ſept.

D. *Et le mois combien a-t-il de jours ?*

R. Les uns trente, les autres trente & un, & Fevrier vingt-huit, qui ſont par an trois cens ſoixante-cinq jours.

D. *Combien y a-t-il de mois dans une année ?*

R. Douze; ſçavoir, Janvier, Fevrier, &c.

D. *Combien y a-t-il de Saiſon ?*

R.

O. Dla rozporządzenia życia ludzkiego, przez godziny, tygodnie, miesiące, pory roku, lata, y wieki.

P. *Co ieſt godzina ?*

O. Jeſt przeciąg czaſu, ktory ſię dzieli na dwie części dla uczynienia poł godziny, albo na cztery dla uczynienia kwadranſow, albo na ſześćdzieſiąt ktore ſię zowią minuty.

P. *Wiele dzień ma godzin ?*

O. Dwadzieścia cztery, łącząc z nim godziny nocy.

P. *Wiele ma dni tydzień ?*

O. Siedem.

P. *A mieſiąc wiele ma dni ?*

O. Jedne trzydzieści, a drugie trzydzieści ieden, a Luty dwadzieścia ośm, ktore czynią na rok trzyſta ſześćdzieſiąt pięć dni.

P. *Wiele ieſt mieſięcy w Roku ?*

O. Dwanaście; to ieſt: *Styczeń, Luty, &c.*

P. *Wiele ieſt por Roku ?*

O.

R. Quatre, le Printemps, l' Eté l' Automne & l' Hyver.

D. *A quoi reſſemblent les quatre ſaiſons ?*

R. Aux quatre âges de l' homme, qui ſont, l' enfance, la jeuneſſe, l' âge viril, & la vieilleſſe.

D. *Qu' eſt-ce qu' un Siécle ?*

R. C' eſt l' eſpace de cent années.

D. *Comment le Soleil éclaire-t-il la Terre ?*

R. Par ſa lumiere, ſoit qu'il tourne autour de la Terre, ou bien que la Terre tourne au our du Soleil.

D. *Comment produit-il les Plantes & les animaux, & comment les nourrit-il ?*

R. Par ſa chaleur.

D. *Le Soleil eſt - il plus grand que la Terre ?*

R. Il eſt cent ſoixante fois plus grand.

D. *A quoi ſervent les autres Planetes & les Etoiles ?*

R. A embellir le firmament, à éclairer la Terre, à conduire les Voyageurs, & à produire pluſieurs choſes qu' on ne ſçai pas.

O. Cztery, wioſna, lato, ieſień, zima.

P. *Do czego podobne ſą cztery pory Roku?*

O. Do czworakiego wieku człowieka, ktore ſą: dziecińſtwo, młodość, wiek doyrzały, y ſtarość.

P. *Co ieſt wiek ?*

O. Jeſt przeciąg ſtu lat.

P. *Jak ſłońce oświeca ziemię ?*

O. Przez światło ſwoie, czyli obracaiąc ſię około ziemi, czyli też że ziemia obraca ſię około ſłońca.

P. *Jak wydaie ſłońce latorośli, y zwierzęta, y oraz iak ie żywi ?*

O. Przez ſwoie ciepło.

P. *Słońce czy większe ieſt od ziemi ?*

O. Sto ſześćdzieſiąt razy ieſt więkſze.

P. *Na co ſię zdadzą inne płanety, y gwiazdy !*

O. Dla ozdoby firmamentu, oświecenia ziemi, dla prowadzenia podrożnych, y dla wydawania wielu rzeczy ktorych nie wiemy.

Leçon XII.

De l' Air & du Feu.

D. N' *Y a-t-il rien entre le firmament & la Terre.*
R. Il y a l' Air & le Feu.
D. *Qu' eſt-ce que l' Air ?*
R. C' eſt un des quatre élémens.
D. *En combien de parties diviſe-t-on l' Air ?*
R. En trois, la haute, la moyenne & la baſſe région de l' air.
D. *Qu' eſt-ce que le feu ?*
R. Un élément chaud & ſec.
D. *Où eſt le feu dans ſa pureté ?*
R. Dans le trourbillon du Soleil.
D. *Quels animaux vivent dans l' air ?*
R. Les oiſeaux principalement, quoique tous les animaux ayent beſoin d' air pour vivre.
D. *Y a-t-il des animaux qui vivent dans le feu ?*
R. On n' en connoît point, & la Salamandre paſſe pour une fable.
D. *Qu' eſt-ce qui ſe forme dans l'air ?*

Lekcya XII.

O powietrzu, y Ogniu.

P. N*Iemaſʒże nic między firmamentem, y ziemią ?*
O. Jeſt powietrze y ogień.
P. *Co to ieſt powietrze ?*
O. Jeſt iedno ze czterech żywiołow.
P. *Na wiele ſię części dzieli powietrze?*
O. Na trzy, na wyſoką, ſzrednią y niſką krainę powietrza.
P. *Co ieſt ogień ?*
O. Jeſt żywioł ciepły, y ſuchy.
P. *Gdzie ieſt ogień czyſty ?*
O. W zakręcie ſłońca.
P. *Ktore zwierzęta żyią na powietrzu.*
O. Ptaki oſobliwie, chociaż wſzyſtkie zwierzęta do życia potrzebuią powietrza.
P. *Czy ſą zwierzęta ktore żyią w ogniu?*
O. Zadnego nieznamy takiego, Salamandra zdaie ſię być bayką.
P. *Co ſię robi na powietrzu ?*

R. Les nuées, la pluye, la neige, la grêle, le broüillard, la rosée, les éclairs, le tonnerre, l'Arc-en-ciel, les cometes & les autres Météores.

Leçon XIII.

De la Terre.

D. *QU' est-ce que la Terre?*
R. C'est un élément sec, froid & pesant.
D. *De quelle figure est-elle?*
R. Elle est ronde, selon la commune opinion.
D. *Qu' est-ce que le Centre de la Terre?*
R. C'en est le milieu, où tendent les choses pesantes.
D. *Que produit la Terre?*
R. Elle produit les animaux & les Plantes, qui vivent & qui sont au-dessus d'elles.
D. *Q' est-ce que la vie des animaux?*
R. C'est une chaleur, qui leur donne le mouvement, pour se nourrir, pour

O. Chmury, deszcz, śnieg, grad, mgła, rosa, błyskawica, grzmoty, tęcza, komety, y inne napowietrzne rzeczy.

Lekcya XIII.

O Ziemi.

P. *CO iest ziemia?*
O. Jest żywioł suchy, zimny, y cieżki.
P. *Jakiey iest figury?*
O. Okrągłey, podług powszechnego rozumienia.
P. *Co iest centrum ziemi?*
O. Jest iey szrodek, do ktorego zmierzaią wszystkie rzeczy cieżkie.
P. *Co wydaie ziemia?*
O. Wydaie zwierzęta, latorośle, ktore żyią y na niey są.

P. *Co iest życie zwierzgt?*
O. Jest ciepło ktore im daie ruszanie się, dla żywienia się, dla rośnie-

 nia,

pour croître & engendrer leurs ſemblables : C'eſt ce qu' on appelle la vie animale, qui eſt mortelle, c'eſt-à-dire, qui ſe perd.

D. *Qu' eſt-ce que ſe nourrir ?*

R. C'eſt prendre des alimens & les digérer, c' eſt manger, boire & rejetter le ſuperflu.

D. *Qu' eſt-ce que la croiſſance ?*

R. C'eſt quand les parties du corps deviennent plus grandes, & qu' elles s' étendent peu à peu.

D. *Qu' eſt-ce qu' engendrer ?*

R. C' eſt produire un animal de ſon eſpece.

D. *Que faut-il encore aux animaux pour vivre, outre la nourriture ?*

R. Ils ont beſoin de l' air, ſans lequel ils étoufferoient.

D. *Combien y a-t-il de ſortes d' Animaux ?*

R. Trois principales, les Oiſeaux qui volent, les Bêtes à quatre pieds qui marchent, & les Poiſſons qui nagent.

D. *N' y en a-t-il point d' autres ?*

R. Il y a les Serpens & autres Bêtes qui

nia, płodzenia ſobie podobnych, y to to ieſt co ſię zowie życiem zwierzęcym, ktore ieſt śmiertelne, to ieſt ktore przemiia.

P. *Co to ieſt żywić ſię ?*

O. Jeſt brać pokarmy, y trawić ie, ieść, pić, y odrzucać co ieſt zbytecznego.

P. *Co ieſt przyraſtanie ?*

O. Jeſt to, gdy części ciała ſtaią ſię większe, y gdy ſię rozciągaią potrochu.

P. *Co to ieſt płodzić ?*

O. Jeſt rodzić zwierzę ſwego rodzaiu.

P. *Co potrzeba ieſzcze zwierzętom do życia, oprocz pożywienia ?*

O. Potrzebuią powietrza bez ktorego poduſiły by ſię.

P. *Wiele ieſt rodzaiow zwierząt ?*

O. Trzy oſobliwe, ptaki ktore lataią, beſtye o czterech nogach ktore chodzą, y ryby ktore pływaią.

P. *Czy niema inſzych ?*

O. Są węże, y inne beſtye ktore ſię czoł-

qui rampent ſur la terre, les Monſtres & les Inſectes, comme les Mouches, les Vers, la Vermine, & les Amphibies.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Monſtre?*

R. C'eſt un animal engendré de deux animaux d'eſpèces différentes, comme un Mulet d'un Aſne & d'une Cavale, un Jumar d'un Taureau & d'une Jument, &c.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Amphibie?*

R. C'eſt un Animal, qui vit tantôt dans l'eau, tantôt ſur la terre, comme le Loutre, le Caſtor, la Grenoüille, la Tortuë, &c.

Leçon XIV.

Des Plantes.

D. *QU'eſt-ce qu'une Plante?*

R. C'eſt une production de la terre, qui y tient par des racines. Des racines ſort la Tige, & de la Tige ſortent les Branches, les Feüilles, les Fleurs, le Fruit & la Graine.

D.

czołgaią po ziemi, monſtra, gadziny, iako to muchy, robaki, gady, y ziemno wodne zwierzęta.

P. *Co ieſt monſtrum?*

O. Jeſt zwierzę ſpłodzone ze dwoch zwierząt gatunku rożnego iako muł z oſła y klaczy, mieżaniec z byka y klaczy, &c.

P. *Co ieſt ziemno wodne zwierzę?*

O. Jeſt zwierzę ktore żyie czaſem w wodzie, a czaſem na ziemi, iako wydra, bobr, żaba, y żołw, &c.

Lekcya XIV.

O Latoroślach.

P. *CO to ieſt latorośl?*

O. Jeſt płod ziemi ktory ſię iey trzyma korzeniami, z korzenia wychodzą głąbie, z głąbi wychodzą gałęzie, liście, kwiaty, owoce, y naſienia.

 P.

D. *Comment divise-t-on les Plantes ?*
R. Les unes sont basses, qu'on appelle Herbe: les autres plus grandes, sont les Arbustes, les autres très-grandes, qui sont les Arbres.
D. *Qu'elle est la vie des Plantes ?*
R. C'est une vie qu'on appelle Végétal, qui les fait croître & multiplier.
D. *La vie des Plantes est-elle différente de la vie des Animaux ?*
R. Oui, parce que les Animaux sentent, & que les Plantes n'ont point de sentiment.
D. *Combien y a-t-il de sortes de vie ?*
R. Il y en a trois, la vie des Plantes ou la Végétale, la vie des Animaux ou la Sensitive, & la vie de l'homme, qui est la vie Raisonnable, & qui comprend le deux autres.
D. *Quelles Plantes sont les plus nécessaires à l'homme ?*
R. Le Blé & la Vigne, dont il sera parlé plus au long dans un autre endroit.
D. *Outre les Plantes, qui servent à la nour-*

P. *Jak się dzielą latorośle ?*
O. Jedne są niskie, ktore się zowią zioła, inne większe, ktore się zowią krzewia, a inne naywiększe, ktore się zowią drzewa.
P *Jakie iest życie latorośli ?*
O. Jest życie zowiące się wzrost biorące, ktore sprawuie że rosną, y rozmnażaią się.
P. *Zycie latorośli czy się rożni od życia zwierząt ?*
O. Tak iest, bo zwierzęta czuią, a latorośle niemaią żadnego czucia.

P. *Wiele iest rodzaiow życia ?*
O. Jest ich trzy, życie latorośli, czyli wzrost biorące, życie zwierząt, czyli czułe, y życie ludzkie, ktore iest rozumne, y ktore zamyka w sobie inne dwa.
P. *Ktore latorośle są naypotrzebnieyſze człowiekowi ?*
O. Zboże, y winnica, o czym będziemy mowić obszerniey na innym mieyscu.
P. *Procz latorośli ktore służą do pożywie-*

nourriture, n'y en a-t-il point d'autres?

R. Oui, nous avons celles qui produisent des Fleurs pour le plaisir de la Veüe & de l'Odorat, & encore celles qui servent à la conservation des Animaux.

D. *Comment appelle-t-on ces dernières?*

R. Des Plantes de Médecine ou Médecinales, pour purger & pour rendre la santé.

Leçon XV.

De ce qui est dans la Terre.

D. *La Terre ne produit-elle que des Plantes & des Animaux?*

R. Elles produit encore au dedans d'elle-même les Pierres, & les Métaux ou Minéraux.

D. *Qu'est-ce que la Pierre?*

R. C'est un corps solide, qui s'est formé de certaines parties de Terre, & que le Soleil a durci.

D. *Y a-t-il plusieurs sortes de Pierres?*

R.

nia czy niema iuż inszych?

O. Są, mamy te ktore wydaią kwiaty dla ukontentowania widzenia, y zapachu, y nad to te ktore służą do zachowania zwierząt.

P. *Jak się zowią te ostatnie?*

O. Latorośle lekarstw, czyli lekarskie dla czyszczenia, y przywrocenia zdrowia.

Lekcya XV.

O tym co iest w ziemi.

P. *Ziemia sameż tylko wydaie latorośli y zwierzęta?*

O. Ona wydaie ieszcze na wierzch siebie, kamienie y metalle czyli minerały.

P. *Co iest kamień?*

O. Jest rzecz twarda ktora się zrobiła z nieiakich części ziemi, ktore słońce twardą uczyniło.

P. *Jesiże wiele rodzaiow kamieni?*

O.

R. Il y en a des communes qui ſervent à bâtir: il y en a des précieuſes pour l' ornement.

D. *Qu' appelle-t-on Métaux & Minéraux ?*

R. C' eſt ce qui ſe trouve dans les mines, ou creux de certaines terres, dont on a grande peine à les tirer.

D. *Les Métaux ſe trouvent-ils par-tout?*

R. Non, & c' eſt ce qui les rend rares.

D. *Qui ſont les Métaux principaux ?*

R. L' Or qui eſt le plus précieux, l' Argent, l' Etain, le Cuivre ou l' Airain, le Plomb, le Fer & l' Acier.

D. *A quoi ſervent les Métaux ?*

R. L' Or & l' Argent ſervent à faire de la Monnoye, de la Vaiſſelle, des Meubles & des Parures.

D. *De quoi ſert la Monnoye ?*

R. Pour acheter ce que l' on veut, pour donner aux Pauvres, ou pour prêter à ſes Amis.

D. *A quoi ſert l' Airain ?*

O. Są poſpolite, ktore ſłużą do budowania; ſą drogie, dla ozdoby.

P. *Co nazywamy metallami, y minerałami ?*

O. Co ſię znayduie w minach, czyli lochach pewnych ziem, z ktorych dobywać ich ieſt wielka trudność.

P. *Metalle czy znayduią ſię wſzędzie ?*

O. Nie, y to to ieſt co ie czyni rzadkiemi.

P. *Ktore ſą oſobliwſze metalle ?*

O. Złoto, ktore ieſt naydroższe, ſrebro, cyna, moſiądz, miedź, ołow, żelazo, y ſtal.

P. *Co za pożytek ieſt z metallow ?*

O. Złoto, y ſrebro przydaią ſię na robienie monety, naczynia, ſprzętow, y ſtroiow.

P. *Na co ſię przydaie moneta ?*

O. Na kupienie czego tylko chcemy, dla dania ubogim, lub dla pożyczenia przyiaciołom ſwoim.

P. *Na co ſię zda moſiądz ?*

R. A faire des Cloches & des Canons.

D. *A quoi servent l'Etain & le Cuivre?*

R. Ils servent aux ustanciles de la Cuisine, à la Table, & aux autres commodités d'une Maison.

D. *Le Fer, l'Acier & le Plomb à quoi servent-ils?*

R. Pour bâtir & couvrir les Maisons, pour labourer la Terre, pour faire les instrumens des Métiers, pour faire des Armes & pour tuer des Bêtes ou des Hommes, & pour plusieurs autres usages.

D. *Comment peut-on tuer avec du Plomb?*

R. En le mettant dans les Armes à feu.

D. *Qu'est-ce qu'un Arme à feu?*

R. C'est un Pistolet, ou Fusil, un Canon, dans quoi on met une Poudre, qui s'allume aisément, & qui chasse ce qui est devantelle.

D. *De quoi est faite cette Poudre?*

R. De Salpêtre, de Cendre, de Soulphre & de Charbon mêlés ensemble.

D. *Les Métaux sont-ils durs comme les pierres?* *R.*

O. Na robienie dzwonow, y armat.

P. *Na co służy cyna y miedź?*

O. Służą na sprzęty kuchenne, stołowe, y inne wygody gospodarskie.

P. *Stal, ołow, y żelazo na co się przydaią?*

O. Na budowanie, y przykrycie domow, do orania ziemi, na zrobienie instrumentow rzemieśniczych, na robienie broni, y na zabiianie zwierząt, lub ludzi, oraz na wiele innych użytkow.

P. *Jak można zabić ołowiem?*

O. Kładąc go w strzelbę.

P. *Co to iest strzelba?*

O. Jest pistolet, albo fuzya, armata, w ktore się kładzie proch, ktory się łatwo zapala, y wysadza co iest przed nim.

P. *Z czego zrobiony iest proch?*

O. Z saletry, popiołu, siarki, y węgli razem zmieszanych.

P. *Metalle sąż twarde iak kamienie?* *O.*

R. Non, car ils ſe fondent par le feu, pour en faire ce que l'on veut.

Leçon XVI.

De la Mer.

D. *OUtre le Ciel & la Terre, qu'y a-t-il encore dans le Monde ?*
R. Il y a la Mer & toutes les Eaux.

D. *Qu'eſt-ce que la Mer ?*
R. C'eſt une grande étenduë d'eau, qui entoure la Terre, & qui la ſépare en pluſieurs parties.
D. *Comment appelle-t-on les endroits où l'on peut aiſément paſſer de la Mer à la Terre, c'eſt-à-dire, s'embarquer ſur la Mer, & débarquer à Terre ?*
R. On les appelle des Ports.
D. *Quelles ſont les principales parties de la terre ?*
R. L'Europe, l'Aſie, l'Afrique & l'Amérique.

D.

O. Nie, albowiem ſię roztapiaią od ognia, dla zrobienia z nich co chcemy.

Lekcya XVI.

O Morzu.

P. *Oprocz nieba, y ziemi co ieſt ieſzcze na świecie ?*
O. Jeſt ieſzcze morze, y wſzyſtkie wody.
P. *Co ieſt morze ?*
O. Jeſt wielka, rozległość wody ktora okrąża ziemię, y dzieli ią na wiele części.
P. *Jak ſię zowią mieyſca, gdzie można łatwo przeprawić ſię z morza na ziemię, to ieſt puścić ſię na morze, y wyſiąść na ziemię ?*
O. Zowią ſię porty.
P. *Ktore ſą oſobliwſze części ziemi ?*

O. Europa, Azya, Afryka, y Ameryka.

P.

D. *La mer est-elle plus grande que la Terre?*
R. Oui, elle est bien plus grande.
D. *Quel goût a l'eau de la Mer?*
R. Elle est fort salée, & c'est de quoi on fait le Sel, en faisant cuire cette eau au Soleil.
D. *Qu'y a-t'il dans la Mer?*
R. Quantité de Poissons, grands & petits, des Coquillages, des Perles, du Corail, & plusieurs autres choses précieuses.
D. *A quoi servent les Poissons?*
R. Les petits servent à nourrir les gros, & tous servent à nourrir les Hommes.
D. *Comment appelle-t-on ceux qui les prennent?*
R. On les appelle des Pêcheurs.
D. *Que fait-t-on des Poissons que l'on ne veut pas manger si-tôt qu'on les a pris?*
R. On les fait sécher au Soleil, ou bien on les sale pour les garder, & les porter en d'autres Païs, ou bien, on en tire de l'huile.

P. *Morze czy większe iest od ziemi?*

O. Tak iest, większe daleko iest.
P. *Jaki ma smak woda morska?*
O. Jest bardzo słona, to to iest z czego sol robi się, warząc tę wodę na słońcu.
P. *Co iest w morzu?*
O. Mnostwo ryb wielkich, y małych, pławiow morskich, pereł, koralow, y wiele innych rzeczy drogich.

P. *Na co się zdadzą ryby*
O. Małe zdaią się dla pożywienia wielkich, a wszystkie dla żywienia ludzi.
P. *Jak się zowią ci ktorzy ie łapią?*

O. Zowią się, rybacy.
P. *Co robią z rybami, ktorych niechcą ieść zaraz iak ie złapano?*
O. Suszą ich na słońcu, albo solą ich dla zachowania, y przewieźienia onychże do inszych kraiow, albo wyciągaią z nich tron.

D. *A quoi ſervent les Coquilles, les Perles, & autres raretés de la Mer ?*
R. Elles ſervent à parer les Perſonnes ou les Cabinets des gens riches.
D. *Quel eſt l' uſage principal de la Mer pour les Hommes ?*
R. C' eſt de pouvoir aller d' une partie du Monde à l' autre.
D. *Pourquoi vat-on d' un endroit à un autre ?*
R. Pour aller querir ce qui y eſt, & l' apporter dans ſon Païs, ou pour porter ailleurs ce quy manque.

D. *Comment appelle-t-on ces Voyages ?*
R. Le Commerce de la Mer.
D. *Comment peut-on aller ſur la Mer ?*
R. Par le moyen des Vaiſſeaux ou Navires.
D. *Qu' eſt-ce qu' un Vaiſſeau ?*
R. C'eſt une Maiſon de bois bien jointe, que l' on remplit de tout ce qui eſt néceſſaire pour vivre.
D. *Comment fait-on aller cette Maiſon?*
R. C' eſt le vent qui la pouſſe.
D. *Qui eſt-ce qui la conduit?*

P. *Na co ſię zdaią konchy, perły, y inne oſobliwości morſkie ?*
O. Zdaią ſię dla ozdoby ludzkiey, albo gabinetow ludzi bogatych.
P. *Na co oſobliwie używaią morza ludzie ?*
O. Dla łatwego iechania z iedney części świata do drugiey.
P. *Dla czego ieździ ſię z iednego mieyſca na drugie.*
O. Dla ſzukania tego co tam ieſt, y przywieźienia do kraiu ſwego, albo dla zawieźienia gdzie indziey tego, czego tam brakuie.
P. *Jak ſię zowią te podroże ?*
O. Handel morſki.
P. *Jak można iechać po morzu ?*
O. Za pomocą okrętow, albo bark.

P. *Co ieſt okręt ?*
O. Jeſt to budynek z drzewa, dobrze ſpoiony, ktory napełniaią wſzyſtkim co ieſt potrzebnego do życia.
P. *Jak ſię ruſza ten budynek.*
O. Wiatr go popycha.
P. *Kto nim kieruie ?*

R. Ce ſont des hommes, qu' on appelle des Pilotes & des Matelots, qui paſſent preſque toute leur vie ſur Mer.

Leçon XVII.

Autre de la Mer.

D. *OUtre le Commerce, à quoi ſervent les Voyages ſur Mer?*

R. A contenter la curioſité des hommes qui veulent voir des Païs Etrangers.

D. *De quoi ſe ſert-on pour conduire un Vaiſſeau?*

R. On ſe ſervoit des Etoiles, avant que l' on ſçut l' uſage de la Bouſſole, & on s' en ſert encore dans les Païs où on ne la connoît pas.

D. *Qu' eſt-ce que la Bouſſole?*

R. C' eſt un inſtrument qui fait connoître le Nord.

D. *Qu' appellez-vous le Nord?*

R. C' eſt un des Points ou endroits du

O. Ludzie, ktorych nazywaią ſternikami, y maytkami, ktorzy całe prawie ſwoie życie na morzu przepędzaią.

Lekcya XVII.

Jnna o Morzu.

P. *Oprocz handlow na co ſię przydaią podroże po morzu?*

O. Dla zadoſyć uczynienia ciekawości ludzkiey, ktorzy chcą zobaczyć cudze kraie.

P. *Czego zażywaią do kierowania okrętu?*

O. Zażywano gwiazd wprzod, nim umiano zażywać kompaſu wodnego morſkiego, y zażywaią ich ieſzcze w tych kraiach, gdzie go nieznaią.

P. *Co to ieſt kompas wodny magneſowy?*

O. Jeſt inſtrument ktory daie poznać połnoc.

P. *Co nazywaſz połnocą?*

O. Jeſt to ieden z punktow czyli mieyść

du Monde, qui eſt vers le Pôle Arctique.

D. *Combien diſtingue-t-on de Points principaux du Monde?*
R. On en diſtingue quatre.
D. *Quels ſont-ils?*
R. Le Levant, le Midi, le Couchant & le Nord.
D. *N'ont-ils point d'autres noms?*
R. Oui, l'Orient, le Sud, le Ponant & le Septentrion, d'où les Vents ont pris leurs noms.

D. *Les Vents n'ont-ils point encore d'autres noms?*
R. On appelle le Vent d'Orient l'Eſt, le Vent du Midi Sud, le Vent du Couchant Oüeſt, & celui du Septentrion Nord.
D. *Comment la Bouſſole fait-elle connoître le Nord ou le Septentrion?*
R. C'eſt par une aiguïlle aimantée, qui ſe tourne toute ſeule vers le Nord.
D. *Que veut dire aiguïlle aimantée?*
R.

mieyśc świata, ktory ieſt ku biegunowi świata Arktyckiemu położony.
P. *Wiele rachuie ſię punktow oſobliwych świata?*
O. Rachuie ſię cztery.
P. *Ktore ſą?*
O. Wſchod, południe, zachod, y pułnoc.
P. *Niemaiąż innych nazwiſk?*
O. Maią, plaga Euro vicina, plaga Auſtralis, plaga Zephyro reſpondens, plaga Borealis, zkąd wiatry wzięły ſwoie nazwiſka.
P. *Wiatry niemaiąż innych ſwoich nazwiſk?*
O. Wiatr wſchodni nazywa ſię Eurus, wiatr południowy Auſter, wiatr zachodni Zephyrus, wiatr połnocny Boreas.
P. *Jak kompas wodny magneſowy daie nam poznawać połnoc?*
O. Przez igłę magneſowaną, ktora ſię ſama ku połnocy obraca.

P. *Co znaczy igła magneſowana?*
 O.

R. C' eſt une éguïlle frotée d' une Pierre appellee Aimant.

D. *Cette Pierre n' a-t-elle pas d' autres propriétés que de faire trouver le Nord?*

R. Elles a encore la vertu d' attirer le fer par un de ſes côtés & de le repouſſer par l' autre.

D. *D' où lui vient cette vertu?*

R. Du Créateur, qui a fait bien d' autres miracles, que l' homme ne peut comprendre.

D. *Quels ſont les principaux de ces miracles?*

R. Le plus grand eſt d' avoir de rien fait toutes choſes, & de conſerver toutes les créatures, un autre miracle eſt le flux & le reflux de la Mer. Enfin c' eſt la production de tout ce qui a vie dans le monde.

D. *Qu' eſt-ce que le flux & reflux de la Mer?*

R. C' eſt une agitation continuelle de ſes eaux, qui les fait ſortir à certaines heures hors de leurs bords, & qui les y fait rentrer à d' autres.

O. Jeſt igła potarta kamieniem magneſem nazwanym.

P. *Ten kamień czy niema innych właſności, procz tey że daie poznać połnoc?*

O. Ma ieſzcze dzielność przyciągnienia żelaza z iedney ſwey ſtrony, a odpędzenia go od ſiebie z drugiey.

P. *Zkąd mu przychodzi ta dzielność?*

O. Od Stworcy, ktory wiele innych uczynił cudow, ktorych człowiek poiąć nie może.

P. *Ktore ſą znacznieyſze z tych to cudow?*

O. Naywiękſzy ieſt iż z niczego ſtworzył wſzyſtkie rzeczy, y że zachowuie wſzyſtkie ſtworzenia, drugi cud ieſt przyraſtanie y opadanie morza. Nakoniec ſtworzenie wſzyſtkiego co ma życie na Swiecie.

P. *Co to ieſt przyraſtanie, y opadanie morza?*

O. Jeſt wzruſzenie uſtawiczne Jego wod ktore ſprawuie, iż wychodzi w pewnych godzinach z brzegow ſwoich, a w inſze nazad wraca ſię.

Leçon XVIII.

Des Eaux douces.

D. *TOute l' Eau qui est dans le monde, est-elle dans la Mer?*

R. Non, il y en a une partie dans l' air, & l' autre sur la terre ou dedans.

D. *A quoi sert l' Eau qui est en l' air?*

R. A faire les nuées, la pluie, la neige, la grêle, la rosée.

D. *L' Eau qui est sur la terre ou dedans, à quoi sert-elle?*

R. A faire les sources, qui sortent de la terre; les sources font les ruisseaux; les ruisseaux font les petites Rivieres, celles-ci font les grandes, & les grandes font les Fleuves, qui vont se rendre à la Mer.

D. *Les Eaux qui sont sur la terre sont-elles salées comme les Eaux de la Mer?*

R. Non, elles sont douces d' ordinaire, & les meilleures n' ont aucun goût.

Lekcya XVIII.

O Wodach słodkich

P. *CZy wszystka woda będąca na świecie, iest w morzu?*

O. Nie, iest iey iedna część na powietrzu, a druga na ziemi, albo w ziemi.

P. *Na co się przyda woda ktora iest na powietrzu?*

O. Dla zrobienia chmur, deszczu, śniegu, gradu, rosy.

P. *Woda ktora iest na ziemi, albo w ziemi na co się przyda?*

O. Na uczynienie zrodeł, ktore wychodzą z ziemi. Zrodła czynią strumyki, strumiki czynią rzeczki, te czynią wielkie rzeki, a wielkie rzeki czynią takie ktore wpadaią w morze.

P. *Wody ktore są na ziemi sąż słone iako wody morskie?*

O. Nie, są słodkie pospolicie, y naylepsze niemaią żadnego smaku.

D. *N'y a-t-il pas des Eaux qui ſentent?*
R. Oui, celles qui paſſent près de quelque Mine ſentent quelque goût particulier, & on les appelle Eaux Minérales.
D. *D' où viennent toutes les Sources ?*
R. Elles viennent de la Mer par un mouvement continuel, qui fait qu' elles y retournent.
D. *N'y a-t-il point d' autre ſorte d' Eau que celle dont on vient de parler ?*
R. Il y a l'Eau des Lacs, & celle des Puits, des Cîternes.
D. *Qu' eſt-ce qu' un Lac ou un Etang ?*
R. C' eſt un grand eſpace creux rempli d' Eau.
D. *Et un Puis ?*
R. C' eſt un creux fait dans la terre, pour y chercher de l' Eau.
D. *Que veut dire une Cîterne ?*
R. C' eſt un eſpace fait & fermé par les hommes, pour y ramaſſer l' Eau de la pluie.
D. *Quelle eſt l' Eau la meilleure à boire?*
R. C' eſt la plus légere & la plus pure.
D. *A quoi ſert l' Eau douce ?*

R.

P. *Niemaſz że wod ktoreby śmierdziały?*
O. Te ktore przechodzą bliſko iakiey miny, maią ſmak iakiś oſobliwy, y nazywaią ſię wodami mineralnemi.
P. *Zkąd pochodzą wſzyſtkie zrodła ?*
O. Pochodzą od morza przez ruſzanie ſię uſtawiczne, ktore ſprawuie iż ſię tamże wracaią.
P. *Niemaſz że innego rodzaiu wody, procz tego o ktorym mowiliśmy ?*
O. Jeſt woda ieźior, ſtudzienna, y ſuchych ſtudni.
P. *Co to ieſt ieźioro, albo ſtaw ?*
O. Jeſt wielkie mieyſce wydrążone, napełnione wodą.
P. *A co ieſt ſtudnia ?*
O. Jeſt doł zrobiony w ziemi dla ſzukania tamże wody.
P. *Co znaczy ſucha ſtudnia ?*
O. Jeſt mieyſce zrobione, y zamknione od ludzi, dla zbierania w niego wody deſzczowey.
P. *Ktora ieſt woda naylepſza do picia ?*
O. Naylekſza, y nayczyſtſza.
P. *Na co potrzebna ieſt woda ſłodka ?*

O.

R. A abreuver les Animaux, à arroſer les Plantes, à cuire les viandes, à nourrir les Poiſſons, qu' on appelle Poiſſons d'Eau douce, à nettoyer le linge & autres choſes ſales.

D. *Les Rivieres & les Fleuves ne ſervent-ils pas à d' autres uſages ?*

R. Ils ſervent encore à porter les Bateaux.

D. *Les Bateaux, de quel uſage ſont-ils ?*

R. Pour tranſporter les hommes d'un endroit à un autre, & ce qu' il leur plaît de mettre dedans.

D. *Peut-on paſſer les Rivieres ſans Bateau ?*

R. Oui, en nageant, ou ſur un Pont.

D. *Qu' eſt-ce que nager ?*

R. C' eſt ſe ſoutenir dans l' Eau par le mouvement des bras & des jambes.

D. *Qu' eſt-ce qu' un Pont ?*

R. C' eſt un Bâtiment de Bois ou de Pierre, ſous le quel l' eau paſſe, & ſur lequel les Animaux peuvent paſſer.

D. *Comment s' appelle une terre qui eſt toute entourée d' eau?* *R.*

O. Do napawania bydląt, ſkrapiania latorośli, do gotowania mięſa, na karmienie ryb, ktore zowią ſię ryby wody ſłodkiey, do mycia chuſt, y innych rzeczy brudnych.

P. *Pomnieyſze, y wielkie rzeki nie zdaiąż ſię ieſzcze na inne używania?*

O. Przydaią ſię ieſzcze do ſpławiania ſtatkow.

P. *Na co ſą pożyteczne ſtatki*

O. Dla przewieźienia ludzi z iednego mieyſca na drugie, y tego co im ſię podoba na nie włożyć.

P: *Możnaſz przeprawić ſię przez rzeki bez ſtatkow?*

O. Można w pław, albo przez moſt.

P. *Co to ieſt pływać?*

O. Jeſt utrzymywać ſię na wodzie przez ruſzanie rąk, y goleni.

P. *Co ieſt moſt?*

O. Jeſt budowla z drzewa, lub z kamieni, po pod ktorą woda przechodzi, a po ktorey zwierzęta mogą przechodzić.

P. *Jak ſię nazywa ziemia ktora ieſt cała otoczona wodą?* *O.*

R. On l'appelle une Isle.
D. *Comment diviſe-t-on chaque partie de la Terre ?*
R. Elle ſe diviſe en Etats, qui ſont ou des Royaumes, ou des Républiques, ou des Païs Libres, ou des Terres inconnuës.

Leçon XIX.

Des Etats différens.

D. *QU' eſt-ce qu' un Royaume ?*
R. C' eſt une étenduë de Païs, dont un ſeul homme eſt le Maître.
D. *Comment s' appelle ce Maître ?*
R. Le Roi ou le Monarque.
D. *Pourquoi eſt-il le Maître ?*
R. Parce que Dieu le veut.
D. *Faut-il lui obeïr en tout ?*
R. Oui, hormis en ce qui eſt contre la Loi de Dieu.
D. *A quoi ſert le Roi ?*
R. A gouverner ſon Peuple, à le défen-

O. Nazywa ſię wyſpa.
P. *Jak ſię dzieli każda część ziemi ?*
O. Dzieli ſię na Stany, ktore ſą albo Krolęſtwa, albo Rzeczypoſpolite, albo kraie wolne, albo kraie niewiadome.

Lekcya XIX.

O Stanach rożnych.

P. *CO ieſt Kroleſtwo ?*
O. Jeſt rozległość kraiu ktorego ieden człowiek ieſt Panem.
P. *Jak ſię zowie ten Pan ?*
O. Zowie ſię Krolem lub Monarchą.
P. *Dla czego on ieſt Panem ?*
O. Bo Bog tego chce.
P. *Trzebaż mu we wſzyſtkim być poſłuſznym ?*
O. Tak ieſt, wyiąwſzy co ieſt przeciwko prawu Boſkiemu.
P. *Na co ieſt potrzebny Krol*
O. Do rządzenia ſwego ludu, y obronie-

fendre contre ſes Ennemis, & à le rendre heureux.

D. *Qu' eſt-ce qu' une République ?*

R. C' eſt un Païs où pluſieurs ſont les Maîtres des autres.

D. *Pourquoi ſont-ils Maîtres ?*

R. Parce que Dieu le permet ainſi pour gouverner les Peuples, les défendre, & les enrichir.

D. *Vaut-il mieux être ſous un Roi, que dans une République ?*

R. Oui, parce qu' un Roi reſſemble plus à Dieu, qui eſt le ſeul Maître de tout.

D. *Comment gouverne-t-on les Peuples ?*

R. Par les Loix qu' on leur fait obſerver.

D. *Combien y a-t-il de ſortes de Loix ?*

R. Trois; la Loi Naturelle, la Loi Divine, & la Loi Humaine.

D. *Qu' eſt-ce qu' un Païs Libre ?*

R. C' eſt un Païs où perſonne n' eſt le Maître.

D. *Qu' appelle-t-on les Terres inconnues?*

nienia go przeciwko nieprzyiaciołom Jego, tudzież do uſzczęśliwienia onegoż.

P. *Co ieſt Rzeczpoſpolita ?*

O. Jeſt kray w ktorym wielu ieſt Panami innych.

P. *Dlaczego oni ſą Panami ?*

O. Bo Bog to pozwala dla rządzenia ludzi, dla bronienia, y ubogacenia ich.

P. *Czy lepiey ieſt być pod rządem Krola niż w Rzeczypoſpolitey ?*

O. Tak ieſt, ponieważ Krol bardziey Bogu ieſt podobny, ktory ieſt iedynym Panem wſzyſtkich.

P. *Jak ſię rządzi ludźmi ?*

O. Przez prawa ktore im ſię każą zachowywać.

P. *Wiele ieſt rodzaiow praw ?*

O. Trzy, prawo naturalne, prawo Boſkie, y prawo ludzkie.

P. *Co ieſt kray wolny ?*

O. Jeſt ten kray gdzie nikt nie panuie.

P. *Co nazywami kraiami niewiadomemi ?*

R. Ce ſont les Païs fort éloignés du Soleil vers les deux Pôles, où les Voyageurs n' ont point encore été.

Leçon XX.

De la Loi Naturelle.

D. *Qu' eſt-ce que la Loi naturelle?*

R. C' eſt une connoiſſance & un penchant de la Nature, qui ſont donnés à tous les hommes, & qu' ils apportent en naiſſant, pour faire le bien & non le mal.

D. *Qu' eſt-ce que la Loi naturelle ordonne?*

R. 1°. D' adorer Dieu. 2°. De ſe conſerver ſoi-même. 3°. De ne point faire tort aux autres.

D. *Tous les Peuples de la Terre adorent-ils Dieu?*

R. Oui, mais non pas le même Dieu, ni de la même façon.

D. *Comment appelle-t-on ceux qui adorent un autre Dieu que le véritable?*

R.

O. Kraie bardzo odległe od ſłońca, ku dwom biegunom świata, gdzie z wiedzaiący rożne kraie ieſzcze niebyli.

Lekcya XX.

O Prawie Naturalnym.

P. *Co ieſt prawo naturalne?*

O. Jeſt poznanie, y ſkłonność natury, ktore ſą dane wſzyſtkim ludziom, y ktore oni przynoſzą z ſobą rodząc ſię, aby czynili dobrze, a nie źle.

P. *Co nam przykazuie prawo naturalne?*

O. 1°. Czcić Boga. 2°. zachowywać ſiebie ſamego. 3°. nie czynić ſzkody innym.

P. *Czy wſzyſcy mieſzkańcy ziemi czczą Boga?*

O. Tak ieſt, ale nie iednegoż Boga, ani nie iednym kſztałtem.

P. *Jak ſię zowią ci ktorzy czczą innego Boga, a nie prawdziwego?*

 O.

R. Ce ſont des Païens & des Idolâtres.

D. Et *ceux qui n'adorent pas comme il faut le vrai Dieu ?*

R. On les appelle Hérétiques, ou Schiſmatiques.

D. *Et ceux qui ne l'adorent point du tout ?*

R. On les appelle Libertins ou Athées.

D. *Et ceux qui l'adorent bien, mais qui ne gardent point ſes Commandemens ?*

R. Ce ſont des Pécheurs.

D. *Comment la Loi Naturelle ordonne-t-elle à l'homme de ſe conſerver lui-même ?*

R. En lui inſpirant de manger avec tempérance, de s'habiller ſelon ſon beſoin, de ſe loger de même, & de tâcher de ſe guérir quand il eſt malade.

D. *Qu'eſt-ce que ſe nourrir avec tempérance ?*

R. C'eſt ne point trop manger, ni trop ſouvent, ni des choſes qui puiſſent faire mal.

O. Zowią ſię Poganie, y bałwochwalcy.

P. *A ci ktorzy nie czczą iak potrzeba prawdziwego Boga ?*

O. Zowią ſię Heretykami, lub Odſzczepieńcami.

P. *A ci ktorzy go wcale nie czczą ?*

O. Nazywaią ſię Libertynami, albo Ateuſzami.

P. *Ci zaś ktorzy go dobrze czczą ale niezachowuią Jego przykazań ?*

O. Zowią ſię Grześnikami.

P. *Jak prawo naturalne przykazuie człowiekowi zachowywać ſiebie ſamego ?*

O. Pobudzaiąc go wewnętrznie aby iadł z wſtrzemięźliwością, aby ſię ſtroił tylko według ſwoiey potrzeby, aby mieſzkał podobnież, y aby ſtarał ſię uleczyć ſię gdy choruie.

P. *Co ieſt żyć wſtrzemięźliwie ?*

O. Jeſt nie ieść nazbyt, ani nazbyt częſto, ani tych rzeczy ktoreby ſzkodzić mogły.

D. *Quels habits doit-on porter ?*
R. Différens ſelon l'âge & l'uſage ou Mode, qui ſoient propres ſans affectation.
D. *Qu' appelle-t-on Uſage ou Mode ?*
R. C'eſt la coutume d'un Tems & d'un Païs, qui change dans l'un & dans l'autre.
D. *Dites-m' en des exemples ?*
R. Les François portoient, il y a cinquante ans, des Chapeaux plats, à préſent ils en ont de très-petits, dont les bords ſont retrouſſés; les femmes alors avoient des coifures fort hautes, à préſent elles en ont de très-petites.
D. *Et pour les Modes des Païs, dites-en quelques unes ?*
R. Les Peuples d'Orient ſe ſervent de Veſtes longues, & de Turbans; les Peuples du Nord s'habillent de Peaux de Bêtes, & ceux d'Europe d'habits courts & légers, & portent des Chapeaux.
D. *Comment doit-on ſe loger ?*

P. *Jakie ſuknie trzeba noſić?*
O. Rożne, podług wieku, zwyczaiu, albo mody, ktoreby były kſztałtne bez wytworności.
P. *Co ſię zowie zwyczaiem, albo modą ?*
O. Obyczay iakiego czaſu, lub kraiu, ktory ſię odmienia w iednym, y w drugim.
P. *Powiedz iakie tego przykłady ?*
O. Francuzi noſili ieſt temu lat pięćdzieſiąt kapeluſze płaſkie, teraz noſzą bardzo małe, ktorych brzegi ſą zagięte; Niewiaſty natenczas miały kornety bardzo wyſokie, a teraz maią bardzo małe.

P. *A co ſię tycze mody kraiow, powiedz mi z nich niektore?*
O. Ludzie wſchodni zażywaią ſukien długich, y zawoiow, ludzie połnocni ſtroią ſię w ſkory zwierząt, a ludzie Europeyſcy ſukien krotkich, y letkich, oraz kapeluſzow zażywaią.
P. *Jak potrzeba mieſzkać?*

R. Commodément, c'est-à-dire, ni trop au large, ni trop à l'étroit.

D. *Quels Meubles doit-on choisir ?*

R. Il les faut commodes & non précieux, afin de s' en pouvoir servir sans crainte de les gâter.

Leçon XXI.

Des Maladies.

D. *COmment se défendre des Maladies?*

R. En les prévenant avant qu' elles viennent, & en tâchant de les chasser quand elles sont venuës.

D. *Pourquoi l'homme est-il sujet aux Maladies ?*

R. C' est à cause qu' il a offensé Dieu, sans cela il se seroit toujours bien porté, & ne seroit jamais mort.

D. *Comment peut-on prevenir les Maladies ?*

R. C'est principalement en ne faisant point d' excès.

D. *Que veullent dire ces mots point d' excès?*

O. Wygodnie, to iest ani nazbyt obszernie, ani nazbyt szczupło.

P. *Jakich trzeba dobierać meblow ?*

O. Trzeba dobierać wygodnych, a nie drogich, żeby ich można używać nie boiąc się o ich zepsucie.

Lekcya XXI.

O Chorobach.

P. *JAk się strzeć chorob ?*

O. Uprzedzaiąc ie nim przyidą, y staraiąc się pozbyć ie gdy na nas przyszły.

P. *Dlaczego człowiek iest podległy chorobom ?*

O. Z racyi iż obraził Boga, bez tego zawsze by był zdrowym, y nigdy by był nieumarł.

P. *Jak można uprzedzić choroby ?*

O. Osobliwie nigdy niepopełniaiąc żadnego zbytku.

P. *Co znaczą te słowa żadnego zbytku?*

R. C'eſt-à-dire, ne point trop manger, ne point trop jeûner, ne point trop courir, n'être point trop en repos, ne point trop ſe réjouir, & ne point trop s'affliger auſſi.

D. *Quand la Maladie eſt venuë comment la doit-on chaſſer ?*

R. Par la Diéte & par la Médecine.

D. *Qu'eſt-ce que la Diéte ?*

R. C'eſt de manger peu, & des choſes légéres.

D. *Qu'eſt-ce que la Médecine ?*

R. C'eſt une Science qui apprend à guérir les hommes de leurs Maladies.

D. *Faut-il honorer les Médecins ?*

R. Oui, Dieu le commande, & de les payer.

D. *Que fait le Médecin pour guérir un Malade ?*

R. Il tâche de connoître d'où vient la Maladie, & il ordonne des Remédes pour la guérir.

D. *Comment appelle-t-on ceux qui exécutent les Ordonnances des Médecins ?*

R.

O. To ieſt, nie ieść nazbyt, niepościć nazbyt, niebiegać nadto, nieſpoczywać nazbyt, niecieſzyć ſię nadto, y oraz nazbyt ſię nietrapić.

P. *Gdy choroba iuż przyſzła, iak ią powinniśmy uprzątać ?*

O. Przez dyetę, y przez lekarſką ſztukę.

P. *Co to ieſt dyeta ?*

O. Jeſt mało ieść, y letkie rzeczy.

P. *Co ieſt lekarſka ſztuka ?*

O. Jeſt to nauka, ktora naucza leczyć ludzi z ich chorob.

P. *Trzebaż czczić lekarzow ?*

O. Tak ieſt, bo Bog to przykazuie, y im płacić.

P. *Co czyni lekarz dla uleczenia chorego ?*

O. Uſiłuie poznać zkąd pochodzi choroba, y przepiſuie lekarſtwa na iey uleczenie.

P. *Jak nazywaią ſię ci ktorzy wykonywaią roſkazy lekarzow ?*

O.

R. Ce ſont les Chirurgiens & les Apothicaires.

D. *A quoi ſervent les Chirurgiens ?*

R. A ſaigner, à panſer les bleſſures, & à tout ce qui dépend de la main, pour guérir le corps.

D. *Les Apothicaires, à quoi ſervent-ils?*

R. A préparer tous les Remédes, à tirer les Eaux des Plantes, à compoſer les Médecines & les Onguents.

D. *N'y a-t-il point d'autres Gens qui ſe mêlent de la Médecine ?*

R. Oui, & ce ſont des Trompeurs ou Charlatans.

D. *Faut-il ſe ſervir de ces Charlatans, quand on eſt Malade ?*

R. Non, car ils font plus de mal que de bien.

D. *Ne faut-il rien de plus pour ſe conſerver ?*

R. Il faut ſur-tout reſpirer un bon air, qui eſt la nourriture de la poitrine.

D. *Faute de bon air, à quoi eſt-on expoſé?*

O. Cyrulicy, y Aptekarze.

P. *Na co ſą potrzebni Cyrulicy ?*

O. Do puſzczania krwi, na leczenie ran, y na to wſzyſtko co zawiſło od ręki dla uleczenia ciała.

P. *Aptekarze na co ſą przydatni ?*

O. Do przygotowania lekarſtw, do wyciągnienia wod z latorośli, do ſkładania lekarſtw, y maści.

P. *Niemaſźe innych ludzi ktorzyby ſię mieſzali do ſztuki lekarſkiey ?*

O. Tak ieſt, y tacy ſą zwodziciele, y oſzuści.

P. *Trzebaſz zażywać tych oſzuſtow, gdy choruiemy ?*

O. Nie, gdyż więcey złego niżeli dobrego czynią.

P. *Nic że więcey niepotrzeba do zachowania ſiebie ?*

O. Potrzeba nad wſzyſtko oddychać dobrym powietrzem, ktore ieſt pokarmem pierſi.

P. *Bez dobrego powietrza na co wyſtawieni ieſteśmy ?*

R. A beaucoup d'incommodités, & même à des Maladies.

Leçon XXII.

Du dernier Commandement de la Loi Naturelle.

D. *Quel eſt le dernier Commandement de la Loi Naturelle?*

R. C'eſt de ne faire à perſonne ce que nous ne voudrions pas qu' on nous fit.

D. *Pourquoi ce Commandement eſt-il fait?*

R. Pour conſerver la paix entre les hommes.

D. *Comment déſobéit-on à ce Commandement?*

R. En faiſant tort à quelqu' un.

D. *En combien de maniéres peut-on faire tort à quelqu' un?*

R. En pluſieurs maniéres. 1°. En bleſſant ſon honneur. 2°. En offenſant ſa perſonne. 3°. En diminuant ſon bien.

O. Na wiele nie wygod, y nawet chorob.

Lekcya XXII.

O oſtatnim przykazaniu prawa Naturalnego.

P. *Ktore ieſt oſtatnie przykazanie prawa naturalnego?*

O. Jeſt to, nieczynić nikomu tego, czego niechcemy żeby nam czyniono.

P. *Dlaczego to przykazanie dane ieſt?*

O. Dla zachowania pokoiu między ludzmi.

P. *Jakim ſpoſobem nieposłuſzni ieſteśmy temu przykazaniu?*

O. Czyniąc ſzkodę komu.

P. *Wielorakim ſpoſobem można komu ſzkodę uczynić?*

O. Wielą ſpoſobami: 1°. Raniąc ſławę iego. 2°. Urażaiąc iego oſobę. 3°. Umnieyſzaiąc iego dobra.

D. *Qu' eſt-ce que bleſſer l'honneur?*
R. C' eſt mal parler de quelqu' un, ou lui dire des injures.
D. *Comment offenſe-t-on les perſonnes?*
R. En les battant, ou les faiſant battre injuſtement.
D. *Pourquoi ajoûtez-vous ce mot injuſtement?*
R. C'eſt qu'on peut quelque fois frapper, & même tuer avec juſtice.

D. *Quand eſt-il permis de frapper avec juſtice?*
R. Un Père & une Mère & ceux à qui ils donnent le pouvoir de corriger leurs Enfans, peuvent les châtier; ainſi qu'un Maître & une Maîtreſſe, leurs Serviteurs, pourvue que ce ſoit avec raiſon & ſans colère.
D. *Qui peut-on tuer avec juſtice?*

R. 1°. On peut tuer les Ennemis de l' Etat, quand le Prince l'ordonne, comme à la Guerre. 2° On fait mourrir les Criminels par la main du Bourreau.

D.

P. *Co to ieſt ranić ſławę?*
O. Jeſt źle mowić o kim, albo go lżyć.

P. *Jakim ſpoſobem urażamy ludzi?*
O. Biiąc ich, albo każąc ich bić nieſłuſznie.
P. *Dlaczego przydaieſz to ſłowo nieſłuſznie?*

O. Dla tego że można czaſem uderzyć, y nawet zabić przy ſprawiedliwości.
P. *Kiedy wolno ieſt bić ſprawiedliwie?*

O. Oyciec, y Matka, y ci ktorym oni daią moc poprawiania dzieci, mogą ich chłoſtać, iako też Pan, y Pani ſwoich ſług, byle by to było nie bez przyczyny, y bez gniewu.

P. *Ktorzy to ſą ktorych można zabić ſprawiedliwie?*
O. 1°. Można zabić nieprzyiacioł Kroleſtwa, kiedy Krol to nakazuie, iako to na woynie. 2°. Każą tracić winowaycow ręką katowſką.

 P.

D. *Qu' appelle-on Criminels ?*
R. Ce ſont les Voleurs, les Meurtriers ou Aſſaſſins, les Empoiſſonneurs, les Incendiaires, les Fauſſaires, les Traîtres à leur Patrie, & autres Méchans.
D. *Qu' eſt-ce qu' un Voleur ?*
R. C' eſt celui qui prend le bien d'autrui.
D. *Qu' eſt-ce qu' un Meurtrier ou Aſſaſſin ?*
R. C' eſt celui qui en tuë un autre injuſtement.
D. *Eſt-il permis de tuer celui qui veut nous tuer ?*
R. Oui, d' ordinaire, & quand c' eſt pour conſerver ſa prope perſonne.

D. *Qu' eſt-ce qu' un Incendiaire ?*
R. C' eſt celui qui par malice met le feu à la Maiſon, ou à un Bois, ou à la Moiſſon de quelqu' un
D. *Qu' appellez-vous un Empoiſonneur?*
R. C' eſt celui qui donne des nourritures ou des breuvages qui font mourrir, ou qui cauſe quelque maladie. D.

P. *Ktorzy to nazywaią ſię winowaycami ?*
O. Złodzieie, mordercy, lub zaboycy, truiący, zapalacze, fałżownicy zdraycy ſwoiey Oyczyzny, y inni zbrodnie.

P. *Co to ieſt złodziey ?*
O. Jeſt ten ktory bierze dobro cudze.

P. *Co ieſt morderca, lub zaboyca ?*

O. Jeſt ten ktory zabiia drugiego nieſłuſznie.
P. *Godziß ſię zabić tego ktory nas chce zabić ?*
O. Godzi ſię poſpolicie, y gdy to ieſt dla zachowania ſwoiey właſney oſoby.
P. *Co ieſt zapalacz ?*
O. Jeſt ten ktory ze złości podpala dom, albo las, albo żniwo czyie.

P. *Kogo nazywaß truiącym ?*
O. Tego ktory daie pokarmy, lub napoie ktore o śmierć przyprawuią, lub ktory daie przyczynę iakowey choroby. H 3 P.

D. *Qu'est-ce qu' un Faussaire?*
R. C' est celui qui contrefait l' Ecriture de quelqu' un, à dessein de lui faire tort.
D. *Qui sont les Traîtres à leur Patrie?*
R. Ce sont ceux qui servent contre elle les Ennemis de l' Etat.
D. *Pourquoi fait-on mourir les Méchans?*
R. C' est pour le repos des Bons, & pour empêcher qu' il n' y ait d' autres Méchans.

Leçon XXIII.

De l' Injustice qui fait tort au Prochain.

D. *OUtre l' honneur & la personne, en quoi peut-on encore faire tort au Prochain?*
R. Dans ses Biens, soit en l' empêchant de les augmenter, soit en les lui ôtant de force ou par adresse, soit en les détruisant.

P. *Co iest fałszownik?*
O. Jest ten ktory udaie rękę cudzą, z przedsiewzięciem szkodzenia mu.

P. *Ktorzy są zdraycy swoiey Oyczyzny?*
O. Są ci ktorzy służą przeciwko niey nieprzyiaciołom Krolestwa.
P. *Czemu śmiercią karzą złych?*

O. Dla pokoiu dobrych, y dla zagrodzenia żeby innych złych nie było

Lekcya XXIII.

O niesprawiedliwości, ktora czyni szkodę bliźniemu.

P. *OProcz sławy y osoby, w czym można ieszcze czynić szkodę bliźniemu?*
O. W Jego dobrach, bądź to przeszkadzaiąc ich przymnożenia, bądź to ie Jemu odeymuiąc mocą, albo sztucznie, bądź one psuiąc.

D. *Comment détruit-on les Biens des autres ?*

R. Les uns en les gâtant par malice, les autres pour leur plaiſir, ceux-ci par envie, ceux-là par négligence.

D. *Comment empêche-t-on quelqu' un d' augmenter ſon bien ?*

R. En refuſant de payer ce qu' on doit aux Ouvriers, aux Marchands, aux Serviteurs, & de rendre à ceux qui nous ont prêté quelque choſe.

D. *Qui ſont ceux qui ôtent le bien par force ?*

R. Nous l' avons dit, ce ſont les Voleurs.

D. *Et ceux qui l' ôtent par adreſſe ?*

R. Ce ſont les Filoux, qui dérobent ſans que l' on s' en apperçoive, ou ceux qui trompent au jeu, ou ceux qui plaident injuſtement, ou les mauvais Juges.

D. *Qu' eſt-ce que plaider ?*

R. C' eſt demander quelque choſe devant un Juge, ou bien la refuſer.

D. *Comment appelle-t-on celui qui la demande ?*

P. *Jakim ſpoſobem pſuiemy dobra innych ?*

O. Jedni, pſuiąc ie ze złości, dla ſwego ukontentowania, inſi z nienawiści, a inni z niedbalſtwa.

P. *Jak przeſzkadzamy komu pomnożyć ſwoie dobro ?*

O. Wzbraniaiąc ſię zapłacić to cośmy powinni robotnikom, kupcom, ſługom, y oddać tym co nam pożyczyli.

P. *Ktorzy to ſą ci ktorzy odbieraią gwałtem dobra ?*

O. Już my to powiedzieli; ſą złodzieie.

P. *A ci ktorzy ſztucznie odbieraią ?*

O. Są filuci, ktorzy kradną tak że tego niepoſtrzegamy, albo ci ktorzy w grze oſzukuią, albo ci ktorzy ſprawy popieraią nieſłuſznie, albo źli ſędziowie.

P. *Co to ieſt ſprawy popierać ?*

O. Jeſt domagać ſię iakiey rzeczy Sędziego, albo iey wzbraniać ſię.

P. *Jak zowią tego ktory o nią domaga ſię ?*

R. On l' appelle le Demandeur.

D. *Celui qui la refuſe, comment s' appel-le-t-il?*

R. Le Défendeur.

D. *Comment plaide-t-on injuſtement?*

R. En demandant ce qui n' eſt pas dû, ou bien en refuſant de payer ce que l' on doit.

D. *Qui ſont les mauvais Juges?*

R. Ce ſont ceux qui ne jugent pas bien, ſoit par ignorance, ſoit par malice, ſoit par complaiſance.

Leçon XXIV.

De l' Injuſtice par laquelle on ſe fait tort à ſoi-même.

D. *POurquoi l' homme fait-il tort à ſon prochain?*

R. C' eſt pour ſe faire plaiſir à lui-même.

D. *A-t-il raiſon de ſe faire plaiſir en cela?*

R. Non, parce qu' il ſe fait grand tort à lui-même. D.

O. Nazywaią go Aktorem.

P. *Ten ktory ſię icy wzbrania iak ſię nazywa?*

O. Obrońcą.

P. *Jakim ſpoſobem popiera ſię ſprawę?*

O. Domagaiąc ſię tego co ſię nie należy, albo wzbraniaiąc ſię zapłacić co ſię winno.

P. *Ktorzy ſą zli Sędziowie?*

O. Są ci ktorzy nie dobrze ſądzą, czyli przez niewiadomość, czyli przez złość, czyli dla przypodobania ſię.

Lekcya XXIV.

O nieſprawiedliwości, przez ktorą ſzkoda ſię czyni ſobie ſamemu.

P. *DLaczego człowiek ſzkodę czyni ſwemu bliźniemu?*

O. Dla uczynienia ukontentowania ſobie ſamemu.

P. *Maſz on przyczynę czynić ſobie w tym upodobanie?*

O. Nie, bo czyni wielką ſzkodę ſobie ſamemu. P.

D. *Pourquoi, & comment se fait-il donc tort ?*

R. C' eſt qu' il bleſſe ſa Conſcience, qu'il offenſe Dieu, & qu' il fait tort a ſa Réputation.

D. *Qu' eſt-ce que la Conſcience ?*

R. C' eſt un ſentiment inſpiré à notre âme par la Nature & par la Loi, qui nous apprend à faire le bien & non le mal.

D. *Pourquoi offenſe-t-on Dieu, en faiſant tort aux autres ?*

R. C' eſt que Dieu commande que l' on aime ſon prochain comme ſoi-même.

D. *Dieu l'-a-t-il commandé ?*

R. Oüi, en tout tems, & c' eſt en ce Commandement que conſiſte la moitié de ſa Loi

D. *Quelle eſt l' autre partie de la Loi de Dieu ?*

R. C' eſt de l' aimer de tous ſon cœur.

D. *Dites-moi donc la Loi toute entiére ?*

R. Tu aimeras le Seigneur ton Dieu de

P. *Dlaczego, y iak więc czyni ſobie ſzkodę ?*

O. Bo rani ſwoie ſumnienie, bo obraża Boga, y pſuie ſwoię wziętość.

P. *Co ieſt ſumnienie ?*

O. Jeſt czucie wlane Duſzy naſzey od natury, y prawa ktore nas uczy czynić dobrze a nie źle.

P. *Czemu obraża ſię Boga ſzkodę innym czyniąc ?*

O. Temu bo Bog przykazuie kochać bliźniego, iak ſiebie ſamego.

P. *Czy Bog rozkazał to ?*

O. Tak ieſt, w każdym czaſie, y na tym przykazaniu polega połowa Jego prawa.

P. *Ktora ieſt druga część prawa Boſkiego?*

O. Jeſt, kochać go z całego ſerca ſwego.

P. *Powiedź mi całe prawo !*

O. Będzieſz miłował Pana Boga twego

de tout ton cœur, & ton prochain comme toi-même.

D. *Ce Commandement défend-il ſeulement de faire du mal aux autres ?*

R. Non, il oblige encore à leur faire du bien, quand on le peut.

D. *Comment appelle-t-on ce Commandement ?*

R. Le grand Commandement, ou la Charité.

D. *En quoi fait-on tort à ſa propre réputation, quand on fait tort à ſon prochain ?*

R. C' eſt qu' on devient injuſte, avare, cruel, chicaneur, qualités qui font mépriſer celui qui les a.

D. *Qu' eſt-ce qu' un homme injuſte ?*

R. Nous l' avons dit, c' eſt celui qui veut avoir ce qui ne lui appartient pas.

D. *Et un Avare, qu' eſt-ce ?*

R. C' eſt celui qui ne veut pas ſe ſervir de ſon bien, de peur de le diminuer.

D. *Qu' appellez-vous un homme cruel?*

R. C' eſt celui qui n' a point pitié des

go ze wſzyſtkiego ſerca, a bliźniego twego iako ſiebie ſamego.

P. *To przykazanie czyli tylko zakazuie złego czynić innym ?*

O. Nie, ale ieſzcze obowięzuie czynić im dobrze, kiedy można.

P. *Jak ſię zowie to przykazanie ?*

O. Wielkim przykazaniem, albo miłością.

P. *W czym pſuiemy naſzę ſławę, kiedy czyniemy ſzkodę naſzemu bliźniemu ?*

O. W tym że ſtaiemy ſię nieſprawiedliwemi, łakomemi, okrutnemi, pieniaczami, ktore przymioty przynoſzą pogardę temu, ktory ie ma.

P. *Co to ieſt Człowiek nieſprawiedliwy?*

O. Powiedzieliśmy to, ieſt ten ktory chce mieć to co do niego nie należy.

P. *A łakomy co ieſt ?*

O. Jeſt ten ktory niechce używać ſwego dobra, boiąc ſię umnieyſzyć go.

P. *Kogo nazywaſz okrutnym człowiekiem?*

O. Jeſt ten ktory nie ma miłoſierdzia nad

des autres, & qui pouvant les ſoulager, ne le fait pas.

D. *Qui eſt-ce qui mérite le nom de Chicaneur ?*

R. On l' a dit, c' eſt celui qui plaide injuſtement, ou cache la vérité aux Juges, pour les tromper.

Leçon XXV.

De la Loi Divine en général, & de l' Ancienne en particulier.

D. *QU' eſt-ce que la Loi Divine ?*

R. C' eſt tout ce que Dieu a Commandé aux Hommes.

D. *Combien la Loi de Dieu a-t-elle de parties ?*

R. Deux, l' Ancienne & la Nouvelle.

D. *Qu' eſt-ce que la Loi Ancienne ?*

R. C' eſt ce que Dieu a commandé avant la venuë de Jeſus-Chriſt.

D. *Que comprend particuliérement cette Loi ?*

nad innemi, y ktory mogąc ich wſpomoc nie czyni tego.

P. *Kto ieſt ten ktory zarabia na nazwiſko pieniacza ?*

O. Powiedziało ſię to, ieſt ten ktory ſię kłoci nieſłuſznie, albo tai prawdę przed Sędziami dla oſzukania ich.

Lekcya XXV.

O prawie Boſkim w ogulności, y ſtarym w ſzczegulności.

P. *CO ieſt prawo Boſkie ?*

O. Jeſt to wſzyſtko co Bog rozkazał ludziom.

P. *Wiele prawo Boſkie ma częſci ?*

O. Dwie, ſtarą, y nową.

P. *Co ieſt prawo ſtare ?*

O. Jeſt to co Bog rozkazał przed przyiściem Jezuſa Chryſtuſa.

P. *Co oſobliwie zawiera w ſobie to prawo?*

R. Les dix Commandemens de Dieu.
D. *Ne contient-elle pas autre chose?*
R. Oüi, tout ce qui regardoit la Réligion des Juifs.
D. *Qu' entendez-vous par les Juifs?*
R. J' entends un Peuple descendu d'Abraham qui demeuroit dans la Judée, que Dieu avoit choisi pour l' adorer & le servir jusqu' à la Naissance de son Fils.
D. *Quel autre avantage le Peuple Juif avoit-il?*
R. C' est que le Messie devoit naître chez lui.
D. *Qu' est-ce que le Messie?*
R. C' est le Fils de Dieu fait Homme pour sauver les hommes. C' est Jésus-Christ Notre Seigneur.
D. *Comment Dieu a-t-il donné l' Ancienne Loi aux hommes?*
R. Par ses Prophêtes.
D. *Qu' est-ce qu' un Prophête?*
R. C' est un homme à qui Dieu fait connoître sa volonté pour l' apprendre aux autres, & qui prédit les choses à venir.

O. Dziesięć przykazań Boskich.
P. *Czy nie zawiera w sobie czego innego?*
O. Tak iest, wszystko to co się stosowało do Religii żydowskiey.
P. *Co rozumiesz przez żydow?*
O. Rozumiem lud idący od Abrahama, ktory mieszkał w Judzkiey ziemi, ktory Bog był obrał dla czczenia siebie, y służenia sobie aż do Narodzenia swego Syna.
P. *Jaki inny pożytek lud żydowski miał?*
O. Ze Messyasz miał się u niego narodzić.
P. *Co to iest Messyasz?*
O. Jest Syn Boży ktory się stał człowiekiem dla zbawienia ludzi, to iest Jezus Chrystus Pan Nasz.
P. *Jak Bog dał stare prawo ludziom?*
O. Przez swoich Prorokow.
P. *Co iest Prorok?*
O. Jest to Człowiek ktoremu Bog daie poznać swoią wolą, aby iey innych nauczył, y żeby przepowiadał rzeczy przyszłe.

D. *Quel est le plus grand Prophête de la Loi Ancienne?*

R. Moïse, Serviteur de Dieu.

D. *Pourquoi est-il si considérable?*

R. Parce qu'il a reçu la Loi de Dieu même, & qu'il a gouverné sagement son Peuple.

D. *Quels autres Prophêtes ont eu les Juifs?*

R. Plusieurs en différens tems, dont les Livres sont dans la Bible.

D. *Que signifie ce mot Bible?*

R. C'est le Recueil de tous les Livres Saints, que lon appelle pour cela l'Ecriture-Sainte.

D. *Parmi ces Livres, qui sont les plus connus?*

R. Entre ceux de l'Ancien Testament, celui des Pseaumes de David Roi d'Jsraël, dont l'Eglise se sert tous les jours, est le plus connu.

D. *Pourquoi appellez-vous David Roi d'Jsraël?*

R. Parce que les Juifs descendoient de Jacob, qui s'appelloit Jsraël.

D. *Que predisoient principalement les Prophêtes?*

P. *Ktory iest naywiększy z Prorokow Starego prawa?*

O. Moyżesz sługa Boski.

P. *Dlaczego on iest tak znaczny?*

O. Ponieważ on odebrał prawo od Boga samego, y że rządził mądrze swoim ludem.

P. *Ktorych innych Prorokow mieli żydzi?*

O. Wielu, w rożnych czasach ktorych Xięgi są w Biblii.

P. *Co znaczy to słowo Biblia?*

O. Jest to zebranie wszystkich Xiąg Swiętych, ktore dla tego zowią się pismem Swiętym.

P. *Między temi Xięgami ktore są nayznaiomsze?*

O. Między Xięgami Starego Testamentu Xięga Psalmow Dawida Krola Jzraelskiego, ktorey Kościoł zażywa zawsze, iest nayznaiomsza.

P. *Czemu nazywasz Dawida Krolem Jzraelskim?*

O. Bo żydzi pochodzili od Jakuba, ktory się nazywał Jzraelem.

P. *Co osobliwie przepowiadali Prorocy?*

R. La venue du Sauveur du Monde.
D. *Que prêchoient-ils aux hommes?*
R. D'obſerver les Loix de Dieu, en promettant des récompenſe aux bons, & faiſant des menaces aux méchans.

Leçon XXVI.

De la Loi Nouvelle de Dieu.

D. *Qu'eſt-ce que la Loi Nouvelle de Dieu?*
R. C'eſt ce que ſon Fils Jéſus-Chriſt a enſeigné aux hommes.
D. *Pourquoi leur a-t-il donné une Loi Nouvelle?*
R. C'eſt parce que l'Ancienne ne ſuffiſoit pas pour les ſauver.
D. *Pourquoi ne ſuffiſoit-elle pas?*
R. Parce qu'elle ne donnoit que la crainte, & ne promettoit que des biens temporels.
D. *Que fait donc de plus la Loi Nouvelle?*

O. Przyiście Zbawiciela Swiata.
P. *Co zalecali ludziom?*
O. Zachowanie praw Boſkich, obiecuiąc nadgrody dobrym, a czyniąc pogrożki złym.

Lekcya XXVI.

O prawie Nowym Boſkim.

P. *Co ieſt prawo Nowe Boſkie?*
O. Jeſt to ktorego Syn Jego Jezus Chryſtus nauczył ludzi.
P. *Dla czego Jm Bog dał nowe prawo?*

O. Dla tego że dawne niewyſtarczało do zbawienia ich.
P. *Dlaczego niewyſtarczało?*
O. Bo tylko boiaźń ſamą ſprawowało, y nieobiecywało tylko dobra doczeſne.
P. *Co ſprawuie więc więcey nowe prawo?*

R. Elle donne encore l' amour de Dieu, & promet les biens éternels.

D. *Comment la Loi Nouvelle donne-t-elle l' amour de Dieu?*

R. En donnant la Grace à ceux qui la gardent.

D. *En quoi consiste la Loi Nouvelle?*

R. En trois choses, Croire, Aimer, Espérer.

D. *Que faut-il croire?*

R. Tout ce que Dieu a enseigné à son Eglise.

D. *Que lui a-t-il enseigné?*

R. Tout ce qui est dans les quatre Evangiles, dans les Ecrits des Apôtres, & dans les Vérités que les Apôtres ont prêchées.

D. *Comment appelle-t-on les quatre Evangiles & les autres Ecrits des Apôtres?*

R. On appelle ce Recüeil le Nouveau Testament, qui fait la seconde Partie de la Bible.

D. *Qu' est-ce que l' Eglise?*

R. C' est l' Assemblée de tous les Catholiques, sous un seul Chef qui est le Pape.

O. Daie ieszcze miłość Boską y obiecuie dobra wieczne.

P. *Jakim sposobem prawo nowe daie miłość Boską?*

O. Daiąc łaskę tym ktorzy go zachowuią.

P. *Na czym zawisło nowe prawo?*

O. Na trzech rzeczach; wierzyć, miłować, y mieć nadzieię.

P. *Co trzeba wierzyć?*

O. Wszystko co Bog nauczył swoy Kościoł.

P *Czego go nauczył?*

O. Wszystkiego co iest w czterech Ewangeliach, w Pismach Apostołow, y w prawdach ktore Apostołowie opowiedzieli.

P. *Jak się zowią cztery Ewangelie, y inne pisma Apostołow?*

O. Nazywaią to zebranie Nowym Testamentem, co czyni drugą część Biblii.

P. *Co iest Kościoł?*

O. Jest zgromadzenie wszystkich Katolikow, pod iedną głową ktorą iest Papież.

D. *Qui ſont les Catholiques ?*

R. Les Hommes baptiſés, qui croyent en Jéſus-Chriſt, à ſon Egliſe, & qui ſont ſoûmis au Pape.

D. *Qu' eſt-ce que le Pape ?*

R. C' eſt un homme choiſi pour gouverner l'Egliſe de Jéſus-Chriſt comme ſon Vicaire.

D. *Où demeure le Pape ?*

R. Il demeure d' ordinaire à Rome, qui eſt la principale Ville du Monde.

D. *Par le mot de l' Egliſe n' entend-t-on point autre choſe que l' Aſſemblée des Fidéles ?*

R. On entend quelquefois les Lieux où ils s' aſſemblent pour prier.

D. *Ces Lieux n' ont-ils point un autre nom ?*

R. Oüi, leur propre nom, c' eſt Temple, mais l' uſage les appelle Egliſe.

D. *Que doit-on faire dans le Temple ou Egliſe ?*

R. Y adorer Dieu, l' y prier, & écouter ſa Parole.

P. *Ktorzy to ſą Katolicy ?*

O. Ludzie chrzczeni ktorzy wierzą w Jezuſa Chryſtuſa, y w Kościoł Jego; y ktorzy ſą poddani Papieżowi.

P. *Co ieſt Papież ?*

O. Jeſt to człowiek wybrany dla rządzenia Kościoła Jezuſa Chryſtuſa iako namieśnik Jego.

P. *Gdzie mieſzka Papież ?*

O. Mieſzka poſpolicie w Rzymie, ktore ieſt oſobliwſze Miaſto świata.

P. *Przez ſłowo Kościoł czy nierozumie ſię co innego tylko zgromadzenie wiernych?*

O. Rozumieią ſię czaſem mieyſca gdzie ſię ſchodzą na modlitwę.

P. *Te mieyſca niemaiąż innego nazwiſka ?*

O. Maią, ich właściwe nazwiſko ieſt Swiątnica, ale zwyczay ieſt nazywać ie Kościołami.

P. *Co trzeba czynić w Swiątnicy, albo Kościele ?*

O. Tam czcić Boga, tam go proſić, ſłuchać ſłowa Jego.

D. *Qu' est-ce qu' adorer Dieu?*
R. C' est reconnoitre qu' il est le Créateur, le Maître & le Conservateur de toutes choses.
D. *Pourquoi Créateur?*
R. Parce qu' il a tout fait de rien.
D. *Pourquoi Dieu est-il le Maître de tout?*
R. Parce qu' il a tout fait pour lui.
D. *Que veut dire qu' il est le Conservateur?*
R. C' est que sans la Bonté & la Puissance de Dieu, tout le Monde retourneroit dans le néant.

Leçon XXVII.

De la Priére.

D. *EST-il permis à l' homme de prier Dieu?*
R. Oüi, il lui est même commandé.
D. *Où doit-il prier?*
R. En tous lieux, & principalement dans

P. *Co iest czcić Boga?*
O. Jest uznawać że on iest Stworzycielem, Panem, y Zachowywacielem wszystkich rzeczy.
P. *Czemu Stworzycielem?*
O. Bo wszystko stworzył z niczego.
P. *Dlaczego Bog iest Panem wszystkiego?*
O. Bo wszystko stworzył dla siebie.
P. *Co to znaczy że on iest Zachowywacielem?*
O. To że bez dobroci, y mocy Boga, cały Swiat w nic by się obrocił.

Lekcya XXVII.

O Modlitwie.

P. *GOdziś się Człowiekowi modlić się?*
O. Tak iest, nawet iest mu przykazano.
P. *Gdzie powinien się modlić?*
O. Na wszystkich mieyscach, a osobli-

dans les Temples ou Eglises quand il le peut.

D. *Pourquoi prier principalement dans les Eglises ?*

R. Parce que Jésus-Christ y est présent dans la Sainte Eucharistie, que les Prêtres consacrent en disant la Messe, & parce que la Priére faite en commun vaut mieux que la Priére faite en particulier.

D. *Pourquoi faut-il prier par tout ?*

R. Parce que Dieu est en touts lieux.

D. *Faut-il toujours prier Dieu ?*

R. Oui, car bien faire, c'est prier.

D. *Quelle est la bonne priére ?*

R. C'est le Pater noster, enseigné par Jésus-Christ.

D. *Pourquoi faut-il toujours prier Dieu?*

R. Parce que l'on a toujours besoin de lui.

D. *Dieu nous accorde-t-il tout ce que nous lui demandons ?*

bliwie w Swiątnicach, czyli Kościołach gdy może.

P. *Czemu osobliwie ma się modlić w Kościołach ?*

O. Dla tego ponieważ Jezus Chrystus tam iest obecny w Nayświętszym Sakramencie, ktory Kapłani konsekruią odprawuiąc Mszą, y że modlitwa uczyniona razem więcey waży, niżeli modlitwa uczyniona osobno.

P. *Czemu trzeba się wszędzie modlić ?*

O. Bo Bog iest na wszystkich mieyscach.

P. *Czy trzeba wszędzie modlić się ?*

O. Tak iest, bo dobrze czynić iest modlić się.

P. *Ktora iest dobra modlitwa ?*

O. Oycze nasz, ktorey Jezus Chrystus nauczył.

P. *Dlaczego trzeba zawsze modlić się Bogu ?*

O. Bo zawsze go potrzebuiemy.

P. *Bog czy użycza nam wszystkiego, o co Go prosiemy ?*

R. Oüi, quand c' eſt pour ſa gloire, & pour notre bien.

D. *Mais nous le donne-t-il auſſitôt?*

R. Non pour éprouver notre fidélité, & pour nous faire eſtimer ſes Dons.

D. *Pourquoi envoye-t-il donc des maladies, des pertes de biens, & même la mort?*

R. C' eſt pour nous punir de l' avoir offenſé; c'eſt pour nous ôter l'affection trop forte aux biens de cette vie, & pour nous attirer à lui.

D. *Outre l' Adoration & la priére, que va-t-on faire dans les Temples ou Egliſes?*

R. On y va pour entendre la Parole de Dieu, & pour s'édifier par l' exemple des autres.

D. *Qu' eſt-ce que la parole de Dieu?*

R. Ce ſont ſes Commandemens, que les Prédicateurs expliquent au Peuple.

D. *Ne ſont-ils que les expliquer?*

R. Ils exhortent encore d' y être obeiſſans.

D.

O. Tak ieſt, kiedy to ieſt na Jego chwałę, y na naſze dobro.

P. *Ale daieß on nam zaraz?*

O. Nie, dla doświadczenia naſzey wierności, y abyśmy ſzacowali Jego dary.

P. *Czemuż więc on zſyła choroby, ſtraty dobr, y nawet śmierć?*

O. Dla ukarania nas żeśmy go obrazili, y dla odięcia nam przywiązania zbytecznego do dobr tego życia, to ieſt dla pociągnienia nas do ſiebie.

P. *Oprocz czczci y modlitwy, co czynić idziemy do Swiątnic czyli Kościołow?*

O. Chodziemy tam dla ſłuchania ſłowa Bożego, y dla zbudowania ſię z przykładu innych.

P. *Co ieſt ſłowo Boſkie?*

O. Są Jego przykazania, ktore Kaznodzieie wykładaią ludowi.

P. *Tylkoż oni ie ludowi wykładaią?*

O. Napominaią ieſzcze, aby im był posłuſznym.

K P.

D. *Comment les y exhortent-ils ?*
R. En les menaçant des châtimens de Dieu, & en leur promettant des récompenſes éternelles.

Leçon XXVIII.

De l'Egliſe, & de ſes Miniſtres.

D. *TOus les Temples ſont-ils égaux?*
R. Non, les uns ſont des Paroiſſes, les autres de ſimples Egliſes, & d' autres des Chapelles.
D. *Qu' eſt-ce qu' une Paroiſſe ?*
R. C' eſt un Temple particulier gouverné par un Curé, où s' aſſemblent certaines perſonnes, où l' on batiſe, marie, communie & enterre les Paroiſſiens.
D. *Qu' eſt-ce qu' un Curé ?*
R. C' eſt un Prêtre choiſi par l' Evêque pour gouverner ſagement une Paroiſſe.
D. *Qu' eſt-ce qu' un Evêque ?*
R. C' eſt un ſucceſſeur des Apôtres, qui

P. *Jak oni go napominaią ?*
O. Grożąc mu chłoſtami Boſkiemi, y obiecuiąc mu nadgrody wieczne.

Lekcya XXVIII.

O Kościele, y Jego Miniſtrach.

P. *CZy wſzyſtkie Kościoły ſą rowne?*
O. Nie, iedne ſą parafialne, drugie proſte Kościoły, a inne Kaplice.
P. *Co ieſt parafia?*
O. Jeſt Kościoł oſobny, ktorym rządzi Pleban, gdzie zgromadzaią ſię pewne oſoby, gdzie chrzczą, śluby daią, y kommunią, oraz grzebią parafianow.
P. *Co ieſt Pleban?*
O. Jeſt Kapłan obrany od Biſkupa, dla rządzenia roſtropnie Parafii.

P. *Co ieſt Biſkup ?*
O. Jeſt naſtępca Apoſtołow, ktory ma

qui a ſoin d' un Evêché ou Diocéſe.

D. *Qu' eſt-ce qu' un Diocéſe ou Evêché?*

R. C' eſt un Pays dans lequel il y a pluſieurs Paroiſſes, Monaſtéres & Egliſes.

D. *A quoi ſert un Curé?*

R. A donner ou faire donner les Sacremens, à prêcher ou faire prêcher la Parole de Dieu, à enterrer ou faire enterrer les Morts, & à conduire ſes Paroiſſiens en Paradis.

D. *Pourquoi dites-vous, ou faire donner?*

R. C' eſt que le Curé ne pouvant pas ſouvent ſeul faire tout, il a des Vicaires & des Prêtres pour l' aider.

D. *Pourquoi y a-t-il des Evêques?*

R. C' eſt en général afin de conduire en Chef les Egliſes, tant pour la Doctrine que pour la Diſcipline; & en particulier, pour donner les Sacremens de l' Ordre & de la Confirmation.

D. *Qui eſt-ce qui peut donner les autres Sacremens.*

R.

ma ſtaranie o Biſkupſtwie, lub Dyecezyi.

P. *Co to ieſt Dyecezya, czyli Biſkupſtwo?*

O. Jeſt kray w ktorym ieſt wiele Parafii, Klaſztorow, y Kościołow.

P. *Na co ieſt pożyteczny Pleban?*

O. Aby rozdawał, albo kazał rozdawać Sakramenta, aby ogłaſzał, albo kazał ogłaſzać ſłowo Boſkie, aby grzebał, albo grzebać kazał umarłych, y aby zgromadzał ſwoich Parafianow do raiu.

P. *Czemu mowiſz aby kazał rozdawać?*

O. Bo Pleban niemogąc często ſam zrobić wſzyſtkiego, ma Wikarych, y Xięży dla pomocy ſwoiey.

P. *Na co ſą Biſkupi?*

O. W ogulności aby iako głowy kierowali Kościołami, tak co do nauki, iako co do cwiczenia, a w ſzczegulności aby rozdawali Sakramenta Kapłańſtwa, y bierzmowania.

P. *Kto może dawać inne Sakramenta?*

 O.

R. Ce ſont les Prêtres, à qui les Evêques en ont donné le pouvoir & la permiſſion.

D. *Les Prêtres ſeuls peuvent-ils batiſer?*

R. Non, tous les Laïques, les femmes mêmes, & les enfans peuvent batiſer; mais ils ne le doivent pas faire ſans néceſſité.

D. *Qu'eſt-ce que la Confirmation?*

R. C'eſt un Sacrement qui perfectionne celui du Batême, en donnant au Chrétien la force de confeſſer ſa Foi, ſans avoir honte de l'Evangile.

D. *En quoi conſiſte cette force Chrétienne?*

R. A ſouffrir tout, & même la mort, plutôt que de renoncer à ſa Foi.

D. *Quelle honte peut-on avoir de l'Evangile?*

R. C'eſt qu'il veut que l'on ſoit humble de cœur, pauvre d'eſprit, & mortifié de corps; & que les hommes ont de la honte de ſouffrir, d'être pauvre, & d'être au deſſous des autres. D.

O. Xięża ktorym Biſkupi dali na to moc, y pozwolenie.

P. *Czy ſami tylko Xięża mogą chrzcić?*

O. Nie, wſzyſcy Swieccy ludzie, a nawet Niewiaſty, y dzieci mogą chrzcić, ale niepowinni tego czynić bez potrzeby.

P. *Co ieſt bierzmowanie?*

O. Jeſt Sakrament ktory wydoſkonala Sakrament chrztu, daiąc Chrześcianinowi męſtwo wyznawania ſwoiey wiary, niemaiąc wſtydu Ewangelii.

P. *Na czym zawiſło to męſtwo Chrześciańſkie?*

O. Na znoſzeniu wſzyſtkiego, a nawet śmierci raczey niżeli żeby miał odſtąpić wiary.

P. *Jaki wſtyd mieć można Ewangelii?*

O. Ten, iż ona chce aby Chrześcianin był pokornego ſerca, ubogi w duchu, umartwiony na ciele, a ludzie maią za wſtyd cierpieć, być ubogiemi, y być niżſzemi nad innych. K 4 P.

D. *Que veut dire être humble de cœur?*

R. C' eſt ſe croire par le péché dans l' ignorance, incapable de faire le bien tout ſeul, enclin au mal, & ainſi avoir du mépris pour ſoi-même.

D. *Qu' appelle-t-on un pauvre d'eſprit?*

R. Celui qui n'aime point les Richeſſes.

D. *Mais n' eſt-il pas permis de les aimer, puiſque Dieu les a données?*

R. Oui, pourveu qu' on ne les aime pas autant que lui, & que l' on s' en ſerve comme il le veut.

D. *Comment ſe doit-on ſervir de ſon Bien?*

R. Pour vivre honnêtement ſelon ſa condition, pour entretenir ſa Famille, pour élever ſes Enfans & les établir, & pour aſſiſter les Pauvres.

D. *Ceux qui ſont autre choſe de leur Bien, en rendront-ils compte à Dieu?*

R. Oui, ceux qui le laiſſent perdre par pareſſe ou par négligence, ceux qui le perdent au Jeu, ceux qui le diſ-

P. *Co to znaczy być pokornego ſerca?*

O. Wierzyć że dla grzechu ieſteśmy w niewiadomości, nieſpoſobni czynić dobrze ſami, nakłonieni do złego, a za tym mieć wzgardę ku ſobie ſamym.

P. *Kogo nazywamy ubogim w duchu?*

O. Tego ktory niekocha ſię w bogactwach.

P. *Niegodziß ſię to tedy ich kochać, gdy ie Bog dał?*

O. Godzi, byleby ich tak nie kochać iak Jego, y żeby ich tak zażywać iak on chce.

P. *Na co trzeba zażywać ſwoich dobr?*

O. Dla życia uczciwie według ſwego ſtanu, dla utrzymania familii, wychowania dzieci, y ich poſtanowienia, y dla wſpomagania ubogich.

P. *Ci ktorzy co innego czynią z ſwemi dobrami czy oddadzą rachunek Bogu?*

O. Tak ieſt, ci ktorzy ie tracą przez gnuſność, albo przez niedbalſtwo, ci ktorzy ie tracą na gry, ci ktorzy ie

dissipent en Débauche, & ceux qui n' en font point part aux Pauvres, seront tous punis.

D. *En quoi consiste la mortification du corps ?*

R. C' est à lui refuser plusieurs commodités, que l' on appelle ses aises.

D. *Dites-en quelques-unes ?*

R. C' est de jeûner, par exemple, de souffrir du chaud, du froid, & se priver de plusieurs délicatesses des sens.

Leçon XXIX.

De la Parole de Dieu.

D. *Qu' est - ce que la Parole de Dieu en général ?*

R. C' est ce qu'il a enseigné aux hommes.

D. *Comment les a-t-il enseignés ?*

R. 1°. Il a instruit Adam le premier homme, qui a instruit ses enfans. 2°. Il

ie rozpraszaią na lusztyki, y ci ktorzy z nich nic nieudzielaią ubogim, będą wszyscy karani.

P. *Na czym zależy umartwienie ciała ?*

O. Na uięciu mu wielu wygod, ktore nazywaią się iego ukontentowaniem.

P. *Powiedź mi z nich niektore ?*

O. Pościć naprzykład, znosić gorąco, zimno, ogołocić się z wielu delikatności zmysłow.

Lekcya XXIX.

O Słowie Boskim.

P. *CO iest słowo Boskie w ogulności ?*

O. Jest to ktorego on uczył ludzi.

P. *Jak ich uczył ?*

O. 1°. Naprzod nauczył Adama pierwszego człowieka, ktory nauczył swo-

2°. Il a donné ſa Loi aux Juifs par Moïſe, & tout ce qui a été dit dans les 24 & 25 Leçons.

D. *Comment apprenons-nous à préſent la Parole de Dieu?*

R. Quand nos Parens ou nos Maîtres nous la diſent, quand nous la liſons dans les bons Livres, & quand les Prédicateurs nous la prêchent.

D. *Que demande la Parole de Dieu?*

R. Un grand reſpect pour elle-même, & pour ceux qui l' enſeignent.

D. *Eſt-ce aſſez de reſpecter la Parole de Dieu?*

R. Non, il faut encore la croire, & faire ce qu' elle nous commande.

D. *Outre les Commandemens de Dieu, les Chrétiens n' en ont-ils point encore d' autres?*

R. Ils ont auſſi les Commandemens de l' Egliſe.

D. *Eſt-on obligé de garder les Commandemens de l' Egliſe, comme ceux de Dieu?* R.

ſwoich dzieci. 2°. Dał ſwoie prawo żydom przez Moyżeſza, y nauczył wſzyſtkiego tego co ſię powiedziało w lekcyi 24 y 25.

P. *Jak ſię uczemy ſłowa Boſkiego?*

O. Gdy naſi Rodzice, albo naſi nauczyciele nam go opowiadaią, gdy my go czytamy w dobrych Xięgach, y kiedy Kaznodzieie nam go ogłaſzaią.

P. *Czego wyciąga ſłowo Boſkie?*

O. Wielkiego uſzanowania dla ſiebie ſamego, y dla tych ktorzy go nauczaią.

P. *Jeſtże doſyć ſzanować ſłowo Boſkie?*

O. Nie, trzeba mu ieſzcze wierzyć, y czynić co nam nakazuie.

P. *Oprocz przykazań Boſkich, Chrześcianie nic maiąſz ieſzcze innych?*

O. Maią także przykazania Kościelne.

P. *Czy ieſteśmy obowiązani zachowywać przykazania Kościelne tak iak Boſkie?* O.

R. Oui, parce que nous ſommes Enfans de l'Egliſe, qui eſt l'Epouſe de Jéſus-Chriſt, lequel nous ordonne de lui être obéiſſans comme à lui même.

D. *Suffit-il de croire & d'obéir à la Parole de Dieu & à celle de ſon Egliſe.*

R. Il faut de plus les enſeigner aux autres, & tâcher de les leur faire obſerver.

Leçon XXX.

Des Loix Humaines.

D. *QU'eſt-ce que la Loi Humaine?*

R. C'eſt le Commandement d'un homme aux autres hommes.

D. *Eſt-il permis à un homme de faire des Commandemens aux autres?*

R. Non, mais ſeulement à ceux à qui Dieu en a donné la permiſſion.

D. *A qui Dieu donne-t-il cette permiſſion?*

R. Aux Péres & Méres pour leurs Enfans, aux Maîtres & Maîtreſ-

ſes

O. Tak ieſt, poniewaž ieſteśmy Synami Kościoła ktory ieſt oblubienicą Jezuſa Chryſtuſa, ktory nam przykazuie być iemu poſłuſznemi, iak ſobie ſamemu.

P. *Czy doſyć ieſt wierzyć, y ſłuchać ſłowa Boſkiego, y ſłowa Jego Kościoła?*

O. Potrzeba nad to uczyć go drugich, y uſiłować žeby go zachowywali.

Lekcya XXX.

O Prawach Ludzkich.

P. *CO ieſt Prawo Ludzkie?*

O. Jeſt rozkaz iakiego Człowieka innym ludziom.

P. *Czy godzi ſię człowiekowi roſkazywać innym?*

O. Nie, tylko tym ktorym Bog tego pozwolił.

P. *Komu Bog daie to pozwolenie?*

O. Oycom y Matkom pozwala roſkazywać ſwoim dzieciom, Pa-

nom,

ſes pour leurs Serviteurs, aux Rois & Princes pour leurs Sujets.

D. *Pourquoi Dieu leur donne-t-il cette permiſſion ?*

R. C' eſt pour conſerver l' ordre & la paix dans les Familles & dans les Etats.

D. *Dieu permet-il à quelqu' un de faire des Loix qui ſoient contre la Loi Naturelle ou contre la Loi Divine ?*

R. Jamais, car il faut que les Loix s' accordent entre elles.

D. *Toutes les Loix ſont-elles écrites ?*

R. Non, il y en a beaucoup qui ne le ſont pas.

D. *Comment appelle-t-on les Loix qui ne ſont pas écrites ?*

R. On les appelle la Coutume, qui eſt différente ſelon les Païs, & ſelon le temps.

D. *Qui eſt-ce qui fait garder les Loix des Princes ?*

R. Ce ſont les Juges ou Magiſtrats, à qui les Princes en donnent le pouvoir.

nom, y Paniom, ſwoim ſługom, Krolom, y Xiążętom, ſwoim poddanym.

P. *Czemu Bog im daie to pozwolenie ?*

O. Dla zachowania porządku y pokoiu w domach, y Kroleſtwach.

P. *Bog czy pozwala komu ſtanowić prawa ktoreby były przeciw prawu naturalnemu, lub przeciw prawu Boſkiemu ?*

O. Nigdy, bo potrzeba żeby ſię prawa między ſobą zgadzały.

P. *Czy wſzyſtkie prawa ſą piſane ?*

O. Nie, ieſt ich wiele ktore nie ſą.

P. *Jak ſię nazywaią prawa ktore nie ſą piſane ?*

O. Zowią ſię zwyczaiem, ktory ieſt rożny, podług kraiow, y podług czaſu.

P. *Kto ma ſtraż nad prawami Panuiących ?*

O. Sędziowie, albo urzędy ktorym panuiący dali tę moc.

D. *Quand on ne garde pas les Loix Humaines, qu' arrive-t-il ?*

R. Les Parens puniſſent leurs Enfans, les Maîtres leurs Serviteurs, & les Princes leurs Sujets.

D. *Les Loix Humaines ſont-elles les mêmes en tous Tems & en tous Lieux ?*

R. Non elles changent ſouvent, & ſont fort différentes.

D. *Les Loix des hommes obligent-elles ſous peine d' offenſer Dieu ?*

R. Oui, parce que Dieu veut que l' on obéiſſe à ſes Supérieurs & à ſes Maîtres.

D. *Dieu récompenſe-t-il cette obéiſſance ?*

R. Oui, pourvu qu' elle ſoit faite pour l' amour de lui.

Leçon XXXI.

Diviſion des Etats.

D. *Comment ſe diviſe un Royaume ou une République ?*

R.

P. *Kiedy nie zachowuią ſię prawa ludzkie co ſię przytrafia ?*

O. Rodzice karzą ſwoie dzieci, Panowie ſwoich ſług, a panuiący ſwoich poddanych.

P. *Prawa ludzkie czy ſą iednakowe w każdym czaſie y na każdym mieyſcu ?*

O. Nie, one odmieniaią ſię często, y ſą bardzo rożne.

P. *Prawa ludzkie czy obowiązuią pod karą obrazy Boga ?*

O. Tak ieſt, bo Bog chce żebyśmy byli poſłuſzni naſzym przełożonym, y naſzym Panom.

P. *Bog czy nadgradza poſłuſzeńſtwo ?*

O. Tak ieſt, byleby było uczynione dla miłości Jego.

Lekcya XXXI.

Podział Stanow.

P. *Jak ſię dzieli Krolestwo, albo Rzeczpoſpolita ?*

O.

R. Ils ſe diviſent en pluſieurs Provinces.

D. *Qu' eſt-ce qu' une Province ?*

R. C' eſt une certaine étendue de Païs, qui contient des Villes, des Villages, des Terres de labour, des Prés, des Vignes, des Bois, des Riviéres, des Etangs, & des Terres incultes.

D. *Dites-moi ce que vous entendez par une Ville ?*

R. C' eſt un grand eſpace de terre, dans lequel il y a des Maiſons rangées & ſéparées par des Ruës, les unes grandes, les autres petites pour les Familles des Habitans.

D. *Qu' eſt-ce qu' une Famille ?*

R. C' eſt un certain nombre de Perſonnes qui vivent enſemble.

D. *De quoi eſt composée une Famille ?*

R. Du Pére & de la Mére, qui ſont appellés le Maître & la Maîtreſſe, qui ont avec eux leurs Enfans, leurs Serviteurs & Domeſtiques.

D. *Outre les Familles qui logent dans les Maiſons particuliéres, qu' y a-t-il encore dans les Villes ?* *R.*

O. Dzieli ſię na wiele Prowincyi.

P. *Co ieſt Prowincya ?*

O. Jeſt pewna rozległość kraiu ktora zamyka w ſobie miaſta, wſie, grunta ſpoſobne do uprawy, łąki, winnice, laſy, rzeki, ſtawy, y grunta puſte.

P. *Powiedz mi co rozumieſz przez miaſto ?*

O. Wielki kawał ziemi, w ktorym ſą uſtanowione porządkiem domy rozdzielone przez ulice iedne wielkie, a drugie małe, dla familii Mieſzkancow.

P. *Co ieſt familia ?*

O. Jeſt pewna liczba oſob ktore razem mięſzkaią.

P. *Z czego ſię ſkłada familia ?*

O. Z Oyca, y Matki, ktorzy nazywaią ſię Panem, y Panią, y ktorzy maią z ſobą dzieci, ſwoich ſług, y domownikow.

P. *Oprocz familii ktore mieſzkaią w domach oſobnych, co ieſt ieſzcze w miaſtach ?*

 O.

R. Il y a des Egliſes, des Palais, des Colléges, des Hôpitaux, des Monaſtéres, des Places publiques, des Fontaines, des Ponts, des Murailles qui entourent la Ville, & de grandes Portes pour y entrer.

D. *Qu' eſt-ce qu' un Collége ?*

R. C' eſt un Maiſon diſtinée pour apprendre à la Jeuneſſe la Religion & les Sciences.

D. *Quelles Sciences y apprend-on principalement ?*

R. 1°. La Langue de ſon Païs, & les Langues qu' on ne parle plus, comme le Latin, le Grec & l' Hébreu. 2°. La Rhétorique, les Mathématiques, la Géographie, l' Hiſtoire, la Philoſophie, la Théologie, le Droit & la Médecine.

D. *Comment appelle-t-on ceux qui enſeignent ces Sciences ?*

R. On les appelle Régens ou Profeſſeurs, qui ſont payés pour enſeigner.

D. *Et ceux qui apprennent ?*

R. On les nommes Ecoliers ou Diſciples,

O. Są Kościoły, Pałace, Collegia, Szpitale, Klaſztory, Place publiczne, Fontanny, Moſty, Mury, ktore otaczaią Miaſto, y wielkie Bramy dla wniyścia do nich.

P. *Co ieſt Collegium ?*

O. Jeſt to dom naznaczony dla uczenia Młodzieży czczi Boga y nauk.

P. *Ktorych nauk tam oſobliwie uczy ſię Młodzież ?*

O. 1°. Języka ſwego kraiu, y języków ktoremi iuż nie gadamy, iako to: Łacińſkiego, Greckiego, y Hebrayſkiego. 2°. Kraſomowſtwa, Matematyki, Geografii, Hiſtoryi, Filozofii, Teologii, Prawa, y Lekarſkiey ſztuki.

P. *Jak nazywaią ſię ci ktorzy uczą nauk?*

O. Nazywaią ſię Regenſami, albo Profeſſorami, ktorym płacą za uczenie.

P. *A ci ktorzy ſię uczą ?*

O. Zowią ſię Studentami, albo Ucznia-

ples, qui s'appellent Penſionaires, quand ils logent dans les Colléges, ou Externes, quand ils y viennent ſeulement étudier.

D. *Et ceux qui gouvernent les Colléges ?*

R. Ce ſont les Supérieurs ou Principaux.

D. *Tous les Ecoliers ſont-ils enſemble ?*

R. Non, ils ſont dans des Claſſes différentes, ſelon leur âge & capacité.

D. *Quand on a paſſé dans toutes les Claſſes, qu' arrive-t-il ?*

R. Outre la Science que l' on en remporte, il y en a qui deviennent Docteurs pour enſeigner les autres.

D. *Combien y a-t-il de ſortes de Docteurs?*

R. Il y en a de quatre ſortes ſelon les Sciences Principales.

D. *Dites-les ?*

R. 1°. Un Docteur en Théologie, qui eſt la Science qui parle de Dieu & de la Religion. 2°. Un Docteur en Droit, c'eſt-à-dire, de la Science qui enſeigne les Loix de l' Egliſe & les Loix des Princes. 3°. Un Docteur en Médecine, pour la gué-

czniami, ktorzy ſię zowią Konwiktorami gdy mieſzkaią w Kollegium, albo obcemi kiedy tam tylko przychodzą ſię uczyć.

P. *Ci zaś ktorzy rządzą Kollęgiami ?*

O. Są Przełożonemi, albo Starſzemi zowią ſię.

P. *Czy wſzyſcy Studenci ſą razem ?*

O. Nie, ſą w Szkołach rożnych, według ſwego wieku, y poiętności.

P. *Gdy ſię odbędą Szkoły co ſię przytrafia ?*

O. Oprocz nauki ktora ſię ztamtąd zabiera, niektorzy ſtaią ſię Doktorami dla uczenia innych.

P. *Wiele ieſt rodzaiow Doktorow ?*

O. Cztery ich ſą rodzaie, według nauk oſobliwſzych.

P. *Powiedz ich ?*

O. 1°. Doktor Teologii, ktora to nauka ieſt mowiąca o Bogu, y Religii. 2°. Doktor prawa, to ieſt nauki ktora uczy praw Kościelnych, y praw panuiących Panow. 3°. Doktor lekarſkiey ſztuki dla leczenia ludzi. 4°. Doktor nauki

riſon des hommes. 4°. Un Docteur aux Arts, comme la Grammaire & les autres Sciences, qui ſont au-deſſous des trois premiéres.

D. *Qu' eſt-ce qu' un Monaſtére ?*

R. C' eſt une Maiſon où logent des Perſonnes Religieuſes.

D. *Combien y en a-t-il de ſortes ?*

R. De deux, les uns pour les Hommes, les autres pour les Filles.

D. *Pourquoi les appelle-t-on Religieux & Religieuſes ?*

R. Parce qu' ils font des Vœux particuliers, & qu' ils vivent en communauté.

D. *Qu' eſt-ce qu' un Vœu ?*

R. C'eſt une Promeſſe ſolemnelle faite à Dieu & à l'Egliſe.

D. *Combien les perſonnes Religieuſes font-elles de Vœux ?*

R. Trois principaux, le Vœu d'Obéiſſance, le Vœu de Chaſteté & celui de Pauvreté.

D. *Que promet-on par le Vœu d' Obéiſſance ?*

R. On promet de faire la volonté de ſon Supérieur.

D.

iako to Grammatyki, y innych umieiętności, ktore ſą niżſze od trzech pierwſzych.

P. *Co ieſt Klaſztor ?*

O. Jeſt dom w ktorym mieſzkaią oſoby Zakonne.

P. *Wiele ich ieſt rodzaiow ?*

O. Dwa, ieden dla Mężczyzn, drugi dla Panien.

P. *Dla czego Jch zowią Zakonnikami, y Zakonnicami ?*

O. Bo czynią ſluby oſobne, y że żyią w ſpołeczeńſtwie.

P. *Co ieſt ſlub ?*

O. Jeſt obietnica ſolenna uczyniona Bogu, y Kościołowi.

P. *Wiele oſoby Zakonne czynią ſlubow ?*

O. Trzy oſobliwe, ſlub poſłuſzeńſtwa, ſlub czyſtości, y ſlub uboſtwa.

P. *Co ſię obiecuie przez ſlub poſłuſzeńſtwa ?*

O. Obiecuie ſię czynić wolą ſwego Przełożonego.

P.

D. *Et par le Vœu de Pauvreté ?*

R. On renonce à poſſéder du bien en ſon particulier, & l'on ſe contente du bien de la Communauté où l'on entre.

D. *A quoi oblige le Vœu de Chaſteté ?*

R. A ne ſe point marier.

D. *Peut-on être diſpenſé de ces Vœux ?*

R. Oui, par le Pape, & pour de grandes raiſons.

D. *Outre les trois Vœux, les Perſonnes Religieuſes ne ſont-elles point obligées à autres choſes ?*

R. Elles ſont obligées à certaines Priéres, qu'on appelle Office, à manger enſemble, a porter un certain Habit, à jeûner certains jours, & à faire certaines choſes particulierés, que la Régle leur ordonne; & les Filles à demeurer enfermées toute leur vie.

D. *Tous les Réligieux ſont-ils égaux ?*

R. Non, il y en a pour gouverner les autres, & ce ſont les Supérieurs; chacun a ſa Charge dans le Monaſtére,

P. *A przez ſlub uboſtwa ?*

O. Odrzeka ſię człowiek poſeſſyi dobr w oſobności, y kontentuie ſię dobrem ſpołeczeńſtwa, do ktorego wſtępuie.

P. *Do czego obowiązuie ſlub czyſtości ?*

O. Do nieżenienia ſię.

P. *Czy można być uwolnionym od tych ſlubow ?*

O. Tak ieſt, od Papieża, y to dla wielkich przyczyn.

P. *Oprocz trzech ſlubow czy nie ſą oſoby Zakonne obowiązane do innych rzeczy?*

O. Są obowiązane do pewnych pacierzy, ktore nazywaią Officium, do iedzenia razem, do noſzenia pewney ſukni, do poſzczenia w pewne dni, do czynienia pewnych rzeczy partykularnych ktore im reguła nakazuie, a Panny do zoſtawania zamkniętemi całe życie.

P. *Czy wſzyſcy Zakonnicy ſą rowni ?*

O. Nie, ſą niektorzy ktorzy rządzą drugiemi, a ci ſą Starſi, każdy ma ſwoy urząd w Klaſztorze, y nic nie czy-

tére, & ne fait rien que ce qui lui eſt ordonné.

D. *Le même Religieux eſt-il toûjours le Supérieur ?*

R. Oui, dans quelques Monaſtéres, mais dans la plupart il n' eſt Supérieur que pour un temps, après quoi un autre prend ſa place.

D. *Qui eſt-ce qui donne la place du Supérieur quand il en faut changer ?*

R. Ce ſont les Religieux, qui choiſiſſent celui qu' ils croient le plus capable de l' être.

D. *Tous les Religieux ont-ils des Rentes pour ſubſiſter ?*

R. Non, il y en a qui ne vivent que d' Aumônes, & on les appelle Mandians, comme les Capucins, Cordeliers, &c.

D. *Qu' eſt-ce qu' un Palais ou Hôtel ?*

R. C' eſt une grande Maiſon deſtinée à loger un Prince, ou un autre grand Seigneur qui lui donne ſon nom.

D. *N' y a-t-il point à Paris un endroit appellé le Palais tout court ?*

R.

czyni tylko co mu każą.

P. *Czy iedenże Zakonnik ieſt zawſze przełożonym ?*

O. Tak ieſt w niektorych Klaſztorach, ale w wielu nie ieſt tylko na nieiaki czas, po ktorym inny naſtępuie na Jego mieyſce.

P. *Kto daie mieyſce przełożonego, gdy Go odmienić potrzeba ?*

O. Daią Zakonnicy, ktorzy obieraią tego ktorego za nayſpoſobnieyſzego maią aby nim był.

P. *Czy wſzyſcy Zakonnicy maią dochody do wyżywienia ſię ?*

O. Nie, ſą ktorzy tylko z iał mużny żyią, y nazywaią ſię Mendicantes iako to Kapucyni, Bernardyni, &c.

P. *Co ieſt Pałac, albo mieſzkanie Pańſkie?*

O. Jeſt wielki dom wyznaczony na mieſzkanie Xiążęcia, albo innego wielkiego Pana, ktory mu daie ſwoie nazwiſko.

P. *Czy niema w Paryżu mieyſca ktoreby ſię nazywało pałacem tylko, a nie inaczey ?*

O.

R. Oui, & c' eſt le lieu où logeoient autrefois les Rois de France, & où l' on rend à préſent la Juſtice, où ſont auſſi pluſieurs Marchands.

D. *Comment appelle-t-on à préſent à Paris le Logis du Roi ?*

R. C' eſt le Louvre, au bout duquel eſt le Palais des Thuilleries; & les autres Maiſons du Roi ſont appellées les Maiſons Royales, comme Verſailles, Fontainebleau, Saint-Germain, &c.

D. *Qu' eſt-ce qu' une Place publique ?*

R. C' eſt un grand eſpace vuide dans la Ville, où chacun a liberté d' aller pour ſon plaiſir ou pour ſes affaires.

D. *Combien y a-t-il de ſortes de Places publiques ?*

R. De deux ſortes, les unes pour la beauté ſeulement de la Ville, comme la Place Royale, la Place des Victoires, le Cours de la Reine, &c. Les autres Places ſont pour la commodité des Bourgeois, comme les Mar-

O. Tak ieſt, takie ieſt mieyſce to gdzie przedtym mieſzkali Krolowie Francuſcy, y gdzie teraz ſądy ſię odprawuią, gdzie ieſt także wielu Kupcow.

P. *Jak ſię zowie teraz mieyſce mieſzkania Krolewſkiego w Paryżu ?*

O. Zowie ſię Louvre, na końcu ktorego ieſt pałac Thuilleries, a inſze domy Krola zowią ſię domy Krolewſkie, iako to Verſailles, Fontainebleau, Saint-Germain, &c.

P. *Co ieſt plac publiczny ?*

O. Jeſt wielkie mieyſce prożne, gdzie każdemu wolno poiść dla ſwoiey uciechy, albo dla ſwoich intereſſow.

P. *Wielorakiego ſą rodzaiu place publiczne ?*

O. Dwoiakiego rodzaiu, iedne tylko dla ozdoby miaſta iako plac Krolewſki, plac zwycięſtw, plac biegu Krolowy nazwany. Drugie place ſą dla wygody Mieſzczanow, iako rynki Taſow, Swiętego Jana, y ryn-

Marchés de la Halle, de Saint-Jean, & les Foires de Saint-Germain & de Saint-Laurent dans Paris.

D. *A qui appartiennent les Places publiques ?*

R. Elles appartiennent au Roi ou aux Villes.

D. *Qu' est-ce qu' une Fontaine publique?*

R. C' est un Reservoir fait par ordre du Prince, ou par les soins du Peuple, pour donner de l' Eau à ceux qui en veulent.

D. *Comment ce Reservoir d' Eau se trouve-t-il en certain endroit ?*

R. C' est en y faisant venir l' Eau ou de la Riviére, ou des Lieux qui en ont de bonne, par le moyen des Tuyaux ou Canaux qui sont cachés sous terre.

D. *A quoi servent encore les Fontaines publiques ?*

R. Outre la nécessité & la commodité des Habitans, elles embellissent une Ville, & la nettoyent, en y répendant leurs Eaux.

D. *Qu' y a-t-il dans les Maisons particulières d' une Ville ?* R.

rynki, Swiętego Germana, y Swiętego Wawrzeńca w Paryżu.

P. *Do kogo należą place publiczne ?*

O. Należą do Krola, y do Miast.

P. *Co iest fontana publiczna ?*

O. Jest skrzynia zrobiona z roskazu panuiącego, lub przez staranie pospolstwa, dla dania wody tym ktorzy iey chcą.

P. *Jak się ta skrzynia wodna znayduie na iakim mieyscu ?*

O. Sprowadzaiąc do niey wodę, albo z rzeki, albo z mieyść ktore maią dobrą wodę za pomocą rur, albo kanałow ktore są ukryte w ziemi.

P. *Na co są ieszcze pożyteczne fontany publiczne ?*

O. Oprocz potrzeby, y wygody Mieszkańcow, zdobią Miasto, y oczyszczaią go, rozlewaiąc swoie wody.

P. *Co iest w domach partykularnych Miasta ?* M 2 O.

R. Des Habitans de toutes ſortes pour la commodité les uns des autres.

D. *Combien y a-t-il de ſortes principales d' Habitans des Villes ?*

R. Trois, les Eccléſiaſtiques, les Nobles, & le Peuple.

D. *Ne les appelle-t-on point autrement ?*

R. Oui, on dit le Clergé, pour ſignifier les Eccleſiaſtiques, la Nobleſſe pour les Nobles, le Tiers-Etat pour marquer le reſte du Peuple.

Leçon XXXII.

Du Clergé & de la Nobleſſe.

D. *QU' eſt-ce que le Clergé ?*

R. Ce ſont toutes les Perſonnes Eccléſiaſtiques, qui ont rapport à l' Egliſe, & qui vivent de ſon bien.

D. *Nommez-moi ces Perſonnes ?*

R. Le Pape, les Archevêques, les Evêques, les Abbés, les Chanoines, les

O. Są mieſzkańcy wſzelkiego rodzaiu, dla wygody iedni drugich.

P. *Wiele ieſt rodzaiow oſoblinych, mieſzkańcow miaſt ?*

O. Trzy, Duchowni, Szlachta, y poſpolſtwo

P. *Nie nazywaią ich inaczey ?*

O. Nazywaią, mowi ſię Duchowieńſtwo, gdy chcemy wyrazić duchownych, Szlachta za ſzlachetne oſoby, poſpolity lud, dla wyrażenia reſzty poſpolſtwa.

Lekcya XXXII.

O Duchowieńſtwie, y Szlachcie.

P. *CO ieſt Duchowieńſtwo ?*

O. Są wſzyſtkie oſoby Duchowne ktore należą do Kościoła, y ktore żyią z Jego dobr.

P. *Wimień mi te oſoby ?*

O. Papież, Arcy - Biſkupi, Biſkupi, Opaci, Kanonicy, Przeorowie, Xięża,

les Prieurs, les Prêtres, les Diacres & Soudiacres, les Clercs, les Curés, les Religieux & les Religieuses.

D. *Qu'entend-on par la Noblesse ou les Nobles ?*

R. Ce sont des Personnes qui sont distinguées des autres par leur Naissance, par leurs Charges, ou par la grace du Prince.

D. *Qu'appelle-t-on Noble de Naissance?*

R. Celui qui est né d'un Pére Noble.

D. *Qui sont les Nobles par leurs Charges?*

R. Ceux qui portent l'Epée avec Honneur pour le Service de l'Etat, & ceux qui rendent la Justice dans les premiers Tribunaux.

D. *Comment appelle-t-on ceux qui portent l'Epée pour le Service de l'Etat ?*

R. On les appelle des Gens de Guerre.

D. *Qu'est-ce qu'un premier Tribunal de Justice ?*

R. C'est le Conseil du Roi, c'est la Chancellerie, c'est un Parlement ou une Cour Supérieure. D.

ża, Dyakonowie, Subdyakonowie, Klerycy, Plebani, Zakonnicy y Zakonnice.

P. *Co rozumiesz przez Szlachtę, czyli Szlachetne Osoby ?*

O. Są te osoby ktore się rożnią od inszych, albo przez swoie urodzenie, albo przez swoie urzędy, albo przez łaskę Panuiącego.

P. *Kogo zowią Szlachcicem z urodzenia?*

O. Ktory się urodził z Oyca Szlachica.

P. *Ktorzy są Szlachta przez swoie urzędy?*

O. Ci ktorzy noszą szpadę z honorem dla usługi Państwa, y ktorzy sądzą w pierwszych Trybunałach.

P. *Jak się zowią ci ktorzy noszą szpadę dla usługi Państwa ?*

O. Zowią się ludzmi Woyskowemi.

P. *Co to iest pierwszy Trybunał sprawiedliwości ?*

O. Jest rada Krolewska, Kancellarya, Parlament, albo Izba wyższa.

D. *Qui ſont les Nobles de grace?*

R. Ce ſont ceux que le Prince annoblit pour les bons ſervices qu'ils lui ont rendus, ou à cauſe des Charges qu'ils ont exercées.

D. *Tous les Nobles ſont-ils égaux?*

R. Non, les Princes du Sang Royal ſont les Prémiers, enſuite les Princes Etrangers, les Ducs, les Comtes, les Marquis, les Barons, les Seigneurs vont ſelon leur Dignité.

D. *Qu'entend-on par les Princes du Sang?*

R. On entend les Parens du Roi, & qui peuvent devenir Rois à leur rang.

D. *Comment appelle-t-on en France le Fils aîné du Roi?*

R. Monſeigneur le Dauphin.

Leçon XXXIII.

Du Tiers-Etat.

D. QU'*eſt-ce que le Tiers-Etat?*

R.

P. *Ktorzy ſą Szlachta z łaſki?*

O. Są ci, ktorych Krol nobilituie, za dobre uſługi, ktore mu oddali, albo z racyi urzędow ktore ſprawowali.

P. *Czy wſzyſcy Szlachta ſą rowni?*

O. Nie, Xiężęta Krwi Krolewſkiey ſą pierwſi, potym Cudzoziemcy y inni Xiążęta, Hrabiowie, Margrabiowie, Baronowie y Panowie idą według ſwoich godności.

P. *Co ſię rozumie przez Xiążęcia Krwie Krolewſkiey?*

O. Rozumieią ſię Krewni Krolewſcy, ktorzy mogą być Krolami gdy na nich przyidzie porządek naſtąpienia na Pańſtwo.

P. *Jak ſię zowie we Francyi Syn ſtarſzy Krolewſki?*

O. Delfin.

Lekcya XXXIII.

O trzeciey części Stanu.

P. CO *ieſt trzecia część Stanu?*

 R.

R. Ce ſont les Païſans, les Artiſans, les Marchands, & les ſimples Bourgeois.

D. *Qu' entendez-vous par les Païſans?*

R. On entend ceux qui vivent dans les Villages, & à la Campagne.

D. *A quoi ſervent les Païſans?*

R. A cultiver la terre, pour lui faire porter des fruits, & pour les recüeillir, ainſi qu' à nourrir, élever, & faire multiplier les Animaux.

D. *Quels ſont les principaux fruits de la Terre?*

R. Les Grains & les Raiſins.

D. *Dites-moi les Grains les plus communs?*

R. Le Blé, l' Avoine, le Ris, les Pois, les Féves, le Lin & le Chanvre, &c.

D. *Sur quoi viennent tous ces Grains?*

R. Sur une petite Tige, qui ſéche & devient de la Paille.

D. *La Paille eſt-elle bonne à quelque choſe?*

R. Oui, comme à nourrir les Animaux, à les coucher, à faire du Fumier

O. Są chłopi, rzemieśnicy, kupcy, y proſci mieſzczanie.

P. *Co rozumieſz przez Chłopow?*

O. Rozumieią ſię ci ktorzy żyią po wſiach, y na polach.

P. *Na co ſię przydadzą chłopi?*

O. Do uprawiania roli; aby wydawała owoce, y dla zbierania ich, iako też na żywienie, chowanie, y rozmnażanie bydląt.

P. *Ktore ſą oſobliwſze owoce ziemi?*

O. Zboże, y iagody winne.

P. *Powiedz mi zboża naypoſpolitſze?*

O. Pſzenica, Owies, Ryż, Groch, Bob, Len, Konopie, &c.

P. *Na czym roſną wſzyſtkie zboża?*

O. Na małym głąbiku, ktory ſchnie, y ſtaie ſię ſłomą.

P. *Słoma ieſtże na co pożyteczna?*

O. Jeſt, iako to: na żywienie bydła, y połanie im, na zrobienie gnoiu, y

mier & même à couvrir des Maisons.

D. *A quoi sert le Blé?*

R. A nourrir les Hommes principalement.

D. *Comment s' en nourrissent-ils?*

R. En le faisant moudre pour en tirer la Farine, que l' on mêle avec de l' eau, & que l' on fait cuire dans un Four; c' est ce que l' on appelle du *Pain*.

D. *Que fait-on du Lin & du Chanvre?*

R. On en fait la Toile & des Cordes.

D. *A quoi sert l' Avoine?*

R. A nourrir les Chevaux, les Mulets, les Anes, les Chameaux & autres Bêtes de Somme, & en cas de besoin les Hommes même.

D. *Qu' est-ce qu' une Bête de Somme?*

R. C' est celle dont on se sert pour porter ou pour trainer.

D. *Les autres Grains de la Terre à quoi servent-ils?*

R. A nourrir aussi les Hommes qui les font cuire pour les manger.

D. *Comment tous les Grains viennent-ils?*

R.

y oraz na pokrycie domow.

P *Na co się przyda pszenica?*

O. Osobliwie na żywienie ludzi.

P. *Jak się nią żywią?*

O. Mieląc ią dla wyciągnienia z niey mąki, ktorą mieszaią z wodą, y pieką w piecu, y to to iest co się zowie Chlebem.

P. *Co się robi ze lnu, y konopi?*

O. Robi się z nich płotno, y powrozy.

P. *Na co się przyda owies?*

O. Na żywienie koni, mułow, osłow, wielbłądow, y innych bydląt roboczych, a w przypadku potrzeby nawet ludzi samych.

P. *Co iest bydło robocze?*

O. Jest to ktorego zażywaią do noszenia, lub ciągnienia.

P. *Jnne zboża na co się zdadzą?*

O. Na żywienie także ludzi, ktorzy ie każą warzyć aby ie iedli.

P. *Jak się rodzą wszystkie zboża?*

O.

R. On laboure la terre, dans laquelle on les jette, ce qui s' appelle semer, & après quelque temps ils croissent & se Multiplient par un miracle de la Bonté de Dieu qui nourrit ainsi tous les Animaux.

D. *Quand on a tiré la Farine du Grain, que reste-il ?*

R. Il en reste ce qu' on appelle le Son.

D. *A quoi sert le Son ?*

R. A nourrir les Animaux, comme les Vaches, les Moutons, les Chévres, les Cochons & les Volailles.

D. *A quoi sont propres les Vaches ?*

R. A faire des Veaux & du Lait.

D. *Que fait on des Veaux ?*

R. Ou on les tue tout jeunes pour manger, ou on les éleve pour faire d' autres Vaches, ou des Taureaux ou Bœufs.

D. *Qu' est-ce qu' un Taureau ou Bœuf ?*

R. C' est le mâle de la Vache.

D. *A quoi servent les Bœufs ?*

R. A labourer la Terre, tirer des Cha-

O. Orzą ludzie ziemię, w ktorą ie wrzucaią, co się zowie siać, a po nieiakim czasie rosną, y rozmnażaią się cudem dobroci Boskiey, ktory żywi tym sposobem wszystkie zwierzęta.

P. *Po wyciągnioney m[illegible]ce ze zboża co się zostaie ?*

O. Zostaie się to co zowiemy otrębami.

P. *Na co się zdadzą otręby ?*

O. Na karmienie bydląt, iako to krow, baranow, koz, świni, y drobiu.

P. *Co iest właśnego z przyrodzenia krowom ?*

O. Rodzić cielęta, y dawać mleko.

P. *Co robią z cielętami ?*

O. Albo zabiiaią ie młode na iedzenie, albo ie chowaią, dla uczynienia z nich krow, albo bykow, y wołow.

P. *Co to iest byk, albo woł ?*

O. Jest samiec krowy.

P. *Na co są pożyteczne woły ?*

O. Na uprawianie ziemi, ciągnienie wo-

Charettes, & enfin à nourrir les hommes.

D. *Ne fait-on rien autre chose des Animaux que l' on tue que d' en manger la chair ?*

R. On les écorche pour avoir leurs peaux, qui sert à bien des choses, comme à faire des Souliers, des Carosses, &c. Leurs cornes servent aussi à d' autres usages.

D. *Que fait-on des Cochons & des Truies qui sont les femelles ?*

R. On les nourrit bien pour les tuer après & on garde quelques Truies pour faire d' autres Cochons.

D. *Qu' entend-on par le mot de Volaille ?*

R. On entend les Poules, les Oyes, les Cannes, les Coqs-d'Indes, & les Pigeons, qui sont des Animaux domestiques.

D. *A quoi sert la Volaille ?*

R. A faire des Oeufs, d' où viennent leurs petits, & à nourrir les hommes. Les plumes de quelques Oiseaux sont propres à faire des Lits, des Coussins, & quelques unes servent à écrire.

wozow, a na koniec na karmienie ludzi.

P. *Czy nierobi się nic innego z bydlętami ktore się zabiiaią, procz że się iie ich mięso ?*

O. Odzieraią ich ze skory dla mienia skory ktora się na wiele rzeczy zda, iako to na robienie trzewikow, karet, &c. Jch rogi na inne także służą użytki.

P. *Co robią z wieprzami,, y świniami ktore są samice ?*

O. Karmią ie dobrze dla zabicia ich potym, a chowaią świnie niektore dla płodzenia innych.

P. *Co się rozumie przez nazwisko drobiu?*

O. Rozumieią się kury, gęsi, kaczki, indyki, y gołębie, ktore są zwierzętami domowemi.

P. *Na co się przyda drob ?*

O. Na niesienie iay, z ktorych wychodzą kurczęta, y dla karmienia ludzi. Piora niektorych ptakow są wygodne na łożka, poduszki, a niektore służą do pisania.

D. *Où prend-on les Raiſins ?*
R. A un petit arbre, qui s' appelle la Vigne.
D. *Que fait-on des Raiſins ?*
R. On en mange quelques-uns, on en fait ſécher d' autres, mais la plupart eſt pour faire du *Vin.*
D. *Comment fait-on le Vin ?*
R. En écraſant & foulant le Raiſin, & le mettant ſous un Preſſoir pour en faire ſortir le jus.
D. *Dans quoi foule-t-on le Raiſin ?*
R. Dans de grandes Cuves de Bois ou de Pierre.
D. *Qu' eſt-ce qu' un Preſſoir ?*
R. C' eſt une Machine, qui par ſa péſanteur fait ſortir du Raiſin ce qui y reſte, après qu' il a été foulé.

D. *Que fait-on du Vin quand il eſt foulé & preſſé ?*
R. On le met dans des Tonneaux pour le garder, & pour le porter où l' on veut, afin de le boire dans la ſuite.

D.

P. *Gdzie zbieraią ſię grona winne ?*
O. Na małym drzewku ktorę ſię zowie winnym drzewem.
P. *Co robią z gronami winnemi ?*
O. Jedzą niektore, inne każą ſuſzyć, ale naywięcey ſię ich obraca na robienie wina.
P. *Jak ſię robi wino ?*
O. Wyciſkaiąc, y depcząc grona winne, y kładąc ie w praſy dla wyciśnienia z nich ſoku.
P. *W czym depczą ſię grona winne ?*
O. W wielkich kadziach drewnianych, lub kamiennych.
P. *Co to ieſt praſa ?*
O. Jeſt machina ktora przez ſwoię ciężkość wyciſka z gron winnych, co ſię w nich zoſtaie, gdy iuż były wydeptane.
P. *Co ſię robi z winem gdy iuż ieſt wydeptane, y wyciśnione ?*
O. Nalewa ſię w beczki dla chowania go, y zawieżienia gdzie chcemy; aby go potym pić.

 P.

D. *A quoi ſert ce qui reſte, après que les Raiſins ont été ſous le preſſoir?*
R. A en tirer de l' eau de vie; en certains Païs on le jette, c' eſt ce qui ſappelle Marc.

Leçon XXXIV.

Des Productions de la Terre.

D. *Outre les Grains & les Raiſins, la Terre ne produit-elle point autre choſe que les Païſans ont ſoin de recueillir?*
R. Oui, elle produit des Arbres, & de l' Herbe.
D. *Comment diviſez-vous les Arbres?*
R. Les uns ſont Arbres Fruitiers, les autres ne le ſont pas.
D. *Qu' eſt-ce qu'une Arbre Fruitier?*
R. C' eſt celui qui porte du Fruit.
D. *Qu' eſt-ce que le fruit?*
R. C' eſt une production des Arbres Fruitiers qui ſert à nourrir les Hommes,

P. *Na co ſię zda to co ſię zoſtaie gdy iuż winne grona były pod praſą?*
O. Na robienie z nich gorzałki, a w niektorych mieyſcach wyrzucaią ie, y zowie ſię to wydeptanemi gronami.

Lekcya XXXIV.

O Urodzaiach Ziemi.

P. *Oprocz zboża, y gron winnych, czy nie wydaie ziemia inney rzeczy, ktorą chłopi mieliby ſtaranie zbierać?*

O. Tak ieſt, wydaie drzewa, y zioła.

P. *Jak dzieliſz drzewa?*
O. Jedne ſą rodzayne, a drugie nie.

P. *Co ieſt drzewo rodzayne?*
O. Jeſt to ktore rodzi owoce.
P. *Co ieſt owoc?*
O. Jeſt płod drzew rodzaynych, ktory ſłuży do karmienia ludzi, y innych

mes, & quelques autres animaux.

D. *Combien y a-t-il de ſortes de Fruits?*

R. Il y en a une infinité ſelon les Païs différens, & ſelon les Saiſons de l' année.

D. *Tous les Arbres Fruitiers portent-ils du fruit?*

R. Oui, quand ils ſont dans une terre qui leur eſt propre, & que l' on en prend ſoin.

D. *Comment appellez-vous ceux qui ont ſoin des Arbres Fruitiers?*

R. Des Jardiniers.

D. *N' y a-t-il point des Arbres qui portent leur fruit, ſans qu' on en prenne ſoin?*

R. Oui, comme les Châtaigniers, les Noyers, & même d' autres Arbres en certains Païs.

D. *Quels ſont les plus beaux Fruits en Europe?*

R. Ce ſont les Oranges, les Citrons, les Grenades & les Palmes en Aſie, &c.

D. *Quels ſont les Fruits les plus néceſſaires?*

R. Ce ſont les Pommes & les Poires, les

nych niektorych zwierząt.

P. *Wiele ieſt rodzaiow owocow?*

O. Jeſt ich nieſkończona liczba, według kraiow rożnych, y por roku.

P. *Czy wſzyſtkie drzewa rodzayne wydaią owoce?*

O. Tak ieſt, gdy ſą w ziemi ktora im ieſt właſna, y kiedy o nich mamy ſtaranie.

P. *Jak nazywaſz tych ktorzy maią ſtaranie o drzewach rodzaynych?*

O. Ogrodnikami.

P. *Czy niemaſz drzew ktore wydaią owoce chociażby o nich nie miano ſtarania?*

O. Są, iako kaſztany, orzechy, y nawet inne drzewa w pewnych kraiach.

P. *Ktore ſą naypięknieyſze owoce w Europie?*

O. Są Pomarańcze, Cytryny, granatowe Jabłka, y Palmy w Azyi.

P. *Ktore ſą owoce naypotrzebnieyſze?*

O. Są Jabłka, y Gruſzki, Orzechy, Oliwki,

les Noix, les Olives & les Amandes, parce qu' outre le plaisir d' en manger long-temps, on fait des Poires & des Pommes une Boisson que l'on appelle du Cidre, & l' on tire de l' huile des Olives, des Amandes & des Noix.

D. *Quel sont les fruits les plus agréables ?*

R. Ce sont les Figues, les Prunes, les Pêches, les Melons, & autres Fruits de l' Eté.

D. *Que fait-on pour les rendre plus agréables, ou pour les conserver ?*

R. On les fait cuire avec du Sucre ou du Miel, & c' est ce qu' on appelle des Confitures.

D. *Il y a donc d' autres Arbres qui ne portent point de Fruit ?*

R. Oui, & ce sont des Arbres Sauvages qui viennent tout-seuls, ou des Arbres qui sont pour le plaisir, & que l' on met dans les Jardins.

D. *Quels sont les Principaux Arbres Sauvages ?*

R.

wki, Migdały, bo oprocz ukontentowania z iedzenia ich długo, robi się z iabłek y gruszek napoy ktory się nazywa iabłecznik, y wyciąga się oley, z oliwek, migdałow, y orzechow.

P. *Ktore są owoce nayſmacznieyſze ?*

O. Są figi, śliwki, brzoskwinie, melony, y inne owoce letnie.

P. *Co czyni się dla uczynienia ich smacznieyszemi, albo dla zachowania ich ?*

O. Smaży się ich z cukrem, albo miodem, co się zowie Konfiturami.

P. *Sąż więc inne drzewa ktore nieprzynoszą owocu ?*

O. Tak iest, iakie są drzewa dzikie, ktore się same rodzą, y kore wsadzaią w ogrodach.

P. *Ktore są osoblinsze drzewa dzikie ?*

O.

R. Ce ſont le Chêne, le Hêtre, l'Orme, le Sapin, le Tilleul, le Charme, & quantité d'autres.

D. *Dites-moi les noms de quelques Arbres, qui ne ſervent qu'au plaiſir ?*

R. Les Lauriers, les Myrtes, les Grenadiers, les Jaſmins, & autres qui portent des fleurs, ou bien les Ifs, les Buis, le Cyprès, le Pin, le Genévre, & autres qui ſont toujours verts.

D. *A quoi ſervent les Arbres Sauvages?*

R. Ils ſervent à parer la Terre, à loger les Oiſeaux: enſuite on en prend le bois le plus gros & le plus droit pour bâtir des Maiſons, construire des Vaiſſeaux & des Bateaux, pour faire quantité de Meubles & d'Outils ou Inſtrumens.

D. *Que fait-on du reſte du Bois?*

R. On le ramaſſe pour faire du feu.

D. *Où vient l'Herbe ?*

R. Elle vient par tout, mais principalement dans des terres humides, qu'on appelle les Prés.

D.

O. Dąb, Buk, Wiąz, Jodła, Lipa, trzmiel, y innych wiele.

P. *Powiedz mi nazwiſka niektorych drzew, ktore tylko ſłużą do ukontentowania ?*

O. Takie ſą laury, mirty, granatowe drzewa, dzielzymin, y inne ktore wydaią kwiaty, iako też Ciſy, bukſzpan, cyprys, ſoſna, iałowiec, y inne ktore ſą zawſze zielone.

P. *Na co ſię zdadzą dzikie drzewa ?*

O. Zdadzą ſię na ozdobienie ziemi, na ſchronienie ptakow, potym biorą ſię z nich naygrubſze, y nayproſcieyſze, na budowanie domow, robienie okrętow, y ſtatkow, na robienie wielu meblow, y narzędzia czyli inſtrumentow.

P. *Co ſię robi z reſztą drzew ?*

O. Zbieraią ſię na opał.

P. *Gdzie ſię rodzi ziele ?*

O. Rodzi ſię wſzędzie, oſobliwie na ziemiach mokrych, ktore ſię zowią łąkami.

P.

D. *Comment ſerre-t-on l'Herbe des Prés?*
R. 1°. On la coupe avec la Faulx. 2°. On la fait ſécher, de peur qu'elle ne pourriſſe. 3°. On la met à couvert: c'eſt ce qu'on appelle Foin.

D. *A quoi ſert le Foin?*
R. A nourrir le Bêtes de Sommes.

D. *Quel autre ſoin ont encore les Païſans?*
R. Le ſoin des Moutons, des Chévres, des Abeilles & des Vers-à-Soie.

D. *Quel profit retire-t-on des Moutons?*
R. On les tond touts les ans au Printemps, pour avoir la Laine: & les Brebis, qui ſont les femelles des Béliers, font des Agneaux, que l'on tuë pour manger, ou que l'on éleve pour en avoir d'autres; elles ont auſſi du Lait.

D. *A quoi ſert la Laine des Moutons?*
R. A faire des Etoffes, des Couvertures & des Matelats.

D. *Que rendent les Chévres?*

R.

P. *Jak chowaią ziele z łąk?*
O. 1°. Koſzą go koſą. 2°. Koſzą go żeby nie zgniło. 3°. Przykrywaią go, y to to ieſt co zowiemy ſianem.

P. *Na co ſię zda ſiano?*
O. Na karmienie bydła roboczego.

P. *Jakie ieſzcze inne maią ſtaranie chłopi?*
O. Maią ſtaranie o ſkopach, o kozach, o pſzczołach, y iedwabnych robaczkach.

P. *Co za pożytek odnoſiemy ze ſkopow?*
O. Strzygą ſię co rok na wioſnę, abyśmy mieli wełnę, a owce ktore ſą ſamice rodzą baranki, ktore zabiiaią ſię na iedzenie, albo chowaią ſię dla rozmnożenia z nich innych, one maią także mleko.

P. *Na co ſię przyda wełna owcza!*
O. Na robienie ſukien y materyi wełnianych, przykrycia na łożka, y materacow.

P. *Co za pożytek przynoſzą kozy?*

O.

R. Du Lait dont on fait des Fromages, du Poil dont on fait de l'Etoffe, & des Petits qu'on appelle Cabris.

D. *Que produiſent les Abeilles ?*

R. Ce ſont des Mouches fort adroites & fort ſoigneuſes, qui pendant l'Eté amaſſent de la Cire & du Miel, & qui en font d'autres,

D. *A quoi ſert la Cire ?*

R. A faire des Bougies & des Cierges: elle ſert auſſi à faire des Onguents.

D. *Que fait-on du Miel ?*

R. Il eſt bon à manger, à confire les Fruits, & à purger.

D. *A quoi ſervent les Vers-à-Soie ?*

R. A produire la Soie de quoi l'on fait tant de belles Etoffes.

D. *Où croiſſent les Vers-à-Soie ?*

R. Dans l'Aſie principalement, où ils ſont en grande quantité, & viennent preſque ſans ſoin. On en éleve en Europe, mais c'eſt avec plus de peine.

LE-

O. Daią mleko z ktorego robią ſyry, z włoſow ich robią ſię materye y rodzą młode koziołki, ktore zowią koźlętami.

P. *Co wydaią z ſiebie pſzczoły ?*

O. Są to muchy bardzo dowcipne, y bardzo troſkliwe, ktore przez lato zbieraią woſk, y miod, y inne płodzą.

P. *Na co ſię zda woſk ?*

O. Na robienie ſtoczkow, y ſwiec, zda ſię także na robienie maści.

P. *Co robią z miodem ?*

O. Jeſt dobry do iedzenia, do konfiturowania owocow, y do çzyſzczenia.

P. *Na co ſię przydaią iedwabne robaczki?*

O. Na robienie iedwabiu, z ktorego tak wiele robią pięknych materyi.

P. *Gdzie roſną iedwabne robaczki ?*

O. W Azyi oſobliwie, gdzie ich ieſt wiele, y rodzą ſię prawie bez ſtarania, chowaią ich w Europie ale z większą trudnością.

LE-

Leçon XXXV.

Des Artisans, & des Arts Liberaux.

D. *Qu' est-ce qu'un Artisan?*
R. C' est un homme qui exerce un Art avec les Instrumens & Outils qui lui sont propres.
D. *Qu' est-ce qu' un Art?*
R. C' est un emploi où l' on se sert de son esprit & de ses mains pour faire quelque Ouvrage.
D. *Combien y a-t-il de sortes d' Arts?*
R. De deux sortes, les Arts Libéraux & les Mécaniques.
D. *Qui sont les Arts Libéraux?*
R. Ce sont les plus nobles, & ceux qui demandent plus d' esprit & d' adresse, que de force.
D. *Dites-moi les Principaux Arts Libéraux?*
R. La Peinture, la Sculpture, l' Architecture, la Navigation, la Rhétorique, la Poésie, la Grammaire, le Ma-

Lekcya XXXV.

O Rzemieśnikach, y wyzwolonych naukach.

P. *Co iest Rzemieśnik?*
O. Jest człowiek ktory robi iaką sztukę z instrumeutami, y naczyniami, ktore mu są własne.
P. *Co to iest sztuka?*
O. Jest to zabawa, gdzie się zażywa swego dowcipu, y swoich rąk dla zrobienia iakiego dzieła.
P. *Wielorakiego są rodzaiu sztuki?*
O. Dwoiakiego, sztuki wyzwolone, y mechaniczne.
P. *Co są sztuki wyzwolone?*
O. Są nayślachetnieysze, y takie ktore wyciągaią więcey dowcipu, y sprawiedliwości, niżeli siły.
P. *Powiedz mi osoblinsze wyzwolone sztuki?*
O. Malowanie, Snycerstwo, Architektura, Zeglowanie, Retoryka, Poetyka, Grammatyka, nauka ieżdże-

Manége, l'Imprimerie, la Librairie & la Monnoye.

D. *Expliquez l' uſage de chacun de ces Arts, & dites celui du Peintre ?*

R. La Peinture eſt un Art, par lequel le Peintre repréſente quelque choſe avec des couleurs.

D. *Que fait le Sculpteur ?*

R. Il fait en boſſe ou en relief des Figures, ſoit de bois, ſoit de pierre, ſoit de métaux, comme Bronze, Or, ou Argent.

D. *Quel eſt l' emploi de l' Architecte ?*

R. De donner le deſſein, d' une Maiſon, & de le faire exécuter, afin qu' elle ſoit commode, agréable, & qu' elle dure long-temps.

D. *L' Architecte ne fait-il que des Maiſons ?*

R. Il fait encore des Ponts, expliqués ci-devant, & des Fortifications, dont les Architectes ſont appellés Ingénieurs.

D. *Qu' eſt-ce qu' une fortification ?*

R. C'eſt une ſorte de Bâtiment deſtiné pour enfermer une Ville ou un Château,

żdżenia na koniu, Drukarſtwo, Xięgarſtwo, y Mennica.

P. *Wyłoż używanie każdey z tych ſztuk, a powiedz o używaniu ſztuki Malarza ?*

O. Malarſtwo ieſt ſztuka, przez ktorą malarz wyobraża iaką rzecz kolorami.

P. *Co czyni Snycerz ?*

O. Robi rznięte, albo głębokie, albo wypukłe figury, bądź to z drzewa, bądź z kamienia, bądź z metallow, iako to: z bronzu, złota, ſrebra.

P. *Jaka ieſt powinność Architekta ?*

O. Dać abryś na dom, y ſtarać ſię aby go wykonano, aby był wygodny, miły, y trwał długo.

P. *Architekt czy ſame tylko domy buduie?*

O. Buduie ieſzcze moſty, wyłożone tu wprzod, y fortyfikacye ktorych Architektowie nazywaią ſię Jndzenierami.

P. *Co to ieſt fortifikacya ?*

O. Jeſt to rodzay budowli do zamknięcia miaſta dążący, albo Zamku,

teau, pour empécher que les Ennemis n'y viennent.

D. *Comment appelle-t-on celui qui exerce l'Art de la Navigation?*

R. Un Pilote, qui ſçait conduire ſur la Mer les Vaiſſeaux par le moyen des Etoiles, de la Bouſſole, & des Vents.

D. *Qu'eſt-ce que la Rhétorique?*

R. C'eſt un Art qui apprend à perſuader par un diſcours agréable.

D. *Et la Poëſie, qu'eſt-ce?*

R. C'eſt ce qui apprend à connoître & à faire des Vers.

D. *Que veut dire Vers?*

R. C'eſt un Diſcours qui a un certain nombre de Syllabes, & qui eſt plus figuré que le langage ordinaire, qui s'appelle Proſe.

D. *Comment appelle-t-on ceux qui font des Vers?*

R. Les Poëtes, & leur langage celui des Dieux.

D. *Pourquoi dit-on que la Poëſie eſt le langage des Dieux?*

R. C'eſt parce que ceux qui ont inventé

żeby nieprzyiaciele tam nie weſzli.

P. *Jak zowią tego ktory bawi ſię ſztuką żeglarſką?*

O. Sternikiem, ktory umie prowadzić okręty po morzu, za pomocą gwiazd, kompaſu wodnego, y wiatrow.

P. *Co ieſt Retoryka?*

O. Jeſt ſztuka ktora uczy perſwadować przez mowę przyiemną.

P. *A Pòétyka co ieſt?*

O. Jeſt ktora uczy znać ſię na wierſzach, y ſkładać ie.

P. *Co znaczy wierſz?*

O. Jeſt to mowa ktora ma pewną liczbę ſyllab, y ieſt bardziey ozdobiona niźli mowa poſpolita, ktora ſię nazywa Proza.

O. *Jak zowią tych ktorzy ſkładaią wierſze?*

O. Pòétami, a ich ſpoſob mowienia Boſkim.

P. *Czemu ſię mowi że Pòétyka ieſt ſpoſob mowienia Bogow?*

O. Dlatego, że ci ktorzy wynalezli

vente fał-

venté les faux Dieux, comme Homére, les ont fait parler en Vers.

D. *Qu' est-ce que la Grammaire?*

R. C'est une Science qui enseigne à parler & à écrire proprement, en enseignant les principes des Langues.

D. *Ne peut-on pas apprendre les Langues sans le secours de la Grammaire?*

R. Oui, par l'usage, & par la fréquentation des Etrangers, qui parlent autrement que nous.

D. *Qu' appelle-t-on sa Langue naturelle?*

R. C'est celle du Païs où on est né.

D. *Comment parleroit un Enfant à qui on ne parleroit point du tout?*

R. Il ne diroit rien non plus qu' un muet, & ne se feroit entendre que par des signes.

D. *Qu' apprend l'Art du Manége?*

R. A dompter les Chevaux, c'est-à-dire, à les rendre obéissans, à les dresser pour leur faire entendre ce que

fałszywych Bogow, iako to Homer, wystawili ich mowiących wierszami.

P. *Co iest Grammatyka?*

O. Jest nauka ktora naucza mowić, y pisać właściwie, pokazuiąc początki ięzykow.

P. *Czy niemożna się nauczyć ięzykow bez pomocy Grammatyki?*

O. Można z używania, y przez obcowanie z Cudzoziemcami, ktorzy inaczey niżeli my mowią.

P. *Ktory nazywamy naszym naturalnym ięzykiem?*

O. Język kraiu w ktorym my się porodzili.

P. *Jakby mowiło dziecię do ktoregoby nic niegadano?*

O. Niemowiłoby nic wcale, nie inaczey iak niemy, y dałoby się rozumieć tylko przez migi.

P. *Czego uczy sztuka ieżdżenia na koniu?*

O. Uieżdżać konie, to iest czynić ie posłusznemi, y kierowac ich, aby zrozumiały co chcemy żeby czyniły,

que l'on veut qu'ils faſſent, à les monter ſans ſe bleſſer, & à les conſerver pour s'en ſervir.

D. *Comment appelle-t-on ceux qui s'appliquent au Manége?*

R. Des Ecuiers.

D. *Qu'eſt-ce que l'Imprimerie?*

R. C'eſt un Art trés commode, qui tient la place de l'Ecriture, & qui ſert pour faire des Livres.

D. *En quoi conſiſte cet Art ſi utile aux Sciences?*

R. En tant de choſes, qu'il faut les voir pour les ſçavoir. On eſt bien payé de ſa curioſité, quand on y a été.

D. *Et l'Art de Monnoye & du Monnoyeur?*

R. Il ſert à faire des Piéces de Métail marquées comme il plait aux Princes, qui leur donnent auſſi la valeur qu'ils veulent.

D. *Comment appelle-t-on la Marque de la Monnoye?*

R. On l'appelle le Coin.

D. *Qu'eſt-ce que la Fauſſe Monnoye?*

R.

niły; wſiadać na nie nieraniąc ſię, y zachować ie dla zażywania onychże.

P. *Jak nazywamy tego ktory ma w używaniu ſztukę ieżdżenia na koniu?*

O. Koniuſzym.

P. *Co ieſt drukarſtwo?*

O. Jeſt to ſztuka bardzo wygodna ktora ieſt zamiaſt piſma, y pożyteczna ieſt do wydawania Xiążek.

P. *Na czym zależy ta ſztuka tak pożyteczna naukom?*

O. Na tylu rzeczach, iż trzeba ie widzieć żeby ie poznać. Mamy doſyć nadgrody za naſzą ciekawość, gdy w drukarni byliśmy.

P. *A ſztuka Menniczna, y Mennicznego?*

O. Służy do robienia ſztuk metallu naznaczonych, iak ſię Panuiącym Panom podoba, ktorzy im daią także cenę iaką chcą.

P. *Jak ſię nazywa znak monety?*

O. Zowie ſię ſtępel.

P. *Co ieſt fałſzywa moneta?*

O.

R. Ce ſont des Piéces qui ne ſont pas faites de bon Or ou de bon Argent, quoiqu' elles ſoient marquées comme les autres.

D. *Comment appelle-t-on ceux qui ſont de la Fauſſe Monnoye ?*

R. Ce ſont des Faux-Monnoyeurs, & on les fait mourir comme des Voleurs.

D. *N' y a-t-il point encore d' autres Arts Libéraux ?*

R. Oui, comme la Géographie, le Blaſon, & autres qui ſont au rang des Sciences.

Leçon XXXVI.

Des Arts Mécaniques.

D. *QU' eſt-ce qu' un Art Mécanique ?*

R. C' eſt celui qui a plus beſoin de la force & de l' adreſſe du corps, que de la capacité de l' eſprit, & qui eſt exercé par des Gens plus groſſiers, que l' on appelle Gens de Métier.

O. Są ſztuki ktore nie ſą zrobione z dobrego złota, albo z dobrego ſrebra, lubo ſą naznaczone iak inne.

P. *Jak zowią tych ktorzy robią fałſzywą monetę ?*

O. Zowią ich fałſzerzami monety, y karzą ich śmiercią iak złodzieiow.

P. *Niemaß że ieſzcze innych ßtuk wyzwolonych ?*

O. Są, iako to Geografia, o Herbach traktuiąca nauka, y inne ktore ſą w liczbie nauk.

Lekcya XXXVI.

O Sztukach Mechanicznych.

P. *CO ieſt ßtuka Mechaniczna ?*

O. Jeſt ta ktora więcey potrzebuie mocy, y ſprawności ciała niżeli ſpoſobności umyſłu, y ktorą ſię bawią ludzie prościeyſi, ktorych nazywaią Rzemieśnikami.

D. *Comment diviſe-t-on les Arts Mécaniques ?*

R. En trois. 1°. Ceux qui ſont néceſſaires. 2°. Ceux qui ſont commodes. 3°. Ceux qui ſont agréables.

D. *Entre les Arts Mécaniques, les quels ſont les plus néceſſaires ?*

R. Ce ſont ceux qui ſervent à la vie, comme, ceux du Meunir, du Boulanger, du Cuiſinier, du Tailleur, du Cordonnier, du Chapelier, du Maçon, du Charpentier & du Couvreur.

D. *Quels ſont les Artiſans Mécaniques commodes ?*

R. Le Blanchiſſeur, le Barbier, le Chandellier, le Chartier, le Serrurier, le Chaudronier, le Menuiſier, le Vitrier, le Gantier, le Maréchal, le Tiſſerand, le Tonnelier, le Tapiſſier, &c.

D. *Dites-moi les Arts Mécaniques agréables ?*

R. Ce ſont ceux qui ſont exercés par les Horlogers, les Joueurs d' Inſtrumens,

P. *Jak ſię dzielą ſztuki Mechaniczne ?*

O. Na troiakie. 1°. Pierwſze ſą te, ktore ſą potrzebne. 2°. Te ktore ſą wygodne. 3°. Te ktore ſą miłe.

P. *Między ſztukami mechanicznemi ktore ſą naypotrzebnieyſze ?*

O. Są te ktore do życia ſłużą, iako to: Młynarza, Piekarza, Kucharza, Krawca, Szewca, Kapeluſznika, Mularza, Stolarza, Dachownika.

P. *Ktorzy ſą rzemieśnicy mechaniczni wygodni ?*

O. Pracz, Cerulik, Swiecznik, Woźnica, Gancarz, Stolarz, Szklarz, Rękawicznik, Kowal, Tkacz, Bednarz, Tapicer, &c.

P. *Powiedz mi ſztuki mechaniczne miłe ?*

O. Są te ktoremi ſię bawią Zegarmiſtrzowie, Muzycy na inſtrumentach gra-

mens, les Danſeurs, les Parfumeurs, les Tourneurs, les Doreurs, les Graveurs, les Teinturiers, les Brodeurs, les Relieurs de Livres, Pâtiſſiers, Confiſeurs, les Perruquiers, les Lingers, les Fourbiſſeurs, les Fourreurs, les Orfévres, & autres qui ne ſervent qu' à l' ornement, ou au plaiſir.

D. *Entendez-vous tous ces noms d' Artiſans ?*

R. Non.

Il faudroit donc expliquer ſimplement & clairement à l' Enfant la ſignification de chaque Métier, qu' il demandera; ces définitions meneroient trop loin.

Leçon XXXVII.

Des Marchands.

D. *QU' eſt-ce qu' un Marchand ?*

R. C' eſt celui qui achtée & qui revend pour la commodité des Peuples, & pour ſon profit.

D.

graiący, Tancmiſtrze, Perfumiarze, Tokarze, Pozłotnicy, Sztycharze, Farbiarze, Haftarze, Jntroligatorowie, Paſztetnicy, Cukiernicy, Perukarze, Szwaczki, Miecznikowie, Kuśmierze, Złotnicy, y inſi ktorzy nie ſą potrzebni tylko do ozdoby albo ukontentowania.

P. *Czy rozumieſz te wſzyſtkie nazwiſka Rzemieśnikow ?*

O. Nie.

Potrzeba by tedy wyłożyć po proſtu y iaſno dziecięciu znacznie każdego rzemieſła, o ktore ſię będzie pytało, te definicye zaprowadziły by nas bardzo daleko.

Lekcya XXXVII.

O Kupcach.

P. *CO ieſt Kupiec ?*

O. Jeſt ten ktory kupuie, y przedaie dla wygody ludzi, y ſwego zyſku.

P.

D. *En quoi consiste la commodité des Marchands ?*
R. C' est de trouver chez eux ce dont on a besoin.
D. *Quel est le profit des Marchands ?*
R. C' est de vendre les Marchandises plus cher qu' ils ne les ont achetées.
D. *Ce profit leur est-il permis ?*
R. Oui, pourvu qu' il ne soit pas trop gros, & qu' ils ne trompent point ceux qui achétent.
D. *Comment un Marchand trompe-t-il ?*
R. 1°. En donnant une chose pour l' autre à ceux qui ne s' y connoissent pas. 2°. En donnant une mauvaise Marchandise pour une bonne. 3°. En n' en donnant pas assez.
D. *Pour les empêcher de tromper ; de la derniére façon, de quoi se sert-on ?*
R. On se sert de Mesures & de Poids.
D. *Qu' est-ce qu' une Mesure ?*
R. C' est une certaine longueur composée de Pouces, de Pieds de Roi, d' Aunes, de Toises & de Perches.
D. *Qu' est-ce qu' un Pouce ?*

P. *Na czym zależy wygoda z Kupcow ?*
O. Ze znaleść można u nich to, czego potrzebuiemy.
P. *Jaki iest zysk Kupcow ?*
O. Jest ten, że przedaią drożey towary, niżeli ie kupili.
P. *Ten zysk iestże im pozwolony ?*
O. Tak iest, byleby niebył nazbyt wielki, y byleby nieoszukiwali tych ktorzy kupuią.
P. *Jakim sposobem Kupiec oszukuie ?*
O. 1°. Daiąc iedną rzecz za drugą tym ktorzy się na niey nie znaią. 2°. Daiąc zły towar za dobry. 3°. Niedaiąc go dosyć.
P. *Dla przeszkodzenia im oszukiwać tym ostatnim kształtem czego zażywamy ?*
O. Zażywamy miar, y wag.
P. *Co iest miara ?*
O. Jest pewna długość złożona z calow, ze stop Krolewskich, z łokci, sążni, y żerdzi.
P. *Co iest cal ?*

R. C' eſt l' étendue de douze Lignes.

D. *Qu eſt-ce qu' un Pied de Roi ?*

R. C'eſt la longueur de douze Pouces.

D. *Qu'eſt-ce que l'Aune commune de Paris?*

R. C' eſt la longueur de trois Pieds & huit Pouces.

D. *Qu' eſt-ce que la Toiſe de France ?*

R. C' eſt l' étendue de ſix Pieds.

D. *Qu' eſt-ce que la Perche commune ?*

R. C' eſt la longueur de trois Toiſes.

D. *N' y a-t-il point d' autres Méſures ?*

R. Oui, il y a des Boiſſeaux & des Muids pour meſurer les Grains & les Boiſſons.

D. *Outre le Vin, quelles autres Boiſſons vend-on ?*

R. On vend l' Eau-de-Vie, & la Bierre, le Cidre, les Huiles, &c.

D. *Qu' eſt-ce que l' Eau-de-Vie ?*

R. C' eſt une liqueur qui ſort du Vin par le feu.

D. *Qu' eſt-ce que la Bierre ?*

R. C' eſt de l'Eau Bouillie avec du Blé & du Houblon.

D. *Qu' eſt-ce que le Cidre ?*

R. C' eſt le jus des Pommes ou des Poires.

O. Jeſt rozciągłość dwunaſtu linii.

P. *Co ieſt ſtopa Krolewſka ?*

O. Jeſt długość dwunaſtu calow.

P. *Co ieſt łokieć poſpolity w Paryżu ?*

O. Jeſt długość trzech ſtop, y ośmiu calow.

P. *Co ieſt ſążeń francuſki ?*

O. Jeſt rozciągłość ſześciu ſtop,

P. *Co ieſt żerdź poſpolita ?*

O. Jeſt długość trzech ſążni.

P. *Czy niema innych miar ?*

O. Są, Korce, Beczki, dla mierzania zboża, y trunkow.

P. *Oprocz wina iakie inne trunki przedaią ſię ?*

O. Przedaie ſię gorzałka, piwo, iabłecznik, oliwa, &c.

P. *Co ieſt gorzałka !*

O. Jeſt likwor ktory wychodzi z wina za pomocą ognia.

P. *Co ieſt piwo ?*

O. Jeſt woda warzona ze zbożem, y chmielem.

P. *Co ieſt iabłecznik ?*

O. Jeſt ſok z iabłek, lub gruſzek.

D. *Qu' appellez-vous les Poids, dont les Marchands ſont obligés de ſe ſervir ?*

R. C' eſt une certaine péſanteur établie par le Prince, & connue de tout le monde.

D. *Quel eſt le plus ordinaire de ces Poids?*

R. C' eſt la Livre, qui ſe diviſe en ſeize Parties.

D. *Comment appelle-t-on chaque partie de la Livre ?*

R. On l' appelle une Once.

D. *Si un Marchand vendoit à fauſſe Méſure ou à faux Poids, ou s' il trompoit d' autre façon ?*

R. Il offenſeroit Dieu, & ſeroit obligé de reſtituer & ſi on le ſçavoit, il ſeroit puni par les Juges.

D. *Comment s' appellent les Lieux où l' on vend ?*

R. On les appelle des Boutiques, ou des Magaſins.

D. *Quelle différence y a-t-il entre les Boutiques & les Magaſins ?*

R. Les Boutiques ſont pour vendre en détail,

P. *Co nazywaſz wagą, ktorey Kupcy powinni zażywać ?*

O. Jeſt pewna ciężkość uſtanowiona od Rządcy, a znana od wſzyſtkich.

P. *Ktora ieſt naypoſpolitſza ze wſzyſtkich wag ?*

O. Jeſt funt ktory ſię dzieli na ſzeſnaście części.

P. *Jak ſię zowie każda część funta ?*

O. Zowie ſię Uncya.

P. *Gdyby Kupiec przedawał na fałſzywą miarę, albo na fałſzywą wagę, albo gdyby oſzukiwał innym ſpoſobem.*

O. Obrażałby Boga, y byłby obowiązanym do oddania, a gdyby to wiedziano, byłby karany od Sędziow.

P. *Jak ſię zowią mieyſca gdzie przedaią?*

O. Nazywaią ſię Sklepamy, albo Magazenami.

P. *Jaka ieſt rożnica między ſklepem, y Magazenem ?*

O. Sklep ieſt do przedawania po części;

détail, & les Magaſins pour vendre en gros.

D. *Où ſont d'ordinaire les Boutiques?*

R. Elles ſont dans les Marchés, dans les Foires, & dans certains quartiers des Villes.

D. *Qu' entendez-vous par de ſimples Bourgeois?*

R. Ce ſont des Perſonnes qui vivent dans les Villes & qui ne ſont d' aucune des conditions dont nous avons parlé.

D. *A quoi ſervent-ils donc?*

R. A remplir la Ville, à élever des Enfans, qui pourront être de quelque Profeſſion utile à payer les Impôts, & à aider les autres, en cas de beſoin.

D. *De quoi vivent les ſimples Bourgeois?*

R. Ils vivent de ce qu' ils ont épargné quand ils faiſoient quelque choſe, ou du Revenu de leur Bien, qu' ils ont hérité de leurs Parens.

D. *Quelle eſtime fait-on de ces Gens-là?*

R. On les eſtime pour leur eſprit, ou pour leur ſcience, s' ils en ont ou

ści, a Magazen do przedawania ogołem.

P. *Gdzie ſą poſpolicie ſklepy?*

O. Są na rynkach, y targowiſkach, w pewnych częściach miaſta.

P. *Co rozumieſz przez proſtego mieſzczanina?*

O. Są to ludzie ktorzy żyią w miaſtach, y ktorzy nie ſą z żadnego Stanu o ktorych mowiliśmy.

P. *Na coż ſię tedy oni przydaią?*

O. Na napełnienie miaſta, na wychowanie dzieci, ktore będą mogły być iakiey profeſſyi pożyteczney do płacenia podatkow, y wſpomagania innych w przypadku potrzeby.

P. *Z czego żyią prości mieſzczanie?*

O. Z tego co ſobie naoſzczędzali, gdy iaką rzeczą zabawiali ſię, albo z dochodu dobr ſwoich ktore odziedziczyli od ſwoich Rodzicow.

P. *Jakie maią poważenie tych ludzi?*

O. Szacuią ich dla ich dowcipu, lub dla ich nauki ieżeli ią maią, albo

pour leur vertu, ou par la dépenſe qu'ils font, & qui fait du bien à d'autres ; mais en général on n'eſtime guéres les Gens qui ne ſont propres à rien.

Leçon XXXVIII.

Des autres Etats & Profeſſions.

D. *O*utre les Païſans, les Artiſens, les Marchands & Bourgeois, n'y a-t-il point d'autres Gens qui ne ſont ni d'Egliſe ni d'Epée ?*

R. Oui, comme les Officiers des Princes, les Gens de Finances ou d'Affaires, les Médecins, les Négocians ou Banquiers, les Domeſtiques ou Serviteurs, le menu Peuple, les Pauvres, les Vagabonds.

D. *Qu'appellez-vous Officiers des Princes ?*

R. Ce ſont des perſonnes deſtinées à les ſervir dans ce qui eſt néceſſaire pour leur vie, pour leur plaiſir,

dla ich cnoty, albo dla wydatku ktory czynią, y ktory pożytek przynoſi innym; ale w ogolności niepoważaią ludzi ktorzy ſię na nic nie zdadzą.

Lekcya XXXVIII.

O innych Stanach, y Profeſſyach.

P. *O*procz Chłopow, Rzemieśnikow, Kupcow, y Mieſczanow, czy niema innych ludzi, ktorzy nie ſą ani Kościelnemi, ani Woiennemi ludzmi ?*

O. Są, iako to Urzędnicy Panow panuiących, ludzie Skarbowi, albo do intereſow, Lekarze, Chandlownicy, albo Bankierowie, Domownicy, Słudzy, Poſpolſtwo, Ubodzy, tułacze.

P. *Ktorych to nazywaſz Urzędnikami Panow panuiących ?*

O. Są to ludzie wyznaczeni aby im ſłużyli w tym co ieſt potrzebnego do ich życia, do ich uciechy, do ich

pour leur parade, & qu' ils payent & nourissent pour cela.

D. *Qu' appelle-t-on Gens d' Affaires ou de Finances ?*

R. Ce sont ceux qui reçoivent les Revenus du Prince, pour lui en rendre compte, on les appelle ses Fermiers ; D' autres gardent l' Argent du Prince, & ce sont ses Trésoriers ; d' autres payent ce que le Prince ordonne, & ce sont des Payeurs.

D. *Qu' est-ce qu' un Médecin ?*

R. Nous l' avons dit dans la vingtiéme Leçon.

D. *Qu' est-ce qu' un Négociant ?*

R. C' est un homme qui envoye dans les Païs Etrangers par Terre ou par Mer de l' Argent, ou des Marchandises, pour y gagner, & qui en fait de même revenir, ou autre chose, pour son profit.

D. *Quel est l' emploi d' un Banquier ?*

R. C' est de faire donner de l' Argent dans un Païs éloigné, ou de le faire venir au sien par ses Correspondans.

parady, ktorym oni płacą, y żywią ich za to.

P. *Kogo nazywamy ludzmi do interesow, albo Skarbowych ?*

O. Są ci ktorzy odbieraią dochody Pana, aby mu z nich oddali rachunek. Jnni pilnuią pieniędzy Pańskich, a ci są Podskarbiowie, inni płacą co Pan rozkaże, a ci są Kommissarze.

P. *Co iest lekarz ?*

O. Powiedzieliśmy to w 20 Lekcyi.

P. *Co iest Chandlownik ?*

O. Jest to człowiek ktory posyła do cudzych Kraiow lądem, lub morzem pieniądze, albo towary dla zyskania tamże, y ktory ztamtąd sprowadza albo pieniądze, albo inną rzecz dla swego zysku.

P. *Co za urząd iest Bankiera ?*

O. Oddawać pieniądze w kraiu odległym, albo sprowadzać ie do swego kraiu, przez swoich korrespondentow.

D. *Que gagne-t-il à cela?*
R. Il gagne ce que on lui donne pour le plaiſir qu' il fait.
D. *Qu' appellez-vous donc Domeſtiques?*
R. Ce ſont les Serviteurs, ou Servantes, que l' on nourrit & que l'on recompenſe pour les Services qu'ils rendent à leurs Maîtres & Maîtreſſes.
D. *Quelles ſont les qualités d'un bon Domeſtiques?*
R. Ce ſont la Fidélité, la Diſcrétion, la Propreté, l' Activité & ſur-tout l' affection.
D. *Expliquez ces qualités?*
R. Par la Fidélité, un bon Domeſtique ne fait point tort à ſon Maître, au contraire il conſerve ce qui lui appartient.

Par la Diſcrétion, il ne dit rien qui puiſſe nuire à ſons Maître.

Par la Propreté, il a ſoin que ſes Hardes & celles de ſon Maitre ſoient en bon ordre.

Par l'Activité, il ne perd point le temps

P. *Co on z tego zyſkuie?*
R. Zyſkuie to co mu daią za ukontentowanie, ktore czyni.
P. *Kogo nazywaſz więc domownikami?*
O. Sług, albo Służebnice, ktorych ſię żywi, y ktorym ſię nadgradza za uſługi ktore czynią ſwoim Panom, y Paniom.

P. *Ktore ſą przymioty dobrego domownika?*
O. Wierność, dyſkrecya, ochędoſtwo, ſprawność, a nade wſzyſtko przywiązanie.
P. *Wyłoż te przymioty?*
O. Przez wierność dobry domownik nie czyni ſzkody ſwemu Panu, przeciwnym ſpoſobem zachowuie co do niego należy.

Przez dyſkrecyą niemowi nic coby mogło ſzkodzić Jego Panu.

Przez ochędoſtwo, ma ſtaranie aby Jego rzeczy do ſtroiu należące, y Jego Pana były w dobym porządku.

Przez ſprawność, nie traci nic czaſu

temps où il doit rendre ſervice.

Enfin par l' affection, qui eſt la principale qualité d' un bon Serviteur, il s' attache à ſon Maître autant & plus qu' à ſon propre interêt.

D. *Quelles ſont les obligations d' un bon Maître?*

R. De bien nourrir & bien payer ſes Serviteurs, de leur inſpirer la crainte de Dieu, de leur donner bon exemple, de les corriger à propos, & de les traiter avec douceur.

Leçon XXXIX.

Du Menu Peuple.

D. *QU' eſt-ce que le Menu Peuple?*

R. Ce ſont des Gens qui n' ont point de Métier, & qui s' employent, ou à porter des fardeaux, ou à déchanger des Marchandiſes, ou à nettoyer les Villes, & à d'autres Ouvrages groſſiers. D.

czaſu w ktorym powinien Panu uſłużyć.

Na koniec przez przywiązanie, ktory ieſt oſobliwy przymiot dobrego ſługi, przywięzuie ſię do ſwego Pana tyle, y owſzem bardziey niżeli do ſwego właſnego intereſu.

P. *Jakie ſą obowiązki dobrego Pana?*

O. Dobrze karmić, y dobrze płacić ſwoim ſługom, wlewać w nich boiaźń Boſką, dawać im dobry przykład, poprawiać ich w ſam czas, y obchodzić ſię z niemi łagodnie.

Lekcya XXXIX.

O Poſpolſtwie.

P. *CO ieſt Poſpolſtwo?*

O. Są to ludzie ktorzy niemaią żadnego rzemiosła, y ktorych zażywamy albo do noſzenia ciężarow, albo do rozpakowania towarow, albo do chędożenia Miaſta, y do innych robot podłych. P.

D. *Le Menu Peuple eſt il néceſſaire?*

R. Oui, pour aider les autres Habitans des Villes dans les choſes les plus pénibles.

D. *Eſt-il permis de mépriſer le Menu Peuple?*

R. Non, puiſque ce ſont des Chrétiens, & qu' il rendent ſervice aux autres

D. *Qu' eſt-ce qu' un Pauvre?*

R. C' eſt celui qui n' a pas de quoi vivre, & qui n' en ſçauroit gagner.

D. *Les Pauvres ſervent-ils de quelque choſe?*

R. Oui, pour faire pratiquer aux Riches la Charité, & attirer ſur eux les graces de Dieu.

D. *Eſt-on obligé d' aſſiſter les Pauvres?*

R. Oui, autant qu' on le peut, en leur donnant une partie de ſon bien, en les protégeant, en les conſolant, ou en les ſecourant d'autre maniére, que la Charité ſçait énſeignér.

P. *Poſpolſtwo czy ieſt potrzebne?*

O. Jeſt dla wſpomagania innych mieſzkańcow Miaſta w rzeczach nayciężſzych.

P. *Czy godzi ſię pogardzać poſpolſtwem?*

O. Nie, bo to ſą Chrześcianie, ktorzy uſługuią innym.

P. *Co ieſt ubogi?*

O. Jeſt ten ktory niema z czego żyć, y ktory nie może zyſkać.

P. *Ubodzy czy zdadzą ſię na co?*

O. Tak ieſt, aby bogaci mieli w używaniu miłość, y zciągali na ſiebie łaſki Boſkie.

P. *Czy ieſteśmy obowiązani wſpomagać ubogich?*

O. Tak ieſt, ile tylko możemy, daiąc im część naſzego dobra, daiąc im protekcyą, cieſząc ich, albo wſpomagaiąc inſzym ſpoſobem, ktorego miłość umie nauczyć.

D. *Dans une Ville bien réglée où met-on les Pauvres?*

R. On les met dans des Maiſons que l'on appelle des Hôpitaux, où ils ſont nourris, inſtruits, occupés à travailler, & panſés quand ils ſont malades.

D. *Où prend-on l'Argent qu'il faut pour les Pauvres qui ſont dans les Hôpitaux?*

R. Il y a des Hôpitaux fondés par les Princes & par le Peuple; mais tous ont beſoin des Aumônes, que les Riches y doivent faire pendant leur vie & après leur mort.

D. *Comment peut-on faire l'Aumône après ſa mort?*

R. C'eſt en laiſſant du bien par ſon Teſtament, pour qu'il ſoit donné aux Pauvres.

D. *Qu'eſt-ce qu'un Teſtament?*

R. C'eſt l'Ordonnance que fait une Perſonne libre pour la diſtribution de ſes Biens après ſa mort.

D. *Enfin qu'appelle-t-on des Vagabonds?*

R. Ce ſont des Gens qui ne veulent

P. *W mieście porządnym gdzie ubogich lokuią?*

O. Oſadzaią ich w domach ktore nazywaią ſię Szpitalami, gdzie ich żywią, uczą, zabawiaią pracą, maią o nich ſtaranie gdy choruią.

P. *Zkąd biorą pieniędzy, ktorych potrzeba dla ubogich będących w Szpitalach?*

O. Są Szpitale założone od Xiążąt, y od ludu, ale wſzyſtkie potrzebuią iałmużny, ktorą bogaci powinni dawać za ſwego życia, y po ſwoiey śmierci.

P. *Jak można iałmużnę dawać po śmierci?*

O. Zoſtawuiąc dobra Teſtamentem aby były rozdane ubogim.

P. *Co ieſt Teſtament?*

O. Jeſt rozporządzenie ktore czyni człowiek wolny, dla rozdania dobr ſwoich po śmierci.

P. *Kogo na koniec nazywamy Tułaczami?*

O. Są to ludzie ktorzy nie chcą pra-

point travailler, quoiqu' ils le puiſſent, qui vont d' un lieu à un autre, quelque-fois en mendiant, d' autres fois en dérobant.

D. *Que doit-on faire aux Vagabonds?*

R. Il faut les punir pour les obliger de travailler; les enfermer ſi l' on peut, ou les chaſſer d' un Païs, de peur qu' ils n' y faſſent du mal.

Leçon XL.

Des Devoirs d' un Enfant Chrétien.

D. *Quels ſont les devoirs d' un Enfant Chrétien?*

R. Ce ſont la crainte de Dieu, & l' amour de ſes Parens.

D. *A quoi lui ſert la crainte de Dieu?*

R. A ne jamais l' offenſer, & à garder ſes Commandemens.

D. *Que devient un Enfant qui craint Dieu?*

R. Il croit en Sageſſe & en Science, &

cować chocby mogli, ktorzy przechodzą ſię z iednego mieyſca na drugie, czaſem żebrząc, a czaſem kradnąc.

P. *Co trzeba robić tułaczom?*

O. Trzeba ich karać, aby ich przywieść do pracowania, zamknąć ich ieżeli to być może, albo ich wygnać z kraiu, żeby tam nie czynili złego.

Lekcay XL.

O powinnościach Dziecięcia Chrześciańſkiego.

P. *Jakie ſą powinności dziecięcia Chrześciańſkiego?*

O. Są, boiaźń Boga, y miłość Rodzicow ſwoich.

P. *Na co mu ſię przyda boiaźń Boga?*

O. Zeby go nigdy nie obrażał, y ſtrzegł przykazań Jego.

P. *Jakie ſię dziecię ſtaie ktore ſię boi Boga?*

O. Rośnie w madrości, y nauce, y

& par ce moyen se rend agréable à Dieu & aux Hommes.

D. *En quoi consiste l'amour que les Enfans doivent avoir pour leurs Parens ?*

R. A avoir peur de les facher, à leur obéir promptement, à leur porter respect, & à leur rendre service autant qu'ils le peuvent.

D. *Que doit faire un Enfant pour profiter de ces Leçons ?*

R. Il faut qu'il commence ses Actions, & sur-tout ses Etudes, par demander la grace de Dieu. Il faut qu'ils s'applique qu'il retienne ce qu'il lit, & ce qu'on lui dit, qu'il le répéte quelquefois, & qu'il l'apprenne à d'autres.

D. *Quelle Priére peut-il faire avant l'Etude ?*

R. Outre le *Pater*, qui est la principale, il peut dire :

DIEU, Maître des Sciences, qui les avez cachées aux Sages du Monde, & qui les avez revelées aux Petits, faites-

tym sposobem staie się miłym Bogu, y ludziom.

P. *Na czym zawista miłość ktorą dzieci powinni mieć ku swoim Rodzicom ?*

O. Zeby się bali ich rozgniewać, na posłuszeństwie im prędkim, na oświadczaniu im respektu, y na oddawaniu im usług tyle, ile mogą.

P. *Co powinno czynić dziecię dla pożytkowania z tych nauk ?*

O. Trzeba żeby zaczynało swoie sprawy, a osobliwie nauki upraszaiąc o łaskę Boga. Trzeba aby przykładało pilności, żeby pamiętało co czyta, y to co mu powiadaią, żeby to powtarzało czasem, y żeby uczyło inszych.

P. *Jaką modlitwę może czynić przed nauką ?*

O. Oprocz Oycze nasz, ktora iest osobliwsza, mowić może :

BOZE nauk Panie, ktoryś ie zakrył przed mądremi Swiata, a obiawiłeś ie malućkim, day prosiemy, aby nasze nauki

 przed-

tes-nous la grace de prendre l'Etude en esprit de Pénitence, afin que nos connoissances soient exemtes de l'erreur & de la vanité. C'est ce que nous vous demandons par les mérites de Notre-Seigneur Jésus-Christ.

F I N.

A la plus grand gloire de Dieu.

TA-

przedsięwzięte, przedsięwzięciem pokuty, od błędu, y wyniosłości oczyszczone były. O co prosiemy przez zasługi Pana Naszego Jezusa Chrystusa.

K O N I E C.

Na większą Boga chwałę.

TA-

TABLE DES LEÇONS

Contenuës en ce Livre.

LEÇON PRELIMINAIRE.

DE ce que l'Homme doit sçavoir Page. 4.
LEÇON I. *De l'Homme.* 8.
LEÇON II. *De l'Ame de l'Homme.* 10.
LEÇON III. *Du Bien Temporel.* 14.
LEÇON IV. *Du Bien agréable.* 20.
LEÇON V. *Du Bien éternel.* 24.
LEÇON VI. *De la Memoire.* 28.
LEÇON VII. *Des Sens de l'Homme.* 32.
LEÇON VIII. *De Dieu.* 40.
LEÇON IX. *De Jésus-Christ.* 42.
LEÇON X. *Du Monde.* 46.
LEÇON XI. *Du Ciel.* 54.
LEÇON XII. *De l'Air & du Feu.* 62.
LEÇON XIII. *De la Terre.* 64.
LEÇON XIV. *Des Plantes.* 68.

LE-

TABLICA LEKCYI.

W tey Xiążce Zamkniętych.

LEKCYA POPRZEDZAIĄCA.

O tym co człowiek umieć powinien na karcie. 5.
LEKCYA I. *O Człowieku.* 9.
LEKCYA II. *O Duszy Człowieka.* 11.
LEKCYA III. *O Dobru doczesnym.* 15
LEKCYA IV. *O Dobru przyiemnym.* 21.
LEKCYA V. *O Dobru wiecznym.* 25.
LEKCYA VI. *O Pamięci.* 29.
LEKCYA VII. *O Zmysłach Człowieka.* 33.
LEKCYA VIII. *O Bogu.* 41.
LEKCYA IX. *O Jezusie Chrystusie.* 43.
LEKCYA X. *O Swiecie.* 47.
LEKCYA XI. *O Niebie.* 55.
LEKCYA XII. *O Powietrzu, y ogniu.* 63.
LEKCYA XIII. *O Ziemi.* 65.
LEKCYA XIV. *O Latoroślach.* 69.

LE-

Leçon XV. *De ce qui est dans la Terre.* 72.
Leçon XVI. *De la Mer.* 78.
Leçon XVII. *Autre de la Mer.* 84.
Leçon XVIII. *Des Eaux douces.* 90.
Leçon XIX. *Des Etats différens.* 66.
Leçon XX. *De la Loi Naturelle.* 100.
Leçon XXI. *Des Maladies.* 106.
Leçon XXII. *Du Dernier Commandement de la Loi Naturelle.* 112.
Leçon XXIII. *De l'Injustice, qui fait tort au Prochain.* 118.
Leçon XXIV. *De l'Injustice par laquelle on se fait tort à soi-même.* 122.
Leçon XXV. *De la Loi Divine en général, & de l'Ancienne en particulier.* 128.
Leçon XXVI. *De la Loi Nouvelle de Dieu.* 134.
Leçon XXVII. *De la Priére.* 146.
Leçon XXVIII. *De l'Eglise, & de ses Ministres.* 146.
Leçon XXIX. *De la Parole de Dieu.* 154.
Leçon XXX. *Des Loix Humaines.* 158.
Le-

Lekcya XV. *O tym co iest w Ziemi.* 73.
Lekcya XVI. *O Morzu.* 79.
Lekcya XVII. *Inna o Morzu.* 85.
Lekcya XVIII. *O Wodach Słodkich.* 91.
Lekcya XIX. *O Stanach rożnych.* 97.
Lekcya XX. *O prawie Naturalnym.* 101.
Lekcya XXI. *O chorobach.* 107.
Lekcya XXII. *O ostatnim przykazaniu prawa Naturalnego.* 113.
Lekcya XXIII. *O niesprawiedliwości, ktora czyni szkodę bliźniemu.* 119.
Lekcya XXIV. *O niesprawiedliwości przez ktorą szkoda się czyni sobie samemu.* 123.
Lekcya XXV. *O prawie Boskim w ogulności, y Starym w szczegulności.* 129.
Lekcya XXVI. *O prawie Nowym Boskim.* 135.
Lekcya XXVII. *O Modlitwie.* 141.
Lekcya XXVIII. *O Kościele, y Jego Ministrach.* 147.
Lekcya XXIX. *O Słowie Boskim.* 155.
Lekcya XXX. *O prawach ludzkich.* 159.
Lekcya XXXI. *Podział Stanow.* 163.
Le-

❦)(✠)(❦

LEÇON XXXI. *Divifion des Etats*. 172.
LEÇON XXXII. *Du Clergé, & de la Nobleſſe*. 180.
LEÇON XXXIII. *Du Tiers-Etat*. 184.
LEÇON XXXIV. *Des Productions de la Terre*. 196.
LEÇON XXXV. *Des Artiſans, & des Arts Liberaux*. 208.
LFÇON XXXVI. *Des Arts Méca-niques*. 218.
LEÇON XXXVII. *Des Marchands*. 222.
LEÇON XXXVIII. *Des autres Etats & Profeſſions*. 232.
LEÇON XXXIX. *Du Menu Peuple*. 238.
LEÇON XL. *Des Devoris d'un Enfant Chrétien*. 244.

FIN DE LA TABLE.

❦)(✠)(❦

LEKCYA XXXII. *O Duchowieńſtwie, y Szlachcie*.
LEKCYA XXXIII. *O trzeciey części Stanu*.
LEKCYA XXXIV. *O Urodzaiach Ziemi*. 197.
LEKCYA XXXV. *O Rzemieśnikach, y wyzwolonych Naukach*. 209.
LEKCYA XXXVI. *O Sztukaah, Mechanicznych*. 219.
LEKCYA XXXVII. *O Kupcach*. 223.
LEKCYA XXXVIII. *O innych Stanach, y Profeſſach*. 233.
LEKCYA XXXIX. *O Poſpolſtwie*. 239.
LEKCYA XL. *O powinnościach dziecięcia Chrześciańſkiego*. 245.

KONIEC TABLICY.

CATALOGUE

DES QUELQUES

LIVRES

QUI SE TROUVENT

à VARSOVIE

DANS LA LIBRAIRIE

DE LA COUR

CHEZ

MICHEL GROELL

à MARIEVILLE No. 20

Abhandlungen der Warſchauer Chemiſch-Phyſicaliſchen Geſellſchafft Iten Bandes Ies Stuk. 8. Warſchau 768.

Abrégé chronol. de l'hiſtoire de Pologne, 8. 1763, *broché*. fl. 6.

Acta pacis Olivenſis inedita Tomi II. ex recenſ. Jo. Gottl. Boehmii 4. maj. Vratiſl. 762-63. fl. 38.

Aleri, *Pauli*, gradus ad Parnaſſum. 8. Lipſ. 755 fl. 4½

Amuſements ſerious and comical; or a new collection of Bons-mots &c. 8. Lond. 719. fl 7

Anecdotes littéraires, ou hiſtoire de ce qui eſt arrivé de plus ſingulier & de plus intéreſſant aux Ecrivains François, depuis le renouvellement des lettres ſous François I. juſqu'à nos jours. II Tomes gr. 12. la Haye 766. fl. 13

Avantures amoureuſes de Cherea & de Callirrhoe. p. Charidon Aphrodiſien. Traduction du Grec. p. M. d'Orville. 8. Geneve 763. fl. 2

Avanturier, l' hollandois, ou la vie & les avantures divertiſſantes & extraordinaires d' un Hollandois. II Tomes fig. 12. Amſt. 767. fl. 8½

Avantures. *les*, de Télemaque fils d'Ulyſſe par

feu Messire François de Salignac de la Motte Fenelon. fig. gr. 12 Rotterd. 755, fl. 8

Arytmetyka czyli Nauka o Rachunkach sposobem łatwym, &c. 8. w Warsz. 1766 *broché*. fl. 2.

Cammini dipinti da Ludov. Carracci & intaglitati in rame da Carlo Ant. Pisarri. fol. maj. Bolognæ. fl. 23

Camper, *D. Pet.* demonstration. anatomico - pathologicarum L. I. continens brachii humani fabricam & morbos c. f. forma atl. Amst. 760 fl. 70

Caracteres, *les vrais*, du sentiment. ou histoire d' Ernestine, p. Mad. Riccoboni. 8. Liege 765 fl. $2\frac{1}{2}$

Carpenteri, *D. P.* glossarium novum ad scriptores medii aevi cum latinos tum gallicos, seu suppl. ad auctior. glossarii Cangiani editionem. Tomi IV. c. f. æn. fol. Par. 766, 13 Duc.

Carte, *nouvelle*, geographique des postes d' Allemagne & de Provinces limitrophes p. Fr. J. Heger. fl. 10

Catalogue générale des meilleures cartes géographiques & topographiques, plans de villes, siéges & batailles; cartes astronomiques cartes marines &c. 8. Par. 752. *br.* fl. 3. 15 gl.

Chronologiste, *le*, manuel. Ouvrage d'une utilité générale & d'un usage journalier. 12 Pa. 766. fl: $5\frac{3}{4}$

Chròscikowski, *Sam. X. S. P.* Fizyka doświadczeniami potwierdzona. 8. 766 *broché* fl. 2

- powinnosci kazdego człowieka 8. 766. fl. 1. 15 gl.

II. Filozofia Chrześciańska o początkach Praw naturalnych. 8. 766. 3. fl. 25. gr.

Comedien. 8. Dresd. u. Warsch. 764. fl. $2\frac{1}{2}$

Comenii (J. A.) Orbis sensualium pictus, quadrilinguis & emendatus. h. e. omnium fundamentalium in mundo rerum & vita actionum pictura & nomenclatura germanica, latina, italica & gallica cum titulorum indicibus, atque vocabularum dictionariolis. 8. Norib. 760. *rel.* *fl.* 9

Commentarii de rebus in scientia naturali & medicina gestis. Vol. XIV. pars I. 8. maj. Lips. 767, fl. $2\frac{1}{2}$

Contes, *nouveaux*, moraux, ou historiettes galantes & morales p. M. C*** 2 parties. Paris 767. fl. $9\frac{1}{2}$

Cornelius Nep. à Chr. Cellario 12. Regiom. 761. fl. 2

Cycerona, M. T. o Powinnościach wszech Stanow ludzi, księgi troie i tegoż Cycerona księgi o Starości, 4 w Wilne. 1766. *rel.* fl. $7\frac{1}{2}$

Dictionaire portatif, comprenant la géographie, & l'histoire universelle, la chronologie, la mythologie, l'astronomie, la physique, l'histoire naturelle & toutes ses parties, la chymie, l'anatomie, l'hydographie, & la marine VIII. Tomes. 8. Avignon 1766. fl. 54

Dictionaire, *nouveau*, historique portatif, ou histoire abrégée de tous les hommes qui se sont fait un nom par des talens, des vertus, des forfaits, des erreurs &c. par une Societé des Gens de Lettres IV. Tomes. gr. 8. Amst. 766. fl. 50

- - des Synonimes françois gr. 8. Paris 767. fl. 13

Dictionaire françois, allemand & polonois par Mich. Abr. Trotz, 3. Vol. gr. 8. *rel.* 6 Ducats.
Nouveau grand Dictionaire de Danet, françois, latin & polonois, 2 Vol. Fol. 1743. *en veau marbré & doré.* fl. 60
Dictionaire du Voyageur françois-allemand-latin, & allemand-françois-latin. gr. 8. Frfrt. 757. fl. 11
Dictionary, *an English and Swedish*, by Jacob Serenius. gr. 4. 757. fl. 35
Discours sur la tolerance p. Bonnet. trad. du latin. gr. 8. Utrecht. 766. fl. 2.
Discours politiques de Mr. David Hume trad. de l' anglois par l' Abbé le Blanc, 2. Vol. gr. 8. *broché.* fl. 11 ¼
Discours sur l' histoire ancienne pour faciliter aux jeunes personnes l' intelligence des auteurs anciens & modernes &c. 8. 1765. *rel.* fl. 6.
Dissertations sur les maladies vénériennes. Ouvrage pratique, trad. de l'anglois du Docteur Turner. II Tomes. gr, 12 Paris 767. fl. 12
Prawa Dyssydentow do ktorych przyłączone y Prawa Potencyi interessuiących się za niemi. 4. 766.
Konfederacya Ichmciow P. Dyssydentow z wielkiey y małey Polskiey y z Prus, 4. 767.
Dzieie Krolestwa Polskiego krotko lat porządkiem opisane, na język Polski przełożone, poprawione i przydatkiem Panowania Augusta III. pomnożone, 8. w Warsz. 766. *rel.* fl. 6.
Dzieie Rzeczypospolitey Rzymskiey 8. sub praelo
Eloges des Académiciens de Berlin & de divers au-

autres savans p. Formey. II. Tomes. gr. 12. Berl. 757. fl. 12.
Enfant, *le nouvel*, trouve, ou le fortuné Hollandois. 12. Londres 766. fl. 2

Epicteti enchiridion graece. & latin. cum scholiis græcis nunc primum e Biblioth. regia Dresdens. vulgatis cum novis animadv. Heynii, 8. 1756. fl. 3 ½
Erasmi, *Des.* stultitiæ laudatio 8. Par. 765. fl. 10 *Editio nitidiss.*

Esprit des loix romaines. Ouvrage trad. du latin de Jean-Vinc. Gravina p. M. Requier III. Tomes gr. 12. Par. 766, fl. 17

Etrennes mignones utiles & curieuses de Vars.
Etrennes pour les Dames 1768. 8. Berl. fl. 2.
Fables pour les dames & fables pour les jeunes gens. trad. de l'angl. gr. 8, Amst. 764. fl. 3.

Fables choisies, mises en vers. p. M. de la Fontaine, avec la vie d'Esope. gr. 12. Basle 766. fl. 7.
Facciolati, *Jac.* orationes 8. Lips. 751. fl. 5
Force, *la*, du sang, ou l'histoire de la belle Léocadie 12 Liege 765. fl. 2 ½

Galeria Giustiniana del Marchese Vincenzo Giustiniani II. Vol. forme d'Atlas. 33 Duc.
Galerie du Palais du Prince Giustiniani à Bas-

ſeno, peinte par Francois *Albani* & Domin. *Zampieri*, (ou Domenichino) deſſinés par Pierre *Ferlone*, gravés par Jean Hier. *Frezza* & publié par Joſ. Aug. *Vaſſi*. Fol. atlant. Rome. 1759. 4. Duc.

Galletti, *D. Pet. Aloyſ.* inſcriptiones romanæ infimi aevi Romæ exſtantes. Tomi III. 4 maj Romæ 760. fl. 84

Gaubii, *Hier. Dav.* methodus concinnandi formulas medicamentorum. 8. maj. L. B. 767. fl. 9

Geografia kroleſtwa Polſkiego przez P. Byſzinga. 8. w Warſz. 768.

Atlas méthodique & eleméntaire de géographie & d'hiſtoire p. M. Buy de Mornas Par. 761.

Atlas naturæ & artis. 62 foliis. Norimb. 4 Duc.

O Goſpodarſtwie Ziemianſkim, czyli rolnictwie w powſzechności a oſobliwie o rolnictwie Polſkim przez P. Generala Rieule. 8. w Warſz. 767. *opr. w.* fl. 5 ½ fl. 4 ½

Grammatyka Francuſka, 8. 1756. *rel.* fl. 3 ½

Grammatyka Niemiecka podług reguł Pana Gottſcheda, 8. w Warſz. 1766. *rel.* fl. 5.

Grammatica germanica ex Gottſchedianis libris collecta in uſum Polonæ juventutis. 8. Varſaviæ 1765. *rel.* fl. 2.

Nova Methodus diſcendi linguam Gallicam. 8. 765. *rel.* fl. 4.

Graveſande, *G. J.* inſtit. philoſophiæ Newtonianæ. 8. c. f. 8. Vindob. 760. fl. 6

Hei-

Heineccii, *J. G.* obſervationes ad Pandectas. 8. Berol. 760. fl. 3¼

- - elementa juris civilis ſecund. ordin. Inſtitut. 8. maj. Lipſ. 766. fl. 9.

- - elementa juris civilis ſecund. ordin. Pandectar. 8. maj. Lipſ. 767. fl. 12

Hennert, *Jo. Fr.* curſus mathematici pars I. 8. Traj. ad Rhen. 766. fl. 16

Hippocratis, *Coi*, aphoriſmi, notationibus varior. illuſtr. Digeſ. & indicis neceſſar. addidit Jo. Chr. Rieger. II. Tomi, 8. maj. Hagæ. Comit. 767. fl. 21

Hiſtoire naturelle & civile de la Californie. Enrichie de la carte du pays & des mers adjacentes. trad. de l'angl. III Tomes. gr. 12 Par. 767. fl. 17

Hiſtoire de Cléadon p. Mad. de Gometz 8. Liege 765. fl. 2

- - de l'académie royale des ſciences, depuis ſon établiſſement en 1666 juſqu' à 1699 XIV. Vol. Hiſtoire de l'académie royale des ſciences, avec les memoires de mathématique & de phyſique les années 1699 juſqu'à 1762. LXIV. Vol. Table alphabetique des matiere contennus dans l'hiſtoire & les mémoires &c. de l'année 1666 -- 1750. VI. Vol. Mémoires de Mathématique & de phyſique, préſentés à l'académie royale des ſciences, par divers ſavans, & lûs dans ſes aſſemblées IV. Vol. en tout 88 Volumes. 140 Duc.

- - moderne, des Chinois, des Japonnois, des Indiens, des Perſans, des Turcs, des Ruſſiens &c. Pour ſervir de ſuite à l'hiſtoire ancienne de

de M. Rollin. Tome XIII & XIV, gr. 12. Par. 767. fl. 12

Horatii poemata à Joanne Bond. 8. Aurel. 767. 8. *Edit. nitidiss.* rel. fl. 18

Huxhami *D. Jo.* Opera physico - medica Tomi II. 8. maj. Vindob. 764. fl. 14

Hylaire par un Metaphysicien gr. 12. Par. 767. fl. 3

Iliad, *the*, and the Odyssey of Homer. transl. by Al. Pope. IX Vol. gr. 8. Lond. 760. 9 Duc.

Ksiązka dla młodzi albo wyobrazenie ogolne y definicye rzeczi w ktorych Dzieci powinny byc cwiczone. Po Polsku y po Francusku 8. w Warsz. 768. in crudo fl. 3
ta sama Ksiązka w przedniey oprawie fl. 6
- - - w podley opr. fl. 5

Krotka Informacya o Wiadomościach extraordynaryinych i o Aukcyach, to iest: o dwoch publicznych ustanowionych Prawach, ktore podaią sposoby prowadzenia Handlu w ludnych bardzo Miastach. 4. 8. gr.

Lettres de Miss Elisabeth Aureli petite - niece du célebre D. Swift. 8. Amst, 765. fl. 2

Lettres familieres & autres, de M. le Baron de Bielfeld. II. Tomes gr. 8. Leide 767.

Livre, *le*, des enfans, ou idées générales & definitions des choses dont les enfans doivent etre instruits. en francois & en polonois. 8. Var-

Varsovie 768. en feuilles fl. 3
le même Livre en veau doré fl. 6
- demi veau fl. 5

Lucrezio, *di Tito Caro*, della natúra delle cose. Libri VI. tradott. da Aless. Marchetti II. Tomi. 12. Londra 761. fl. 15.

Magazyn dziecinny czyli rozmowy między mądrą Ochmistrzynią z Damami zacznego urodzenia wychowaniu iey powierzonemi, przez Panni le Prince de Beaumont. IV. Tomi 8. w Warsz. 768.

Manuel du droit & des usages de Pologne pendant l' interregne, trad. du latin de Mgr. le Comte Załuski Ev. de Kiovie. Par Duclos, 8. *broché*. fl. 1 ¾

Manuale iuris publ. Poloniæ, 8. 764. *broché*. *fl.* 2. gr. 15.

Médicine universelle ou traité de l' origine des maladies & de l'usage de la Poudre purgative par Ailhaud. 8. 1764. *gratis*.

Meerman, *Ger.* & doctorum viror. ad eum Epistolæ atque observationes de chartæ vulgaris seu lineae origine. Edid. Jac. van Vaassen 8. Hagæ-Comit. 767. fl. 2

Mélanges de philosophie & de mathématique de la Société royale de Turin pour les années 1762 - 1765. 4. Turin. fl. 27

Mémoires & avantures de Barniwal 8. Amst. 782. fl. 3¼

Mémoires géographiques, physiques & historiques sur l' Asie, l'Afrique & l' Amerique. par l'An-

l'Auteur des mélanges intéressans & curieux. IV Tomes. gr. 12. Par. 767. fl. 23

- - secrets, tirés des archives des Souverains de l'Europe, depuis le regne de Henry IV. 9 & 10 partie. gr. 12. Par. 767. fl. 8

Mémoires de Milady Worthon trad. de l'angl. p. M. d'Estrades. 8. Londres 767. fl. 3½

Meridor, ou le faux Comte de *** 12. Liege 761. fl. 2½

Ministre, le, de Wakefield, histoire supposée ecrite par lui-même II Tomes gr. 12 Par. 767. fl. 9¼

Monetae enchiridion polonicum, 8. Bresl. 1763. *rel.* *fl.* 5½

Observationes clinicae ad ductum medicationum in nosocomio generali Varsaviensi Fasc. I. & II. 8. Zl. 1. gr. 15.

Oeuvres de Jean Sleidan, traduct nouv. en françois p. le Courrayer. II. Tomes gr. 4. la Haye. 767. fl. 27

Oeuvres de Mr. François de la Mothe le Vayer, 14 Vol. gr. 8. Dresde *en veau doré.* 8 Duc.

Pallas, *D. P. S.* elenchus zoophytorum, sistens generum adumbrationes generalior. & specier. cognitar. succinctas descriptiones. 8. maj. Hagæ-Comit. 766.

Paris, Histoire veridique, anecdotique, morale & critique. Avec la clef, p. Chevrier. 8. la Haye 767.

Pasteur, *le*, instruit & de ses obligations, éclairé sur les fonctions de son ministere, fixé sur tous les droits qui en dépendent; ou instruction des Cu-

Cures. III Tomes. gr. 12 Par. 767. fl. 14

20 Feuilles connu sous le nom de 20 petits Paysages de *Rubens*, gravés par *Bolswert*. Fol, atl. Antw. 3 Duc.

Le Philosophe Indien, ou l'art de vivre heureux dans la Societé, gr. 8. 1761. *broché.* *fl.* 1½

Plan de Varsovie 4 feuil.

Les Plat-fonds ou les Tableaux des Galeries de l'eglise des R. R. P. P. Jesuites d'Anvers, peints par P. *Rubens*, dessinés d'apres les veritables originaux par Jacob *de Witt* & gravés par Jean *Punt* Fol. atl. Amst. 1751. 26 Planches 4 Duc.

Prawo pospolite krolestwa Polskiego przez Gottfr. Lengnicha. II. Tomy. 8. 761. *rel.* *fl.* 14.

Prècis du systéme de M. M. Ailhaud sur l'origine de la guérison des maladies, 8. 1766, *gratis.*

Prieres: la Journée du chretien, sanctifiée par la prierre & la méditation. 8. Prague 767. fl. 5¼

Principes de la Langue françoise, ou la parole reduite en methode. p. l'Abbé Girard. gr. 12. Amst. 766. fl. 4

Principes de tout gouvernement, ou examen des causes de la splendeur ou de la foiblesse de tout Etat considerée en lui-même & indépendement des moeurs. II Tomes 8. *Varsovie.* 1768.

Progrés des Allemands dans les sciences, les belles-lettres & les arts, particuliérement dans la Poesie, l'Eloquence & le Théatre. II. To-

Tomes. gr. 8. Leid. 767. fl. 19

Przyiaciel Białychgłow, 8. *broché*. *fl.* 2.

Przypadki SzwedzkieyHrabiny G*** przez Pana Gelerta 8. 1755. *rel.* *fl.* 3.

Przypadki Telemaka, z Koperszt. 8. 768. w Warsz. *rel.* *fl.* 8.

Pufendorf Sam. de officio hominis & civis ad usum Nobilis Academiae Militaris a Ser. Rege & Republica recenter fundatae cura Francisci Josephi Lomkau, 4. Dresdæ 1767. *fl.* 4½

Recherches & observations sur toutes les parties de l'art du Dentiste. p. Bourdet. II Tomes fig. gr. 12. Paris, 757. *rel.* fl. 14

Recréations, *les*, des demoiselles 12. Liege 765. fl. 2

Récréations philologiques, ou mélange agréable de diverses pieces, concernant l'histoire des persones célebres, la morale, la poesie, les événemens memorables & l'histoire naturelle pour servir de suite aux. Amusemens philogiques. II Tomes. 8. Stoug. 767. *br.* fl. 6 15 gl.

Recueil des Tableaux dans la maison des Enfans trouvées à Paris, peints Par Charles *Natoire* & graves par Etienne *Fesard*. 14 Planches Fol. atlant. Paris 6 Duc

Recueil de pieces de theatre qui ont été représentées sur le Theatre electorale à Dresde. VI. Vol. 8. *broché*. fl. 34.

Rhetorique, *la*, des savans, contenant des pieces choisies des plus celébres poëtes & orateurs par l'Abbé Charuel d'Antrain. gr. 12. Par. 767. fl. 7.

sen-

Reflexions sur l'esprit. 8. 1767. *broché* fl. 2.

Richesse de l'état. 4. 15. gr.

Rozmowa miedzy Piotrem wielkim Carem Moskiewskim i Karolem XII. Krolem Szwedzkim, o chwale woiennikow, przez Pana Vattela, 12. 7½ gr

Salustiusza o woynach z Katyliną y Jugurtha, 8. 767. *rel.* Zł. 5.

Senecae, L. Ann. Flores singulari judicio ex operibus illius selecti, 8. 1761. *broché*. fl. 3.

Sposoby, *łatwe*, uprawienia Roli czyli przepis szczęśliwego Gospodarowania. 8. *broché*. fl. 1.

Sydenham, *D. Th.*, opera universa 8. maj. Lugd. Bas. 754. fl. 18

Tableau philosophique du genre humain depuis l'origine du monde, jusqu' à Constantin trad. de l'angl. 2 parties 8. Londres 767. fl. 4

Testamentum, *novum*, græcum, Leusdenii. 12, Halæ 756. fl. 2¾

Traité des extrêmes, ou élémens de la science de la Réalité p. M. Changeux II Tomes gr. 12. Par. 767. fl. 12

Tysiąc Nocy y iedna Awantury Arabskie, T. I. y II. 8. *broché*. *fl.* 5.

Vegetii, *Fl.* de re militari libri V. cum selectis notis Godeschalci, Stawechii & Pet. Scriverii cura Nic. Schwebelii 4. maj. Norimb. 767. fl. 14

Venema, *Herm.* comment. ad Psalmos LXXXVI-CX. 4. Leov. 766. fl. 20

La Vie de la Ste. Vierge peint par Nic. *Poussin* &

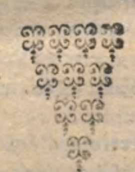
& gravé par F. *Polonzani.* Fol. maj. 20 Feuilles $3\frac{1}{2}$ Duc.

Vocabulaire françois, *le grand*, Tome I. *Ouvrage qui embrasse toutes les parties générales & particulieres de belles lettres & de litterature.* gr. 4. Paris 767. fl. 28

Voyage en Siberie, fait aux frais du Gouvernement Russe, p. M. Gmelin. II Tomes. gr. 12. Par. 767. fl. 11

Zbior krotki Herbow Polskich, oraz wsławionych cnotą i naukami Polakow przez Ben. Chmielowskiego, 8. 1763. *rel.* Zł. 5.

Zycie prywatne Rzymian przez d' Arnaya. 8. 1768.

STANISLAUS AUGUSTUS

DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithvaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Kijoviæ, Volhyniæ, Podoliæ, Podlachiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ, & Czerniechoviæ.

Significamus praesentibus Literis Nostris, Universis, & Singulis. Cum Nobilis *Michael Groell* Aulae Nostræ Regiæ Commissarius & Bibliopola, Libros sub Titulis. Primo. *Magazin dziecinny, czyli Rozmowy między mądrą Ochmistrzynią y Damami zacnego Urodzenia wychowaniu iey powie-*

rzonemi. *Po Francusku przez JMć Panią le Prince de Beaumont napisane, teraz na Oyczysty ięzyk przetłomaczone XII. Tom.* Secundo. *Książka dla Młodzi, po Polsku, y po Francusku.* Tertio. *Geografia z Niemieckiego przez P. A. F. Buschinga.* Quarto. *Joh. Amos Comenii Orbis Sensualium pictus quadrilinguis emendatus, hoc est: omnium Fundamentalium in mundo rerum, & Vita actionum, pictura & nomenclatura, Lat. Polon. Gall. & German.* 8. Quinto. *Tysiąc Nocy y iędna. Awantury Arabskie XII. Tom.* Sexto. *Abrégé des Sciences pour les Enfans, en François & en Polonois complet.* 8. Septimo. *Les Fables d'Esope, en François & en Polonois* 8. Typis imprimi in animum induxerit, Nobisque ſubmiſſe ſupplicaverit, ut evitando damna, quibus eum tam externi, quam Indigenæ Typographi, & Bibliopolae afficere poſſent, reimpreſſionem præmiſſorum Librorum tam in natura, quam etiam aliam in Lingvam translatorum, nec non illationem alibi impreſſorum ad certum temporis ſpatium inhibere

digna-

dignaremur. Nos præfatæ ſupplicationi uti juſtæ annuentes, omnibus, & ſingulis in Regno, & Dominiis Noſtris exiſtentibus Typographis, & Bibliopolis interdicimus, ſerioque inhibemus, ne Libros ſupra de Titulis expreſſos, abſque ſpeciali Conſenſu prædicti Nobilis *Michaelis Groell*, quocunque idiomate imprimere, vel reimprimere, nec non compendia inde confici curare, aut alibi impreſſos huc in Regnum, dominiaque Noſtra inferre intra ſpatium viginti annorum audeant, ſub poena Mille aureorum Hungaricalium, cujus medietas ſummæ Editori, altera vero pars Fiſco Noſtro Regio, reimpreſſos vero ejusmodi Libros in quacunque, in vel extra Regnum Typographia confiſcationi irrevocabili omnium exemplarium, ſi talia in Regno Dominijsque Noſtris inveniantur, ſubeſſe declaramus. In quorum fidem præſentes manu Noſtra ſubſcriptas Sigillo Regni communiri juſſimus. Datum Varſaviæ Die XX.

Men-

Mensis Februarij. Anno Domini MDCCLXVIII. Regni vero Nostri IV. Anno.

STANISLAUS AUGUSTUS REX.

(L.S.)

Joannes Karnicki *Præfectus Arcium Ducatus Livoniæ S. R. M. & Minoris Sigilli Regni Secretarius.*

Pro -- Cancellariatu.

Illustrissimi ac Excellentissimi Domini Domini Joannis in Warklany, *Prele Comitis à BORCH Pro-Cancellarii Regni, Lucinensis* &c. *Capitanei, Sigillatum.*

In Curia Regia Varsaviensi Feria Tertia post Dominicam Judica Quadragesimalem proxima, Videlicet die Vigesima Secunda Mensis Martij Anno Domini 1768.

Præsens Privilegium Introcont. ad Personalem Oblationem Generosi Stanislai Jakubowski, *in Acta præsent: est suscepte: & ingrossat: Quod Testor.*

A. Puchała, *Camerarius Terrestris & Vice Regens Varsaviensis.*

